

audit FINANCIAR

11/2011

- **Utilizarea modelelor stohastice în planificarea misiunii de audit financiar**

- **Provocările trecerii la IFRS în planul supravegherii prudențiale a instituțiilor de credit**
- **Priorități, responsabilități și riscuri în procesul de audit financiar aplicabil fondurilor de pensii private**
- **Impactul contabilității creative asupra calității informațiilor din situațiile financiare anuale**
- **Aspecte practice ale operațiunilor de reorganizare**

Reuniunea președinților organismelor membre FEE

La reuniunea președinților organismelor membre FEE care a avut loc la Viena, Austria, în perioada 22-23 septembrie 2011, Camera Auditorilor Financiari din România, în calitate sa de membru cu drepturi depline al acestei federații, a fost reprezentată prin președintele său, prof. univ. dr. **Horia Neamțu** și **Adriana Spiridon**, șef birou relații internaționale.

În prima zi a lucrărilor au susținut prezentări **Ian Mackintosh**, vicepreședinte IASB și **Mervyn King**, președinte al Inițiativei de Raportare Globală (GRI), cu privire la noile modificări aduse Standardelor Internaționale de Raportare Financiară. A doua jumătate a zilei a fost dedicată unor ateliere tehnice, pe marginea impactului noilor tendințe din domeniul raportării asupra auditorilor, IMM-urilor, relevanței și simplificării raportării. În finalul zilei de 22 septembrie a avut loc o Adunare Generală extraordinară, în vederea prelungirii mandatelor directorului executiv și al auditorului financiar ai FEE. Cea de-a doua zi a început cu o prezentare a stadiului viitor al profesiei din Germania, pe baza unui studiu efectuat de prof. **Klaus Backhaus** și **Hans-Jurgen Kirsch**.

Președintele FEE, **Philip Johnson**, a prezentat evoluția viitoare a acestei federații, care în 2012 va aniversa 25 de ani de la înființare. Astfel, s-a discutat despre implicarea organismelor profesionale în activitatea FEE, despre actuala constituție care stă la baza reprezentării în Consiliu (reprezentare pe bază de țară) și în Adunarea Generală a FEE (reprezentarea tuturor organismelor membre), precum și despre sursele de finanțare și personalul angajat în cadrul acestui organism.

În urma dezbaterilor la care au participat toate organismele membre, a reieșit necesitatea actualizării reglementărilor interne ale FEE, care să evidențieze mai bine activitățile cu care se confruntă federația în prezent și tendințele legislative actuale.

Aniversarea Camerei Auditorilor din Azerbaidjan

În acest an, Camera Auditorilor din Azerbaidjan, organizație cu care Camera Auditorilor Financiari din România a semnat un acord de cooperare încă din anul 2009, a sărbătorit 15 ani de la înființare.

Cu această ocazie, în perioada 15-17 septembrie 2011, a avut loc la Baku, în Azerbaidjan, cel de-al III-lea Forum al Contabililor și Auditorilor din Europa și Asia 2011, cu tema **Aspecte ale aplicării IFRS și ISA în creșterea transparenței**. Evenimentul a fost organizat în comun de Camera Auditorilor din Azerbaidjan, Uniunea Economistilor din Azerbaidjan și Asociația Managerilor Financiari Profesioniști din Azerbaidjan.

O delegație a Camerei Auditorilor Financiari din România formată din prof. univ. dr. **Horia Neamțu** – președinte și **Adriana Spiridon** – șef birou relații internaționale, a luat parte la această manifestare. În cadrul lucrărilor profesionale, președintele Camerei a susținut o prezentare cu tema „**Provocări ale aplicării standardelor internaționale de audit – experiența României**”.

Congresul Asociației Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Srpska

O delegație a Camerei Auditorilor Financiari din România, formată din prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, președinte de onoare al CAFR, și **Mihai Dragnea**, expert relații publice internaționale, a participat la cel de-al 15-lea Congres al Asociației Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Srpska în perioada 21-24 septembrie 2011 în stațiunea Banja Vrucica.

Tema Congresului, care a fost **Reflecțiile standardelor IFRS asupra contabilității, auditului și finanțelor**, a cuprins o serie de comunicări științifice pe teme legate de aplicarea IFRS atât cele generale, cât și cele adresate exclusiv IMM-urilor.

Cu prilejul Congresului, prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu** a înmănat domnului **Dragan Mikerevici**, președintele organizației gazdă, un mesaj oficial transmis de Consiliul CAFR, sub semnătura președintelui în exercițiu al CAFR, prof. univ. dr. **Horia Neamțu**.

În deschidere au luat cuvântul atât domnul **Dragan Mikerevici**, care adresat mulțumiri pentru participare delegației noastre, cât și o serie de reprezentanți ai unor instituții prestigioase din domeniul financiar la nivel internațional, printre care **Pascal Frerejaque**, din partea Băncii Mondiale (discurs cu privire la Reforma sistemelor de raportare financiară și programele de asistență ale Băncii Mondiale), **Henry Fortin**, din partea Băncii Mondiale (discurs cu privire la Reforma sistemelor de raportare financiară), și **Bernard Kleiner**, consultant, Institutul Contabililor și Auditorilor Autorizați din Franța.

Alain BURLAUD**O istorie rațională a contabilității**
A Reasonable History of Accounting

3

Prof. univ. dr. Marilena MIRONIUC, lect. univ. dr. Ionela-Corina CHERSAN & drd. Ioan-Bogdan ROBU**Studiu de caz privind utilizarea modelelor stohastice în planificarea misiunii de audit financiar, pe baza teoriei firelor de așteptare**
A Case Study Regarding the Use of Stochastic Models in Financial Audit Engagement Planning, based on the Queuing Theory

8

Veronica RĂDUCĂNESCU & dr. Mirela DIMA**Provocările trecerii la IFRS în planul supravegherii prudențiale a instituțiilor de credit**
The Challenges of Transition to IFRS in Terms of Prudential Supervision of Credit Institutions

18

Drd. Maria BĂDOI**Priorități, responsabilități și riscuri în procesul de audit financiar aplicabil fondurilor de pensii private din România**
Priorities, Responsibilities and Risks Applicable to the Audit of Private Pension Funds in Romania

27

Prof. univ. dr. Neculai TABĂRĂ & drd. Alina RUSU**Considerații privind impactul contabilității creative asupra calității informațiilor prezentate în situațiile financiare anuale**
Considerations Concerning the Impact of Creative Accounting on the Quality of the Informations Presented in the Annual Financial Statements

37

Dr. Alexandra LAZĂR & drd. Monica AVRAM**Studiu privind unele aspecte practice ale operațiunilor de reorganizare**
Study on Practical Aspects of Reorganization Operations

45

Din activitatea CAFR**Camera Auditorilor Financiari între cel de-al 2-lea și al 3-lea Congres al auditorilor financiari, 2009 - 2011**
The Chamber of Financial Auditors between the 2nd and the 3rd Congress of Financial Auditors, 2009 - 2011

55

Revistă editată de
**Camera Auditorilor Financiari
din România**

Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Colegiul editorial științific

- Prof. univ. dr. **Sorin BRICIU**, decan, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
- Prof. univ. dr. **Alain BURLAUD**, Institut National des Techniques Economiques et Comptables, Paris
- Prof. univ. dr. **Robin JARVIS**, director pentru IMM-ACCA, profesor de contabilitate Universitatea Brunel, Marea Britanie
- Prof. univ. dr. **David HILLIER**, decan, Leeds University Business School, Marea Britanie
- Prof. univ. dr. **Allan HODGSON**, Amsterdam Business School, Olanda
- Prof. univ. dr. **Dumitru MATIȘ**, decan, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
- Prof. univ. dr. **Maria MANOLESCU**, ASE, București
- Prof. univ. dr. **Ion MIHĂILESCU**, Universitatea "Constantin Brâncoveanu", Pitești
- Prof. univ. dr. **Vasile RĂILEANU**, decan, Facultatea de Contabilitate și Informatică de Gestiune - ASE București
- Prof. univ. dr. **Donna STREET**, Universitatea Dayton, SUA
- Prof. univ. dr. **Ioan TALPOȘ**, rector, Universitatea de Vest din Timișoara
- Prof. univ. dr. **Alexandru ȚUGUI**, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași
- Prof. univ. dr. **Eugeniu ȚURLEA**, șef Catedră contabilitate, audit și control de gestiune, ASE București
- Academician **Iulian VĂCĂREL**, Academia Română

Director științific: Prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial: Dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef: **Cristiana RUS**

Colectiv redacțional: Marina ANTOFIE, Alexandra JORA, Alice PETCU, Adriana SPIRIDON, Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR

Secretar de redacție: **Cristina RADU**

Prezentare grafică și tehnoredactare: **Nicolae LOGIN**

Colegiul editorial științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul articolelor publicate în revistă.

Publicație recunoscută de CNCSIS, categoria B+

B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>; <http://www.proquest.com>; www.ebscohost.com

Revista este inclusă în platforma editorială română SCPIO: www.scpio.ro

Marcă înregistrată la OSIM, sub nr. M2010 07387

Telefon: **(021) 410.74.43 interior 120**; Fax: **(021) 410.03.48**;

E-mail: **revista@cafr.ro**; <http://revista.cafr.ro>

Tipar: Universal Color S.A., str. Victoriei, bl. A2-A3, Pitești, tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1844 - 8801

O istorie rațională a contabilității*

Alain BURLAUD**

Abstract

A Reasonable History of Accounting

In this article, the author presents a brief history of accounting based on a materialistic concept designed to explain in a "reasonable" manner its development in relation to economic and social phenomena.

Based on the theoretical foundations of this approach, the author browse the events that marked the birth and evolution of the accounting, starting with the keeping of the records using "pebbles" in Sumerian times, through moments like starting using the money, the birth of capitalism, taxation appearance, appearance of providential state, domination of financial markets, until contemporary issues of environmental crisis. In the context of economic and social changes, the author predicts, therefore, new developments in accounting practices that will appeal to new regulatory and administration mechanisms.

Key words: *accounting, reasonable history, patrimony, money, regulations, financial market*

JEL Classification: *N 10, N 40, N 70, M 41*

Cuvinte cheie: *contabilitate, istorie rațională, patrimoniu, monedă, reglementări, piață financiară*

* Textul de față reprezintă discursul rostit de profesorul Alain Burlaud cu ocazia primirii titlului de Doctor Honoris Causa al Universității „Valahia” din Târgoviște, în ziua de 27 iunie 2011.

** Profesor titular al catedrei de Contabilitate și Control de Gestiune din cadrul Conservatorului național de arte și meserii, Paris, e-mail: alain.burlaud@cnam.fr.

Introducere

Contabilitatea a luat naștere cu circa 6.000 de ani în urmă, în Mesopotamia. Doresc să prezint istoria contabilității, dându-i un anume sens. De aceea, voi vorbi despre o istorie „rațională”, o istorie care nu se mulțumește să facă descrieri – de altfel, în mod necesar imperfecte, dar care are ambiția de a explica cel puțin parțial o evoluție. În măsura în care această muncă se sprijină pe o selecție a faptelor și pe contextualizarea lor, nu se poate pretinde obiectivă, motiv pentru care onestitatea științei cere admiterea unei teorii subiacente.

Bazele teoretice ale unei istorii raționale

Istoria rațională a contabilității, așa cum o prezint în cele ce urmează, se sprijină pe concepția materialistă a istoriei. Desigur, acest lucru necesită unele explicații, în măsura în care sensul cuvântului „materialism” a fost degradat, pus în opoziție cu „idealismul” în limbajul de zi cu zi și utilizat cu conotații politice.

Materialismul este un curent filozofic născut în antichitatea greacă, pe vremea lui Democrit, dar a cărui dezvoltare a continuat în special în secolul al XIX-lea, prin operele lui Marx. Acesta propunea o lectură a istoriei potrivit căreia „a explica spiritul prin intermediul corpului înseamnă nu atât să negi spiritul cât să explici cum îl produce sau îl inventează corpul. A explica ideile prin intermediul societății materiale nu înseamnă atât să negi importanța acestora, cât să arăți fecunditatea celei din urmă.

(...) Dacă viața poate fi explicată prin materia neînsuflăită este pentru că materia produce viață, ca o noutate pe care o determină, cu certitudine, dar nu o posedă. (...) Natura, în acest sens, este creatoare și generează mereu noutăți.¹

Transpunând în domeniul nostru, aceasta înseamnă că diferitele etape ale contabilității, care este o construcție a spiritului, un *artefact*, se explică prin evoluția relațiilor de producție și de schimb, adică prin evoluția relațiilor economice în sânul societății. Contabilitatea este deci fructul unei evoluții economice și sociale, dar, introducând o relație dialectică între corp și spirit, se poate spune la fel de bine că este sursa unei evoluții economice și sociale.²

Materialismul istoric este o postură filozofică pe care am adoptat-o fără a-i demonstra aici valoarea științifică. Este deci, în acest cadru, un postulat. Pe această bază interpretăm faptele. Validitatea ipotezelor este verificată de coerența concluziilor și de conformitatea acestora cu observațiile făcute. Metodologia folosită se leagă de constructivism și interpretivism și nu de pozitivism.

Apariția unei relații de agent: contabilitatea sumeriană

Odată cu dezvoltarea unei economii pastorale și cu practicarea transumanței, a apărut separarea proprietății turmelor de „managementul” lor, adică conducerea lor a fost încredințată unui

cioban, în timp ce proprietarul rămânea în oraș. Astfel s-a născut ceea ce numim astăzi „o relație de agent” (de mandat) între proprietar (principalul) și manager (agentul), care presupune o încredere reciprocă și necesitatea, pentru manager, de a da socoteală proprietarului cu privire la gestiunea sa. Pentru a instrumenta această relație trebuia să se facă inventarul fizic al turmei înaintea plecării, să se transcrie acest inventar sub o formă nefalsificabilă, pentru a păstra o dovadă sau o însemnare, și să se realizeze inventarul la întoarcerea turmei.

Acest lucru se făcea prin intermediul unor pietricele sau al unor bulgărași de argilă, care reprezentau diferite tipuri de animale (capre, oi etc.) potrivit unui cod³. Inventarul la plecare se făcea separând 10 pietre, care reprezentau oile, dacă existau 10 oi și 15 pietre reprezentând caprele, de exemplu. Aceste 25 de pietre erau apoi încorporate într-un bulgăre de argilă, pentru a face dovada nefalsificabilă. La întoarcerea turmei, era de ajuns să fie spart bulgărele și să se compare turma cu numărul de pietre

pentru a verifica îmbogățirea sau sărăcirea proprietarului și, eventual, pentru a cere explicații păstorului.

Acest procedeu permitea, deci, descrierea unui patrimoniu fizic. Îl regăsim în etimologia cuvântului „calcul”, care vine din latinul „calculus” = „pietricică”⁴.

Apariția monedei: o unitate de măsură universală a patrimoniului

Dacă schimburile comerciale, bazate în special pe troc, există de milenii, apariția monedei semnalează venirea unei noi dezvoltări a civilizației, bazată pe lărgirea schimburilor comerciale și pe avantajele „specializării internaționale” a producției. Nașterea monedei este greu de datat, pentru că înaintea primelor piese de monedă metalică, care s-au făcut în Grecia secolului al VII-lea î. Chr., realizate din electrum (un aliaj natural între aur și argint), existau proto-monedele, cum ar fi cochiliile, sarea etc. Chiar și în zilele noastre, în unele țări, țigările reprezintă un mod de plată pentru tranzacțiile mici ale vieții cotidiene și constituie o proto-monedă. Dincolo de schimburile de bunuri, moneda permite de asemenea circulația capitalurilor și dă naștere în Evul Mediu unor instrumente de schimb și de credit, precum scrisoarea de schimb (cambia).

Moneda permite valorizarea unui patrimoniu, traducând elementele într-o unitate de măsură unică. De atunci a apărut posibilitatea de a face mult mai ușor credit și necesitatea de a ține (a avea) conturi de terți și de trezorerie. Astfel

1 Auroux, Sylvain (sous la direction de), *Encyclopédie philosophique universelle*, Editura PUF, 1998, p. 1556.

2 Burlaud, Alain și Simon, Claude, *Comptabilité de gestion*, Editura Vuibert, 2003, p. 2 à 7. De asemenea, se poate vedea în limba română : Burlaud, Alain și Simon, Claude (traducere de Corina Lascau-Cilianu), *Controlul de gestiune*, Editura C.N.I. Coresi, 1999, 142 p.

3 Degos, Jean-Guy, *Histoire de la comptabilité*, Editura PUF, 1998, 127 p.

4 Rey, Alain (sous la direction de), *Dictionnaire historique de la langue française*, Dictionnaires Le Robert, 2000, p. 348.

s-a născut, fără îndoială în mod progresiv, practica partidei duble la comercianții și bancherii venețieni, care a fost teoretizată de către Luca Pacioli în anul 1494 și pe care încă o practicăm și noi astăzi⁵.

Apariția capitalismului: necesitatea determinării unui rezultat

Nașterea capitalismului, cu necesitatea de a pune în comun capitalurile în cadrul unor companii pentru a finanța marile descoperiri începând cu secolul al XVI-lea, apoi în cadrul societăților anonime din secolul XIX, generează nevoia determinării unui rezultat care urmează a fi distribuit. Separarea proprietății (reprezentată de acționari sau asociați) de management (căpitanul unei nave sau directorul unei fabrici, al unei companii de căi ferate etc.) corespunde cu extinderea comerțului și industriei, similar separării observate în agricultură în epoca sumeriană.

Pentru a determina rezultatul (profit sau pierdere) unei campanii, al unei traversări sau al unei perioade de activitate trebuia să se țină cont în special de mijloacele de producție și să se realizeze amortizarea acestora în scopul de a conserva resursele în vederea reînnoirii lor⁶. Tehnica contabilă se rafinează, astfel, puțin câte puțin și nu se mai limitează doar la înregistrarea tranzacțiilor pentru a măsura diverse tipuri de rezultate: curente, excepționale sau distribuibile. Încrederea investitorilor și

remunerarea lor devin pârghii esențiale ale dezvoltării capitalismului și necesită, de asemenea, intervenția unui terț independent pentru a certifica sinceritatea conturilor. Astfel s-a născut auditorul financiar, odată cu legea înființării societăților anonime, din anul 1867.⁷

Necesitățile industriei merg dincolo de determinarea unui rezultat global. Trebuia, de asemenea, analizat acesta din urmă pentru a-i determina cauzele și trebuia utilizată contabilitatea la sfârșitul perioadelor de gestiune. Marile întreprinderi industriale din secolul XIX și începutul secolului XX au organizat sisteme de contabilitate industrială, analitică sau de gestiune – care astăzi sunt cel mai adesea integrate într-un proces contabil unic, cursiv – însoțite de indicatori, bazate pe o practică dezvoltată în special după cel de-al doilea război mondial și anume controlul de gestiune.⁸

Apariția unei fiscalități asupra profiturilor industriale și comerciale: necesitatea reglementării contabilității

În Franța, reglementarea contabilității începe prin ordonanța lui Colbert, ministru de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea, ordonanță publicată în anul 1673 și preluată în codul de comerț din anul 1807. Dar în acele vremuri contabilitatea nu avea drept scop decât protejarea terților (clienți, furnizori și alți creditor) și producerea unei probe în cazul unui

litigiu ajuns la tribunal. Regulile contabile nu erau stricte. Tranzacțiile trebuiau însemnate fără ștersături, cu cerneală, în jurnale numerotate și parafate, pentru a nu se putea face modificări ulterioare în conturi fără a fi observate. Dar nimic nu reglementa ceea ce numim astăzi „ținerea” inventarului. Odată cu introducerea impozitelor pe profiturile industriale și comerciale, în anul 1919, pentru a finanța efortul războiului, a debutat o reglementare adevărată a calculării modului de așezare a impozitului pe căi administrative. Criza economică ce a atins Franța începând cu anul 1930, apoi cel de-al doilea război mondial cu influența germană au determinat întărirea rolului economic al statului și adoptarea unui plan contabil în anul 1942, inspirat din planul contabil german al lui Eugen Schmalenbach și reluat în 1947, actualizat apoi în mod regulat până în zilele noastre.

În prezent, legătura dintre contabilitate (în afară de conturile consolidate ale grupurilor cotate, care se supun unei logici economice mai stricte) și fiscalitate rămâne puternică chiar în țări care se pretind a fi mai puțin intervenționiste decât Franța, cum ar fi, de exemplu, Statele Unite.

Apariția unui stat providențial: contabilitatea în centrul dialogului social

Excesele capitalismului secolului al XIX-lea în principalele țări industrializate, împreună cu mizeria muncitorilor descrisă de Zola, Dickens, Chaplin și

5 Pacioli, Luca, *Traité des comptes et des écritures*, Ordre des experts-comptables, 1995, 240 p., traducerea unui fragment din opera originală:

Summa di arithmetica, proportioni, geometria et proportionalita

6 Lemarchand, Yannick, *Du dépérissement à l'amortissement. Enquête sur l'histoire d'un concept et de sa traduction comptable*, Ouest éditions, 1993, p. 719

7 Zola, Emile, *L'argent*, Ed. Jean de Bonnot, 1984, p. 513

8 Colasse, Bernard (sous la direction de), *Encyclopédie de comptabilité, contrôle de gestion et audit*, Ed. Economica, 2009, p. 894 și următoarele

mai târziu John Steinbeck, marele război, criza din anul 1929 au creat nevoia unei intervenții mai puternice a statului, care se va concretiza în programele economice „New Deal” în SUA, începând cu anul 1933, și mișcarea „Frontul popular” în Franța. Statul nu se mai limitează la unicele sale activități de suveran, ci ia asupra sa și protecția socială și reglementarea economică, pe care mecanismele de piață s-au dovedit incapabile să le asigure.

În Franța a apărut o contabilitate națională care permitea administrarea unei țări ca și cum ar fi un mare grup industrial. Conturile întreprinderilor trebuie să aibă un format care să permită alimentarea conturilor naționale pe modelul „raportării” făcute de un ansamblu de filiale către compania-mamă. Astfel au luat naștere soldurile intermediare de gestiune, în special calculul valorii adăugate și repartizarea acesteia. În paralel, au evoluat teoriile cu privire la firme. Juriștii opun organizării contractuale a relațiilor de muncă o viziune instituțională de dezvoltare a convențiilor colective și a drepturilor salariaților garantate de stat, inclusiv dreptul la informare prin intermediul comitetelor de întreprindere. Teoria instituțională pune în opoziție interesul proprietarului și cel al întreprinderii, loc de întâlnire a diferitelor părți interesate. Această teorie a fost mobilizată de dreptul procedurilor colective, care protejează firma, chiar aflată în culpă, de creditorii săi, pentru a o sprijini să supraviețuiască. În economie, teoria costurilor de tranzacționare a lui Williamson demonstrează, în anumite condiții, superioritatea performan-

țelor unei întreprinderi integrate (a unei instituții) asupra mecanismelor de piață sau superioritatea unui cvasi-contract asupra contractului⁹.

Contabilitatea se focalizează, deci, pe continuitatea exploatarei mai mult decât pe performanțele financiare. De asemenea, ea trebuie să informeze asupra repartizării valorii adăugate între părțile interesate. Astfel s-a născut tehnica conturilor de surplus global de productivitate.¹⁰

Contrar IFRS, conturile se adresează părților interesate, fără ca investitorii să fie privilegiați. Contul de rezultate primează asupra bilanțului.¹¹

Dominația piețelor financiare: către o contabilitate financiară

Dezvoltarea și internaționalizarea piețelor financiare au avut consecință dublă: o nevoie de reglementare a contabilității la nivel internațional și un conținut al informației financiare orientat către nevoile investitorilor, care sunt mai mult gestionari ai portofoliilor decât industriași. Această evoluție este subliniată de schimbarea denumirii de **International Accounting Standards (IAS)** – **Standarde Internaționale de Contabilitate** în **International Financial Reporting Standards (IFRS)** – **Standarde Internaționale de Raportare Financiară**.

Internaționalizarea a avut drept consecință abandonarea sprijinirii contabili-

tății de către drept. Astfel, bilanțul, care descria un patrimoniu având la bază conceptul proprietății împrumutat din codul civil, deci din dreptul național, devine suma valorilor resurselor controlate de o entitate, fără ca acestea să fie în mod necesar posedate de acea întreprindere. Noțiunea de control trimite la o analiză economică independentă de orice drept național. Această nouă evoluție a contabilității, puțin adaptată nevoilor unui capitalism familial interesat mai mult de continuitatea exploatarei și de păstrarea unui patrimoniu care va fi transmis urmașilor, privilegiază bilanțul față de contul de rezultate, contrar a ceea ce se observase în etapa precedentă.

Fiind destinată unui investitor nomad, susceptibil de a-și vinde titlurile pe piață în orice moment, informația financiară – așa cum este definită de IASB – trebuie să furnizeze o evaluare instantanee la prețul pieței, de unde și introducerea conceptului de „valoare justă”, traducere nesatisfăcătoare a termenului englez „fair value”. Dar astfel se mărește volatilitatea rezultatului și riscul unei crize sistemice¹². Criza financiară din 2008 și criza economică majoră care a urmat au ridicat un val de proteste, care ar putea anunța o nouă schimbare a modelului contabil.

Criza mediului: nașterea unei contabilități verzi

Lenta conștientizare a constrângerilor generate de mediu¹³ care a fost stimu-

9 Cohen, Elie, *Dictionnaire de gestion*, Ed. La Découverte, 1994, p. 224 și următoarele

10 Burlaud, Alain și Simon, Claude, op. cit., p. 310 și următoarele ; Burlaud, Alain et Dahan, Lionel, *Global Productivity Surplus Accounts*, în *International Journal of Accounting Education and Research*, volumul 21, nr.1, toamna 1985, pp. 159-169

11 Saghroun, Judith și Simon, Claude, *Primauté du bilan ou du compte de résultat, le principe du pendule*, *Comptabilité, contrôle, audit*, Vol. 5, nr.1, martie 1999, pp 59-76.

12 Burlaud, Alain și Colasse, Bernard, *Standardizarea contabilă internațională: reîntoarcerea politicului?*, *Revista Audit Financiar*, nr. 1/2010, p. 3-11 și nr. 2/2010, p. 10-15

13 Conform unui mare economist și demograf francez, Alfred Sauvy, *Croissance zéro ?*, Ed. Calmann-Levy, 1973, p. 329

lată de șocurile petroliere succesive, catastrofele climatice și, de curând, drama centralei nucleare japoneze din 2011, pune sub semnul întrebării pertința unei reglementări abandonate piețelor și, prin aceasta, a modelului nostru contabil. Deoarece nu se contabilizează și administrează decât ceea ce se măsoară, acest model conduce la ignorarea presiunii exercitate de activitățile industriale asupra mediului. În același timp, câțiva autori au început să-și pună întrebări încă de acum 15 ani¹⁴.

Inițiativele în domeniul contabilității verzi și a raporturilor sociale și de mediu (RSE) au fost federalizate în cadrul Global Reporting Initiative (GRI) – *Inițiativa Globală de Raportare*, începând cu anul 1997, primele recomandări ale organizației fiind realizate în anul 2000. În prezent ne aflăm la versiunea 3.1. a acestora.¹⁵ La fel ca și IFRS-urile și contrar abordării planurilor contabile, aceste recomandări nu tratează producerea de informații, ci publicarea de informații. În acest caz nu este vorba cu adevărat de contabilitate în sensul înregistrării cronologice și analitice a faptelor, ci de liste de indicatori referitori la probleme economice, de mediu, sociale (practici în materie de angajare și condiții de muncă), referitoare la drepturile omului, la societate și la responsabilitate în privința produselor realizate. O idee puternică, mai mult sau mai puțin implicată, este că aceste probleme diferite sunt legate între ele și chiar dacă se respectă de exemplu constrângerile mediului, suntem îngrijorați în general de calitatea condițiilor de muncă.

Credibilitatea informației furnizate rezultă, pe de o parte, din conformitatea sa cu recomandările GRI (întreprinderea nu selectează singurii indicatori care i-ar fi favorabili, de exemplu) și, pe de altă parte, din certificarea acesteia de către auditorii financiari¹⁶. În paralel cu producerea de raporturi sociale și de mediu s-a dezvoltat o activitate de notare, mai ales prin crearea în 2002 a instituției CoreRatings la Paris și la Londra, care evaluează riscurile sociale, societate, de mediu și etice¹⁷.

Nemaiputând aduna valori monetare, listele de indicatori trimit spre o contabilitate care iese din câmpul său tradițional pentru a corespunde mai mult conceptului de „accountability” (raportare) decât aceluia de „accounting” (contabilizare, numărare). Dar aceste două concepte au la bază elemente comune: transparență, verificabilitatea unei informații reglementate, credibilitatea unei informații auditate sau certificate, reducerea complexității realității ca urmare a cuantificării.

Concluzii

Această panoramă rapidă a unei istorii a contabilității arată că în 6.000 de ani contabilitatea a fost în mod constant însoțită de evoluțiile economice și sociale. Adesea, implicarea contabilității în societate este de asemenea natură că este dificil să distingem cauza de efect. Astfel, moneda a permis dezvoltarea comerțului, dar contabilitatea a permis creditul comercial, care, la rândul său, a stimulat relațiile comerciale. Capitalismul nu ar fi cucerit planeta fără mecanisme-

le de apelare la economisire a populației, fără crearea persoanelor juridice, precum societățile comerciale, și fără contabilitate pentru a controla ciclul de investiții și remunerarea sumelor investite. Dar a fost nevoie, de asemenea, pentru a „hrăni” capitalismul, de progres tehnic care a condus la revoluția industrială. Contabilitatea s-a dezvoltat, de asemenea, în relație cu impunerea profiturilor industriale și comerciale necesare funcționării statului providențial sau în relație cu o piață financiară activă. Criza mediului va determina noi dezvoltări ale practicilor contabile. În realitate, contabilitatea va face apel la noi mecanisme de reglementare și de gestiune, ceea ce arată nevoia de măsuri fără de care gestionarea nu este posibilă.

În încheiere vreau să precizez, în câteva cuvinte, statutul contabilității în domeniul cunoașterii¹⁸. Aceasta este în primul rând o practică, un mod de acțiune. Prin tatonări succesive, ea s-a născut din necesitățile actorilor din viața economică. Dar această practică s-a dezvoltat, după cum am arătat, într-un context social care i-a dat caracteristici variabile de-a lungul timpului. Contabilitatea are o istorie și o geografie. A fost, de asemenea, obiect științific, dând naștere unor teorii explicative care au permis înțelegerea evoluției sale și i-au dat coerența de care are nevoie, dar și unor teorii normative, care au condus la impunerea unor alegeri practicienilor, așa cum fac astăzi IFRS-urile, de exemplu.

Pe scurt, contabilitatea este o oglindă a societății¹⁹, dar o oglindă ce transmite imagini deformate care, la rândul lor, transformă realitatea.

14 Christophe, Bernard, *La comptabilité verte. De la politique environnementale à l'écobilan*, Ed. De Boeck, 1995, p. 186

15 GRI, *Sustainability Reporting Guidelines 2011*, <http://www.globalreporting.org>

16 De exemplu, Raportul Saint-Gobain, http://www.saint-gobain.com/files/SAINT_GOBAIN_DD_2010.pdf

17 Burlaud, Alain și Zarlowski, Philippe, *La notation sociale. Entretien avec Geneviève Féron*, *Revue française de gestion*, nr. 147, noiembrie-decembrie 2003, p. 77-84. Geneviève Féron a fost una dintre creatoarele instituției CoreRatings, care a fost cumpărată în 2004 de BMJ Ratings.

18 Colasse, Bernard, *La comptabilité: un savoir d'action en quête de théories*, în „Savoirs théoriques et savoirs d'action”, sub conducerea lui Jean-Marie Barbier, Ed. PUF, 2004, p. 73 - 89

19 Burlaud, Alain, *Contabilitatea este o oglindă a societății*, *Revista "Audit Financiar"*, nr. 1/2008, p. 23-29

Studiu de caz privind utilizarea modelelor stohastice în planificarea misiunii de audit financiar, pe baza teoriei firelor de așteptare

Marilena MIRONIUC*, Ionela-Corina CHERSAN** & Ioan-Bogdan ROBU***

Abstract

A Case Study regarding the Use of Stochastic Models in Financial Audit Engagement Planning, based on the Queuing Theory

The quality of financial audit engagements largely depends on how each stage of the mission is planned, on the human and material resources involved, and on the time allocated for carrying out the specific activities. In fulfilling its mandate, the financial auditor must conduct a proper planning of contracted customers, to identify the key processes and the links between them to estimate the resource consumption and the number of hours affected for each activity and report the bottlenecks in the system. This could be simplified by carrying out simulations based on probabilistic models, which will estimate the time allocated to each stage of the audit process, any delays caused by congestion and not least the use of resources for a number of clients in a certain period (from contract

signing until the report is issued). Performing simulations in the planning of the mission increases the efficiency and effectiveness of the audit firms' activity, with impact on service quality. This study aims to substantiate a probabilistic model to meet the needs of audit firms in Romania, in accordance with the requirements of the profession. Based on empirical evidence and working rules issued by the Chamber of Financial Auditors in Romania, performing simulations on the proposed model by using the specialized software ARENA, may increase audit quality and adjust the noted deficiencies.

Key words: *audit process, stochastic model, planning of the audit engagement, queuing theory*

JEL Classification: C51, M42

Cuvinte cheie: *proces de audit, model stohastic, planificare a misiunii de audit, teoria firelor de așteptare*

* Prof. univ. dr., Univ. "Al. I. Cuza" Iași, e-mail: marilena@uaic.ro

** Lect. univ. dr., Univ. "Al. I. Cuza" Iași, e-mail: macov@uaic.ro

*** Drd., Univ. "Al. I. Cuza" Iași, e-mail: bogdan.rob@feaa.uaic.ro

Introducere

Incidența crizelor economico-financiare și a fraudelor asupra mediului economic actual impune o continuă perfecționare și normalizare a procesului de audit, în beneficiul și utilitatea *stakeholder*-ilor. În acest context, rolul firmelor de audit este fundamental în garantarea acurateței situațiilor financiare auditate, conform *teoriei credibilității acordate, teoriei încrederii inspirate și a teoriei agenției*¹. Astfel, slujirea intereselor tuturor beneficiarilor raportului de audit este posibilă prin menținerea exigențelor impuse de standardele de calitate în auditul financiar. Aceste standarde sunt completate de o serie de norme profesionale *privind stabilirea numărului minim de ore pentru finalizarea misiunii*, dar și de ghiduri practice privind buna gestionare a activităților de audit.

Nu în ultimul rând, în cadrul planificării misiunilor de audit, este necesară o bună cunoaștere a proceselor desfășurate, a timpilor acordați fiecărei activități în parte, a eventualelor inadvertențe și blocaje din sistem, dar și a resurselor utilizate pentru îndeplinirea misiunii. Astfel, deși planificarea misiunii de audit financiar are la bază un demers de tip determinist, apariția unor riscuri, blocaje sau factori perturbatori stă sub zodia hazardului (caracterizată de o anumită probabilitate de apariție). În acest sens, recurgerea la scenarii de lucru și simulări poate conduce auditorul la o mai bună cunoaștere a mediului de lucru, la o mai bună gestionare a activităților și la îmbunătățirea calității misiunilor contractate. Pentru aceasta, se

impune fundamentarea unor modele stohastice utile auditorilor în planificarea misiunilor de audit financiar, cu scopul realizării de simulări cu privire la numărul de contracte semnate anual, la timpii alocați fiecărei activități programate, la timpii de așteptare dintre activități, la eventualele blocaje și la resursele antrenate și gradul de utilizare al acestora.

1. Aspecte teoretice privind planificarea misiunii de audit financiar

Standardele Internaționale de Audit Financiar (ISA) definesc misiunea de audit financiar ca pe un proces dinamic și structurat în faze bine determinate, a cărui finalitate o constituie emiterea raportului de audit. Scopul principal al unei misiuni de audit financiar este acela de a spori gradul de încredere al utilizatorilor informației financiar contabile, *prin exprimarea unei opinii de către auditor cu privire la faptul că situațiile financiare sunt prezentate sub toate aspectele semnificative în conformitate cu un cadru de raportare financiar contabil de referință*².

Desfășurarea unei misiuni de audit financiar în conformitate cu ISA, precum și respectarea cerințelor de etică din *Codul etic pentru auditori profesioniști (Partea A – Aplicarea generală a codului)*, care prezintă în cadrul secțiunilor sale principalele criterii și cerințe pe

care trebuie să le respecte auditorul financiar pe parcursul misiunii: integritate, obiectivitate, competență profesională și atenție cuvenită, confidențialitate și comportament profesional), vor permite auditorului să își exprime opinia cu privire la acuratețea situațiilor financiare raportate de către entitatea auditată³.

Demersul metodologic privind emiterea opiniei de audit financiar are la bază o succesiune logică de evenimente standardizate, prin care se dorește planificarea și definirea unei metode de auditare, se efectuează testele mecanismelor de control și testele substanțiale ale operațiunilor, se efectuează procedurile analitice și testele detaliilor soldurilor, iar, ca punct terminus, finalizarea misiunii are drept obiectiv principal obținerea raportului⁴.

În cadrul misiunii de audit financiar, auditorul are responsabilitatea planificării misiunilor, pentru atingerea obiectivelor propuse. Potrivit ISA 300, *Planificarea unui audit al situațiilor financiare*, stabilirea unei strategii generale și elaborarea unui plan de audit conduc la obținerea unor beneficii în cadrul misiunii: orientarea auditorului către domeniile importante ale auditului, identificarea și rezolvarea problemelor posibile la momentul oportun, organizarea și gestionarea corectă a misiunii în mod eficient și eficace, selectarea membrilor echipei misiunii în funcție de capacitățile și competențele acestora, coordonarea și supervizarea membrilor echipei misiunii și revizuirea activității acestora și nu în ultimul rând în îndrumarea activității

1 Hayes, R., Dassen Roger, Schilder, A., Wallage, P., *Principles of Auditing. An Introduction to International Standards of Auditing*, second edition, Ed. Pearson Education, 2005, pp. 44-47.

2 Federația Internațională a Contabililor (IFAC), *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate. Audit financiar 2009*, coeditare CAFR-Ed. Irecson, București, 2009, p. 73.

3 IAFC, *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate. Audit financiar 2009*, coeditare CAFR-Ed. Irecson, București, 2009, pp. 73-74.

4 Arens, A., Loebbecke, J., *Audit- o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2006, p. 437.

desfășurate de auditori⁵.

Potrivit uzanțelor practice, dar și standardelor de audit, activitățile de planificare presupun stabilirea unei strategii generale de audit încadrată în timp și spațiu, conformă cu domeniul de aplicare al misiunii. Mai mult decât atât, auditorul trebuie să identifice caracteristicile fiecărei misiuni și obiectivele de raportare, să stabilească factorii care pot influența în mod semnificativ direcționarea eforturilor misiunii și să prevadă natura, disponerea în timp a resurselor necesare desfășurării misiunii.

Nu în ultimul rând, auditorul trebuie să actualizeze și să modifice strategia generală și planul de audit, în funcție de apariția unor factori (probabilistici) care impun acest lucru. Pe baza acestora, auditorul poate dispune o mai bună gestionare a resurselor utilizate și o creștere a eficienței procesului de audit financiar.

În cadrul profesiei, *Ghidurile privind auditul calității* urmăresc standardizarea planificării misiunii de audit financiar, prin propunerea de obiective ce trebuie atinse și îndeplinite. Acestea vizează stabilirea mijloacelor utilizate, alocarea responsabilităților fiecărui membru al echipei în funcție de competențele solicitate și pregătirea dobândită, evaluarea riscului de audit și aprecierea elementelor semnificative menite a fi auditate, iar la final evaluarea modului în care s-a desfășurat misiunea⁶.

La nivelul unei societăți de audit, numărul și mărimea firmelor auditate pot contribui semnificativ, în condițiile unei planificări insuficiente, la scăderea calității misiunilor de audit contractate⁷. Mai mult decât atât, în lipsa planificărilor pot apare o serie de întârzieri în parcurgerea etapelor ce vizează emiterea raportului final, contribuind totodată la creșterea riscului de audit⁸, iar pe termen lung chiar la pierderea portofoliului de clienți. În aceste condiții, cercetările recente din domeniu reliefează faptul că utilizarea modelelor de planificare a auditului contribuie semnificativ la creșterea calității misiunilor⁹. Astfel, propunerea de modele de planificare pe baza scenariilor/ simulărilor are la bază identificarea factorilor și a etapelor cheie din cadrul auditului, cu scopul diminuării riscului de audit¹⁰ și a componentelor sale (în special a riscul de control și a celui de nedetectare¹¹).

2. Rolul utilizării simulărilor în misiunea de audit

În sens larg, o simulare reprezintă identificarea probabilității de producere a unui eveniment, prin estimarea parametrilor variabilei rezultate din modelul propus, corespunzător unui sistem real¹². Aplicarea metodelor de simulare face apel, în mare măsură, la analiza

matematică și statistică, având la dispoziție o serie de instrumente specifice care pot imita operațiile și caracteristicile unui sistem.

Atunci când ne referim la maniera practică de realizare a unei simulări, avem în vedere procesul de creare a unui model care să imite un sistem real, cu scopul de a identifica și analiza principalii factorii determinanți ai unui fenomen, dar și modul de acțiune/interacțiune al acestora. În cazul de față, simulările ajută auditorii în obținerea unei imagini de ansamblu asupra fenomenului analizat¹³ (planificarea misiunilor).

Principalele avantaje ale simulărilor au în vedere capacitatea de a analiza modele complexe corespunzătoare lumii reale, costul redus al acestora în evaluarea deciziilor (ținând cont de multitudinea instrumentelor informatice prezente pe piața de profil: Arena, SPSS, SAS, Oracle Crystal Ball), timpul relativ redus de obținere a informațiilor solicitate, indicarea elementelor critice/sensibile ale unui sistem, fiabilitatea metodelor de simulare în promovarea schimbării la nivel de organizație (structuri și procese) și ușurința cu care pot fi utilizate (cu ajutorul programelor informatice)¹⁴.

În ceea ce privește dezavantajele sau limitele utilizării simulărilor, se cuvine a fi avut în vedere faptul că informațiile obținute nu sunt exacte, ci doar aproximații și depind de acuratețea datelor

5 IAFC, *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate. Audit financiar 2009*, coeditare CAFR-Ed. Irecson, București, 2009, p. 267.

6 Institutul Contabililor Autorizați din Scoția (ICAS) și Camera Auditorilor Financiari din România (CAFR), *Ghid privind auditul calității*, ed. Irecson, București, 2010, p.40.

7 Al-Thuneibat, A. A., Al Issa, R.T.I., Ata Baker, R.A., *Do audit tenure and firm size contribute to audit quality?*, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 25, No. 4, 2011, pp. 317-334.

8 Mande, V., Son, M., *Do audit delays affect client retention?*, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 26, No. 1, 2011, pp.32-50.

9 Dittenhofer, M., *Strategy for the Internal Audit Engagement*, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 9, No. 8, pp.13-17.

10 Jagdish, P., *A Model for Audit Engagement of E-Commerce*, *International Journal of Auditing*, No. 7, 2003, pp.121-142.

11 Bedard, J.C., Graham, L., Jackson, C., *Information Systems Risk and Audit Planning*, *International Journal of Auditing*, No. 9, 2005, pp.147-163.

12 Charnes, J., *Financial Modeling with Crystal Ball and Excel*, Ed. John Wiley & Sons, Inc., New Jersey, 2007, p. 26.

13 Altiock, T., B. Melamed, B., *Simulation Modeling and Analysis with Arena*, Ed. Elsevier, London, 2007, pp.67-73.

14 Rubinstein, R., Kroese, D.P., *Simulation and the Monte Carlo Method*, Ed. John Wiley & Sons, Inc., New Jersey, 2008, pp. 32-48.

introduse în sistem. Astfel, realizarea unei simulări depinde de posibilitatea modelării fenomenului analizat, iar simularea nu rezolvă singură o problemă, ci ajută la rezolvarea acesteia și nu poate oferi răspunsuri simple la probleme complexe¹⁵.

2.1. MODELE PROBABILISTICE PE BAZA TEORIEI FIRELOR DE AȘTEPTARE

În condițiile în care și în cazul auditului financiar, multe fenomene se desfășoară de cele mai multe ori după legi probabilistice, abordarea acestora prin modelarea statistico-matematică poate avea o importanță deosebită în formularea unor strategii care să răspundă cerințelor de eficiență și optimizare. Unele dintre aceste fenomene se fundamentează pe o serie de teorii probabilistice, iar, dintre acestea, *teoria firelor de așteptare* (a cozilor, a așteptării) studiază ansamblul fenomenelor de aglomerare, care apar din cauza unei populații/mase insuficient controlate (în cazul de față, firmele supuse auditului statutar)¹⁶.

Propusă inițial de K.A. Erlang (1905) în domeniul optimizării activității centralelor telefonice, dezvoltările actuale ale *teoriei așteptării* se circumscriu și se aplică cu succes inclusiv în domeniul economic. Astfel, având în vedere faptul că auditul financiar reprezintă un serviciu prestat de către o persoană abilitată (în baza unor reglementări legale), sistemul în cadrul căruia se execută acest serviciu poartă denumirea

de *sistem de servire*, iar entitățile deservite, *clienți*¹⁷. La nivelul unui sistem de servire, pot exista una sau mai multe *stații de servire*, care pot opera doar un singur client la un moment dat.

Conform acestei teorii, numim *proces de așteptare* situația în care, în cadrul unui sistem de servire, fie clienții, fie stațiile de servire trebuie să aștepte, generând apariția unor *cozi* sau a unui *fir de așteptare*. *Disciplina firului de așteptare*, pe baza căreia se realizează selectarea elementului ce urmează a fi servit, funcționează de regulă după criteriul **primul venit, primul servit** (FIFO – first in, first out)¹⁸. Mărimile care guvernează acest sistem sunt de natură aleatoare: durata dintre sosirea a doi clienți consecutivi, numărul de clienți care așteaptă să semneze contractele și să fie auditați, timpul cât un client așteaptă până să fie supus unei activități din cadrul misiunii¹⁹.

În acest sens, *teoria așteptării* utilizează ipoteze care încearcă simplificarea fenomenului real și care privesc natura sosirilor, mecanismul serviciului și disciplina firului de așteptare. Modul în care clienții sosesc în sistem poate fi deosebit de variat, sub forma: *sosirilor programate* (la momente de timp cunoscute), *sosirilor programate cu întârziere* (la momente de timp cunoscute, dar cu întârzieri aleatoare), *sosirilor în grup* (la momente de timp cunoscute, dar nu și în intervale prestabilite) și *sosirilor aleatoare* (atât momentele de sosire, întârzierile, dar și intervalele în care nu au loc sosiri nu se cunosc)²⁰.

Și la nivelul mecanismului de servire pot fi întâlnite mai multe variante, cele mai importante din punct de vedere al modelării statistico-matematice fiind: *timp de servire constant* (același pentru fiecare client), *timp de servire nestaționar* (diferit pentru fiecare client) și *timp de servire aleator* (variabilă aleatoare ce urmează anumite legi de distribuție)²¹. Un lucru deosebit de important care trebuie menționat este faptul că un client, odată intrat în sistem (semnarea contractului), nu-l va putea părăsi decât după ce a fost servit (emiterea opiniei din raportul de audit). Pe baza acestei teorii, în vederea planificării misiunilor, auditorii vor putea estima: probabilitatea ca, la un moment dat, un număr de clienți specificat să fi semnat deja contractele; numărul mediu de clienți din sistem; numărul mediu de clienți din coadă; media timpului de așteptare la coadă; media timpului de așteptare în sistem.

3. Metodologia cercetării

Pornind de la utilitatea simulărilor în estimarea probabilității de apariție a unui fenomen, demersul profund normativ al prezentului studiu are în vedere propunerea unui model stohastic pentru planificarea misiunilor de audit financiar. Bazat pe o serie de evidențe de ordin empiric (norme, rapoarte și tablouri ale membrilor emise și publicate de Camera Auditorilor din România – CAFR), perspectivele studiului urmăresc validarea modelului propus prin confruntarea

15 Charnes, J., *Financial Modeling with Crystal Ball and Excel*, Ed. John Wiley & Sons, Inc., New Jersey, 2007, pp. 30-45.

16 Rusu, Ghe., *Elemente de teoria probabilităților și statistică matematică*, Ed. Sedcom Libris, Iași, 2002, pp. 109-110

17 Toyozumi, H., *Analytical Model of On-Demand Streaming Services Based on Renewal Reward Theory*, pp. 35-48, citat în: Yue, W., Takahashi, Y., Takagi, H., *Advanced in Queing Theory and Network Applications*, Springer, New York, 2009.

18 Rusu, Ghe., *Op. cit.*, pp. 113-114.

19 Bhat, U.N., *An Introduction to Queueing Theory. Modeling and Analysis in Applications*, Ed. Birkhauser, Boston, 2008, pp. 13-18.

20 Rusu, Ghe., *Op. cit.*, p. 115.

21 Rusu, Ghe., *Op. cit.*, pp. 115.

acestua cu exigențele și uzanțele din practica de specialitate. Scopul cercetării este acela de identificare a unui model probabilistic, util planificării misiunilor de audit financiar, pe baza căruia se pot semnaliza anumite disfuncționalități din sistem, gradul de utilizare al resurselor și se pot face anumite corecții ale sistemului. Abordarea de tip normativ urmărește prezentarea unei căi de urmat, care va conduce la îmbunătățirea calității misiunilor prestate și implicit la creșterea performanței firmelor de audit²². Nu în ultimul rând, planificarea unei misiuni de audit financiar trebuie să fie corelată cu celelalte misiuni angajate și integrată în ansamblul programului de audit întocmit de către firma prestatoare.

Mai mult decât atât, o planificare corespunzătoare a unei misiuni de audit tre-

buie să țină cont și de experiența și cazuistica aferentă exercițiilor financiare precedente, istoricul acestora contribuind semnificativ la identificarea punctelor critice, a necesarului de personal, a timpului alocat fiecărei activități sau proces, dar și a eventualelor întâzieri. Pentru aceasta se impune o analiză a totalității activităților care conduc la emiterea opiniei de audit, informațiile obținute fiind utile auditorului în planificarea misiunilor viitoare.

3.1. SISTEMUL STUDIAT

La nivelul firmelor de audit din România, membre CAFR, sistemul de servicii asupra căruia s-a efectuat prezentul studiu este reprezentat de către totalitatea proceselor care stau la baza emiterii opiniei de audit (de la semnarea contractului și până la întocmirea rapor-

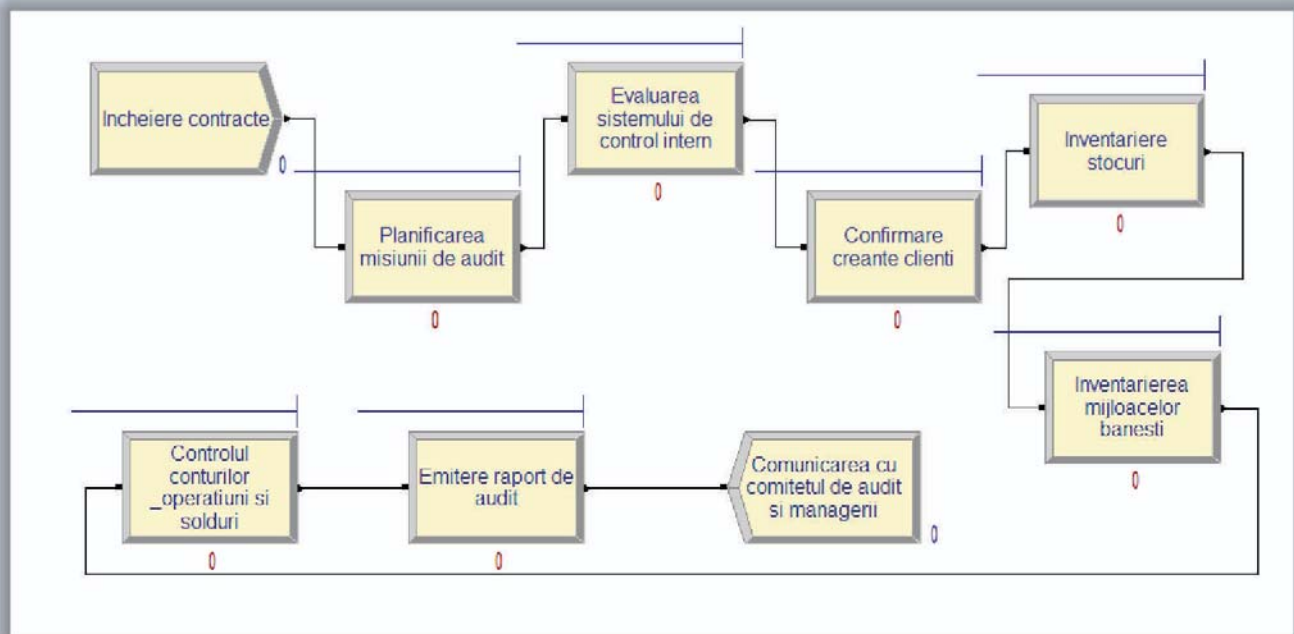
tului final). Schema conceptuală a sistemului analizat este reprezentată în figura nr. 1.

Schema conceptuală a sistemului care stă la baza obținerii raportului de audit cuprinde o serie de procese, bine botate și determinate, a căror înșiruire logică conduce la emiterea opiniei de audit. Primul proces este asociat totalității activităților de *încheiere a contractelor* (firme supuse auditului statutar, cotate la Bursa de Valori București - BVB), iar în partea finală se urmăresc activitățile prin care se comunică rezultatele misiunii și conținutul raportului către manageri și comitetul de audit.

3.2. PROCESE ANALIZATE

Pornind de la literatura de specialitate²³, dar și de la *Hotărârea nr. 44 din 23 mar-*

Figura 1 - Schema conceptuală a sistemului analizat

Sursă: Proiecție proprie, realizată în softul ARENA

22 Smith, M., *Research methods in accounting*, London: SAGE Publications, 2003, pp. 1-8.

23 Thiery-Dubuisson, S., *L'Audit*, Ed. La Découverte, Paris, 2004, pp. 26-29.

tie 2005, pentru aprobarea Normelor privind stabilirea numărului mediu minim de ore pentru finalizarea unei misiuni de audit financiar (emisă de CAFR), propunem în continuare o serie de ipoteze care vor sta la baza realizării si-

mulărilor, în cadrul unei firme de audit din România. Construirea scenariilor va respecta însă întregul demers metodologic al misiunii de audit (efectuată de către o firmă membră a CAFR) în ceea ce privește numărul și ordinea etapelor

planificate. Pentru fiecare proces în parte se va specifica distribuția timpului dintre sosiri, distribuția timpului de întârziere (întârzierea în sistem a unui client, în ceea ce privește servirea acestuia, are la bază timpul de servire/prelucrare

Tabel 1 - Prezentarea proceselor analizate

Nr. Crt.	Descriere proces	Resurse utilizate ¹	Ore de lucru alocate unui client în cadrul procesului ² (parametri distribuție)
1	Încheiere contracte ³	10 contracte semnate	în medie, unul la 24h cu abatere standard de 12h (din 15.03. N – 29.08.N) – distribuție normală
2	Planificare misiune de audit	auditor senior 1; auditor senior 2.	Triunghiular de ⁴ : minim 30h, maxim 48h, mediu 39h (din 30.08.N-29.09N)
3	Evaluarea sistemului de control intern	auditor senior 1; auditor senior 2; auditor junior 1; auditor junior 2; auditor junior 3.	Triunghiular de ⁵ : minim 60h, maxim 70, mediu 65h (din 30.09.N-31.10.N)
4	Confirmarea creanțelor clienți	auditor junior 1; auditor junior 2.	Triunghiular de ⁶ : minim 30h, maxim 40h, mediu 35h (din 31.10.N-31.12.N)
5	Inventariere stocuri	auditor senior 1; auditor junior 1; auditor junior 2; auditor junior 3.	Triunghiular de ⁷ : minim 8h, maxim 24 h, mediu 16h (din 31.10.N-31.12.N)
6	Inventarierea mijloacelor bănești	auditor senior 2; auditor junior 2; auditor junior 3.	Triunghiular de ⁸ : minim 30h, maxim 40h, mediu de 35h (din 31.12.N-Dataîntocmirii bilanțului)
7	Controlul conturilor: al operațiunilor și al soldurilor	auditor senior 1; auditor senior 2; auditor junior 1; auditor junior 2; auditor junior 3.	Triunghiular de ⁹ : minim 30h, maxim 40h, mediu de 35h (din 07.01.N+1-08.03.N+1)
8	Emitere raport de audit	auditor senior 1; auditor senior 2; auditor junior 1; auditor junior 2; auditor junior 3.	Triunghiular de ¹⁰ : minim 30h, maxim 40h, mediu de 35h (din 08.03.N+1-15.03.N+1)
9	Comunicarea cu comitetul de audit	- echipa de audit	-

1 Pe baza Raportului anual din 2010 emis de Consiliul CAFR și pe baza Registrului Electronic al Auditorilor Persoane Juridice (pentru stabilirea numărului mediu de angajați: 2 auditori seniori și 3 auditori juniori).

2 Se vor avea în vedere specificațiile Hotărârii nr. 44/23.03.2005 ale CAFR, publicată în MO 288/06.04.2005, dar și exemplele privind programarea în timp a testelor din fiecare fază pentru o misiune de audit, prezentate în cadrul cursurilor de pregătire și formare profesională a stagiarilor CAFR, pentru stabilirea numărului minim de ore de lucru dar și a perioadelor de desfășurare a activităților.

3 În luna iulie 2011, la nivelul BVB, figurau 932 de firme care-și cotașu acțiunile la bursă: 90 secțiunea BVB, 838 secțiunea RASDAQ și 4 secțiunea ATS; în raportul Consiliului CAFR din 2010, la 23 decembrie figurau 893 firme de audit. Din combinarea celor două informații rezultă că, în medie, o firmă de audit din România efectuează cel puțin o misiune de audit statutar. În studiu, vom considera pentru o firmă de audit, în medie 10 misiuni anuale.

4 $48h = 30 \text{ zile (din plan)} \times 16h/zi$ (8h pe schimb x 2 schimburi; câte un schimb pe fiecare auditor senior)/ 10 (nr. maxim de firme posibil de auditat); $39h = (30h + 48h)/2$.

5 $70h = 30 \text{ zile (din plan)} \times 24h/zi$ (8h pe schimb x 3 schimburi; orele efectuate de auditorii juniori vor fi considerate un schimb distinct)/ 10 (nr. maxim de firme posibil de auditat); $65h = (60h + 70h)/2$.

6 $40h = 60 \text{ zile (din plan)} \times 6,6h/zi$ (3,3h pe schimb x 2 schimburi)/ 10 (nr. maxim de firme posibil de auditat); $35h = (30h + 40h)/2$.

7 $24h = 60 \text{ zile (din plan)} \times 4h/zi$ (2h pe schimb x 2 schimburi)/ 10 (nr. maxim de firme posibil de auditat); $16h = (8h + 24h)/2$.

8 $40h = 30 \text{ zile (din plan)} \times 13,2h/zi$ (6,6h pe schimb x 2 schimburi)/ 10 (nr. maxim de firme posibil de auditat); $35h = (30h + 40h)/2$.

9 $40h = 60 \text{ zile (din plan)} \times 6,6h/zi$ (2,2h pe schimb x 3 schimburi)/ 10 (nr. maxim de firme posibil de auditat); $35h = (30h + 40h)/2$.

$10 \ 40h = 8 \text{ zile (din plan)} \times 50h/zi$ (16,6h pe schimb x 3 schimburi)/ 10 (nr. maxim de firme posibil de auditat); $35h = (30h + 40h)/2$.

Sursă: Proiecție proprie

al predecesorului său), tipul și cantitatea resurselor utilizate (în cazul de față, resursele umane: auditori seniori și juniori), potrivit tabelului 1.

Dimensionarea parametrilor și a resurselor utilizate în cadrul fiecărui proces în parte, precum și stabilirea ordinei de desfășurare a acestora vor permite identificarea blocajelor din sistem, în urma rulării a unui număr de 40 de simulări asupra modelului propus.

3.3. INSTRUMENTE SOFT UTILIZATE

Arhitectura modelului și realizarea celor 40 de simulări a fost posibilă cu ajutorul softului dedicat aplicațiilor pe baza *teoriei așteptării*, programul statistic ARENA. Cu ajutorul unei interfețe grafice prietenoase, acest program permite construirea modelului și definirea parametrilor de lucru, precum și rularea unui număr cerut de simulări.

4. Rezultate și discuții

Pentru planificările viitoare, pornind de la parametrii de desfășurare ai misiunilor precedente, se impune aplicarea *teoriei firelor de așteptare* asupra proceselor din cadrul misiunii de audit financiar, cu ajutorul softului specializat ARENA. Rezultatele obținute prezintă o serie de informații, privind: numărul me-

Figura 2 - Timpii de lucru și de întârziere aferenți misiunii

Proiect simulare misiune audit financiar						
Replications:	40	Time Units:	Hours			
Entity						
Time						
VA Time	Average	HalfWidt	Minimu Average	Maximu Average	Minimu Value	Maximu Value
Entity 1	254.35	0.65	250.14	258.15	237.34	273
Wait Time	Average	HalfWidt	Minimu Average	Maximu Average	Minimu Value	Maximu Value
Entity 1	1758.66	5.29	1728.03	1789.90	1321.28	2045
Total Time	Average	HalfWidt	Minimu Average	Maximu Average	Minimu Value	Maximu Value
Entity 1	2013.01	5.90	1978.53	2048.05	1572.84	2294

Sursă: Proiecție proprie, realizată în softul ARENA

Figura 3 - Cozile de așteptare (pe ore) pe fiecare proces în parte

Proiect simulare misiune audit financiar						
Replications:	40	Time Units:	Hours			
Queue						
Waiting Time	Average	HalfWidt	Minimu Average	Maximu Average	Minimu Value	Maximu Value
Confirmare creante clienti.Queue	292.42	1,36	286.15	301.05	30.7873	497
Controlul conturilor _operatiuni si solduri.Queue	286.01	1,45	275.27	295.19	30.7148	472
Emitere raport de audit.Queue	34.8365	0,23	33.8282	36.7526	30.1878	39.85
Evaluarea sistemului de control intern.Queue	311.35	1,75	300.30	322.73	31.4149	499
Inventariere stocuri.Queue	199.18	2,27	186.66	215.89	87.4812	369
Inventarierea mijloacelor banesti.Queue	481.34	3,14	458.69	498.75	286.55	948
Planificarea misiunii de audit.Queue	153.52	1,32	146.41	160.79	0.00	245

Sursă: Proiecție proprie, realizată în softul ARENA

Figura 4 - Cozile de așteptare (pe unități) pe fiecare proces în parte

Proiect simulare misiune audit financiar						
Replications: 40		Time Units: Hours				
Queue						
Number Waiting	Average	HalfWidth	Minimu Average	Maximu Average	Minimu Value	Maximu Value
Confirmare creante clienti.Queue	1.1821	0,01	1.1459	1.2194	0.00	7.00
Controlul conturilor _operatiuni si solduri.Queue	1.1561	0,00	1.1175	1.1775	0.00	7.00
Emitere raport de audit.Queue	0.1408	0,00	0.1362	0.1472	0.00	1.00
Evaluarea sistemului de control intern.Queue	1.2585	0,01	1.2136	1.3049	0.00	8.00
Inventariere stocuri.Queue	0.8051	0,01	0.7517	0.8628	0.00	7.00
Inventarierea mijloacelor banesti.Queue	1.9456	0,01	1.8846	2.0089	0.00	9.00
Planificarea misiunii de audit.Queue	0.6205	0,01	0.5950	0.6481	0.00	7.00

Sursă: Proiecție proprie, realizată în softul ARENA

diu de firme cărora li s-a efectuat un audit statutar și li s-a emis raportul de audit (în baza restricțiilor din sistem), timpul de lucru și timpul de întârziere (per total și pe fiecare proces în parte), numărul de clienți pentru care au avut loc întârzieri și gradul de utilizare a resurselor. Aceste rezultate pot fi observate cu ajutorul figurilor, ce prezintă rezultatele obținute din out-put-urile ARENA.

În cadrul *figurii 2* sunt evidențiați timpii de lucru, de întârziere și pe total (ca sumă a primilor doi), în medie, la nivelul unei misiuni de audit. Astfel, se poate observa că valoarea medie anuală a timpului de lucru dedicat unei misiuni de audit financiar, de la semnarea contractului și până la momentul emiterii raportului final, este de aproximativ 254,35 de ore/an, iar valoarea timpului total de așteptare/întârziere dintre procese este în medie de 1758,66 ore. Cu titlu de exemplu, luând în calcul tarifele minime sugerate la vremea respectivă (martie 2005) de CAFR, în medie, o firmă de audit poate obține de pe urma unei singure misiuni de audit 29.489,33 lei (254,35 h x 115,94 lei/h). Mai mult decât atât, se observă că organizarea defec-tuoasă sau discontinuitatea proceselor

poate conduce la creșterea semnifica-tivă a timpilor aferenți întârzierilor și așteptărilor. Pe baza simulărilor, aceștia sunt de aproximativ 6,91 ori mai mari față de timpii aferenți misiunii, ceea ce ilustrează o serie de pierderi pe care le suferă în timpul unui an o firmă de audit (dacă nu la nivel de venituri încasate, atunci la nivel de timpii pierduți).

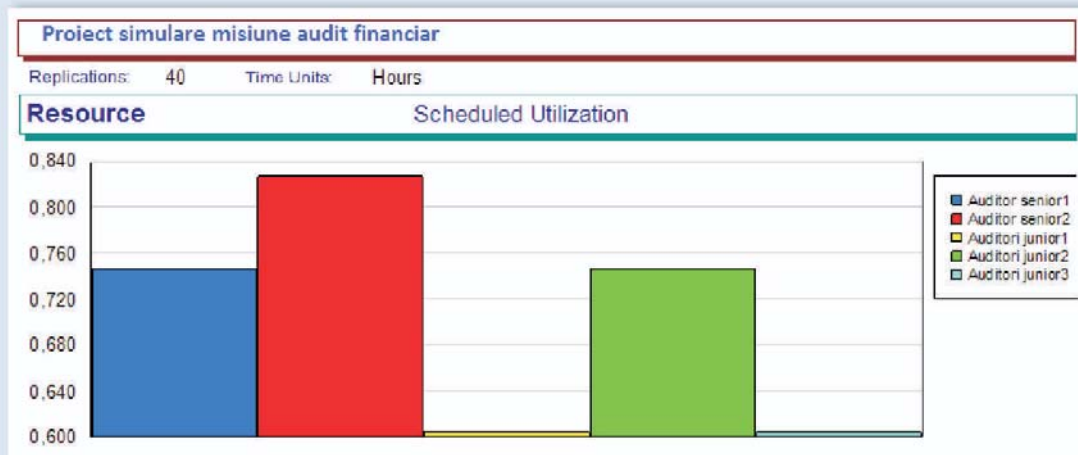
Pentru identificarea proceselor la nive-lul cărora se produc cele mai semnifica-tive întârzieri (numite *noduri de aștept-tare*), programul ARENA permite sem-nalarea *cozilor de așteptare* (*figura 3*). În cadrul sistemului analizat, se poate observa că pentru o misiune de audit financiar cele mai mari întârzieri au loc la nivelul următoarelor procese: *confir-marea creanțelor clienți (292,42 h)*, *controlul conturilor – operațiuni și sol-duri (286,01 h)*, *evaluarea sistemului de control intern (311,35 h)*, *inventarierea mijloacelor bănești (481,34 h)* și *inven-tarierea stocurilor (199,18 h)*, iar cele mai mici întârzieri la nivelul procesului de *emitere raport de audit (34,84 h)*. Aceste blocaje și întârzieri conduc la consum suplimentar de resurse și pot fi rezolvate fie printr-o mai bună planifi-

care a misiunilor, fie prin angajarea de resurse umane calificate suplimentare.

Analiza numărului de entități aflate în procesul de auditare care formează cozile de așteptare se poate realiza pe baza *figurii 4*. Pentru sistemul analizat se pot observa cozi maxime de aproxi-mativ 2 clienți la nivelul procesului de *inventariere a mijloacelor bănești* și cozi de aproximativ un client în cadrul proces-elor: *confirmare creanțe clienți (1,18 clienți)*, *controlul conturilor (1,15 clienți)*, iar cele mai mici cozi se înregistrează pentru procesele: *planificarea misiunii de audit (0,62 clienți)* și *emiterea rapor-tului de audit (0,14 clienți)*.

O bună funcționare a sistemului studiat presupune și analiza gradului de uti-lizare a resurselor antrenate în sistem (cei doi auditori seniori și cei trei auditori juniori, stabiliți în conformitate cu sce-nariul propus). În *figura 5* se poate ob-serve că gradul cel mai înalt de ocupare (%) îl are auditorul senior 2 (82,70%), față de ceilalți auditori angajați în misi-une, iar cel mai redus grad de ocupare îl au auditorii juniori 1 (60,44%) și 3 (60,40%). Acest fapt este cauzat de numărul limitat de activități în care audi-

Figura 5 - Gradul de ocupare al resurselor (auditori)

Sursă: Proiecție proprie, realizată în softul ARENA

torii cu un grad redus de ocupare sunt implicați, cât și de dobândirea autorității de a participa în cadrul unor procese sensibile misiunii (planificări, evaluarea sistemului de control intern, emitere raport de audit).

5. Concluzii

Analiza din punct de vedere al eficienței proceselor desfășurate, în cadrul misiunilor de audit financiar, este o activitate complexă și trebuie să aibă în vedere influența unor factori cantitativi (resurse implicate, timpi de procesare), dar și calitativi (specializarea și competența echipelor de auditori). Transpunerea acestui sistem (desfășurarea misiunilor de audit financiar pe parcursul unui an de activitate) conduce la obținerea unor informații cheie cu privire la performanța sistemului studiat, la procesele critice și timpii aferenți cozilor de așteptare, dar și cu privire la gradul de utilizare a resurselor antrenate în sistem.

Potrivit datelor obținute în urma efectuării simulărilor în ARENA, se poate trage concluzia că, din punct de vedere al funcționalității, sistemul analizat tinde

spre unul aproape eficient și eficace (obiectivul principal al firmei de audit este acela de a emite la timp un raport de audit veridic și care să corespundă exigențelor beneficiarilor: acționari, investitori, manageri, salariați, stat, creditori etc.). Astfel, se poate observa cum toate intrările din sistem (contracte) reușesc să fie procesate.

Principalele probleme ale sistemului derivă din modalitatea de planificare a misiunilor de audit, lipsa unor politici de gestionare a tuturor misiunilor determinând o serie de blocaje și întâzieri semnificative la nivelul proceselor (evaluarea sistemului de control intern, confirmare creanțe, inventariere mijloace bănești), dar și o suprautilizare a unor auditori. Avantajele utilizării unor astfel de instrumente derivă din simplitatea modelării lumii reale, utilizarea datelor

cu caracter istoric pentru definirea distribuțiilor teoretice, identificarea punctelor nevralgice din sistemul analizat, analiza gradului de utilizare a resurselor antrenate în sistem și nu în ultimul rând din realizarea de prognoze pe intervale de probabilitate, utile auditorilor în planificarea misiunilor viitoare.

Mai mult decât atât, ne menținem opinia cu privire la faptul că utilizarea metodelor statistice în cadrul auditului financiar și interconectarea acestuia cu analiza financiară și contabilitatea pot deschide o direcție nouă de cercetare. Acest domeniu nou își va propune analiza fenomenelor economico-financiare din cadrul auditului financiar pe baza unor indicatori din analiza financiară prin intermediul metodelor statistice și economice avansate, fiind numit ipotetic **auditometrie (auditometrics)**.

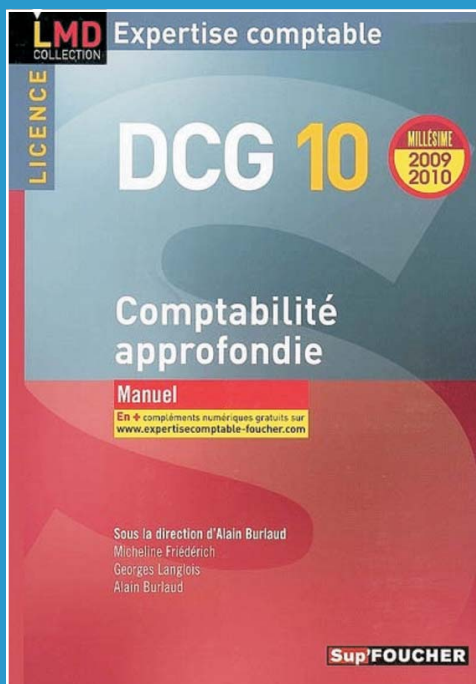
Acknowledgements: Cercetările au fost finanțate din Fondul Social European de către Autoritatea de Management pentru Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 [proiect POSDRU/CPP 107/DMI 1.5/S/78342].

This work was supported by the European Social Fund in Romania, under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013 [grant POSDRU/CPP 107/DMI 1.5/S/78342].

Bibliografie

1. Al-Thuneibat, A. A., Al Issa, R.T.I., Ata Baker, R.A., *Do audit tenure and firm size contribute to audit quality?*, Managerial Auditing Journal, Vol. 25, No. 4, 2011
2. Altiok, T., B. Melamed, B., *Simulation Modeling and Analysis with Arena*, Elsevier, London, 2007
3. Arens, A., Loebbecke, J., *Audit- o abordare integrata*, Ed. Arc, Chişinău, 2006.
4. Bedard, J.C., Graham, L., Jackson, C., *Information Systems Risk and Audit Planning*, International Journal of Auditing, No. 9, 2005
5. Bhat, U.N., *An Introduction to Queueing Theory. Modeling and Analysis in Applications*, Birkhauser, Boston, 2008.
6. Charnes, J., *Financial Modeling with Crystal Ball and Excel*, John Wiley & Sons, Inc., New Jersey, 2007.
7. Dittenhofer, M., *Strategy for the Internal Audit Engagement*, Managerial Auditing Journal, Vol. 9, No. 8
8. Hayes, R., Dassen Roger, Schilder, A., Wallage, P., *Principles of Auditing. An Introduction to International Standards of Auditing*, 2nd edition, Ed. Pearson Education, 2005
9. Jagdish, P., *A Model for Audit Engagement of E-Commerce*, International Journal of Auditing, No. 7, 2003
10. Mande, V., Son, M., *Do audit delays affect client retention?*, Managerial Auditing Journal, Vol. 26, No. 1, 2011
11. Rubinstein, R., Kroese, D.P., *Simulation and the Monte Carlo Method*, John Wiley & Sons, Inc., New Jersey, 2008
12. Rusu, Ghe., *Elemente de teoria probabilităţilor şi statistică matematică*, Sedcom Libris, Iaşi, 2002
13. Smith, M., *Research methods in accounting*, London: SAGE Publications, 2003
14. Thiery-Dubuisson, S., *L'Audit*, La Découverte, Paris, 2004
15. Toyozumi, H., *Analytical Model of On-Demand Streaming Services Based on Renewal Reward Theory*, citat în: Yue, W., Takahashi, Y., Takagi, H., *Advanced in Queing Theory and Network Applications*, Springer, New York, 2009.
16. Federația Internațională a Contabililor (IFAC), *Manualul de standarde internaționale de audit și control de calitate. Audit financiar 2009*, coeditare CAFR-Ed. Irecson, 2009
17. Institutul Contabililor Autorizați din Scoția (ICAS) și Camera Auditorilor Financiar din România (CAFR), *Ghid privind auditul calității*, ed. Irecson, București, 2010

Semnal editorial

Alain Burlaud, profesor al Conservatorului național de arte și meserii din Paris, membru al Colegiului Editorial Științific al revistei "Audit Financiar", este coordonatorul unui nou manual de referință pentru literatura contabilă, intitulat: **Contabilitate aprofundată** (fr: Comptabilité approfondie), apărut la editura Foucher din Franța.

Cartea cuprinde 20 de capitole în cadrul cărora autorii au urmărit să realizeze o relaționare sistematică între principiile contabile și reglementările fiscale.

Capitolul introductiv prezintă organizarea și rolul profesiei contabile. Lucrearea propriu-zisă aprofundează

tehnicile contabile: cadrul conceptual, evaluarea activelor și pasivelor, reprezentarea veniturilor și cheltuielilor în rezultatul final, contabilitatea capitalurilor permanente, contabilitatea aferentă entităților specifice (societăți civile, grupuri de interes economic, colectivități teritoriale, asociații, profesii liberale). Cele două capitole finale de concluzii prezintă, în linii mari, auditul legal și consolidarea conturilor.

Fiecare problemă contabilă are un tratament detaliat, cu explicații amănunțite, menționându-se sursele de reglementare, încadrarea fiscală și fiind ilustrată cu exemple care arată, unde este cazul, și incidența fiscală.

Provocările trecerii la IFRS în planul supravegherii prudențiale a instituțiilor de credit

Abstract

The Challenges of Transition to IFRS in Terms of Prudential Supervision of Credit Institutions

Differences between the objectives of IFRS framework and those of prudential regulations used in the supervision of credit institutions require, due to the transition to IFRS from 1 January 2012, in terms of prudential reporting and regulations, a set of adjustments to be operated. These are necessary to ensure that the change in the basis of accounting will not distort the way of computing, the content and the meaning of the prudential indicators used in the supervision of credit institutions.

The article presents the analysis carried out at the level of the National Bank of Romania in order to implement the prudential filters necessary due to differences between the IFRS accounting method and the current accounting regulatory framework at national level. Analyses and results (embodied in the filters to be covered by the regulations to be issued) are focussed on three domains, which are: determination of the level of credit risk provisions, the determination of own funds and solvency ratio setting.

Key words: *credit institutions, National Bank of Romania, European directives, IFRS, prudential filters, credit loss provisioning, expected loss model, incurred loss model*

JEL Classification: *M40, M41, M48*

Cuvinte cheie: instituții de credit, Banca Națională a României, directive europene, IFRS, filtre prudențiale, provizioane pentru riscul de credit, modelul pierderii așteptate, modelul pierderii suportate

Veronica RĂDUCĂNESCU* & Mirela DIMA **

1. Introducere

Utilizarea IFRS ca bază a întocmirii situațiilor financiare individuale ale instituțiilor de credit impune în planul raportării pentru scopuri de supraveghere prudențială o serie de ajustări. Acestea sunt necesare pentru a asigura că schimbarea metodelor contabile nu va distorsiona modul de determinare și implicit conținutul și semnificația indicatorilor prudențiali urmăriți în supravegherea instituțiilor de credit.

În acest context, obiectivul studiului este a de identifica ajustările necesare în planul reglementării prudențiale. Ca **metodă de cercetare**, s-a pornit de la inventarierea diferențelor de metodă contabilă între cadrul IFRS și cadrul actual de reglementare la nivel național în domeniu. Această inventariere este urmată de analiza impactului modificărilor în planul asumării și acoperirii cu fonduri proprii a riscurilor specifice activității instituțiilor de credit. Studiul își propune astfel nu numai să identifice și să prezinte filtrele prudențiale necesare ca urmare a trecerii la IFRS, dar și să particularizeze, de la caz la caz, motivația economică care a stat la baza elaborării modalităților tehnice de punere în practică a acestor filtre de natură prudențială.

2. Ajustări prudențiale în stabilirea provizioanelor specifice de risc de credit

Unul dintre domeniile esențiale ale politicii prudențiale este reprezentat de reglementarea practicii de provizionare a

* Director Direcția Reglementare și Autorizare din Banca Națională a României, e-mail: veronica.raducanescu@bnro.ro.

** Dr., Șef serviciu Reglementare Prudențială Bancară 2 din cadrul direcției Reglementare și Autorizare, BNR, e-mail: mirela.dima@bnro.ro .

pierderilor din credite. În acest domeniu trecerea la utilizarea IFRS ca bază a contabilității impune o analiză detaliată date fiind diferențele existente între modelele prudențiale de provizionare conturate la nivelul autorităților de supraveghere și politicile de provizionare utilizate în scopul întocmirii situațiilor financiare IFRS. Este de menționat că aceste diferențe rezultă ca efect al scopurilor diferite urmărite în cadrul celor două seturi de raportări.

Astfel, situațiile financiare IFRS își propun satisfacerea în primul rând a necesităților informaționale ale investitorilor, în timp ce situațiile întocmite în scop prudențial servesc autorităților de supraveghere în urmărirea modului în care instituțiile de credit își asumă și își gestionează riscurile în activitățile pe care le desfășoară.

2.1. PIERDEREA AȘTEPTATĂ/PIERDEREA NEAȘTEPTATĂ ÎN ADMINISTRAREA RISCULUI DE CREDIT

Interacțiunea dintre politica contabilă de provizionare și cea prudențială rezidă din faptul că ambele oferă o perspectivă asupra pierderilor din credite.

Din punct de vedere al administrării riscurilor în cadrul activității bancare, rolul bazei de capital reprezentate de nivelul reglementat al fondurilor proprii este acela de a asigura o protecție față de **pierderile neașteptate**, respectiv acele

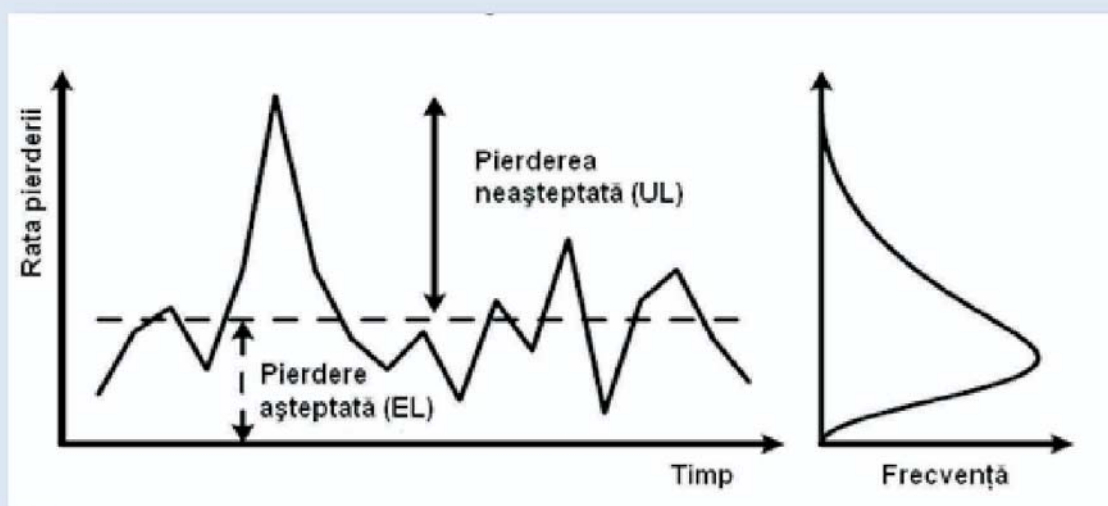
pierderi care, deși deosebit de **importante prin mărimea lor**, au o **frecvență redusă** de apariție (a se vedea figura 1).

Rolul cerințelor de capital reglementate de autoritățile de supraveghere este tocmai acela de a asigura că baza de capital de care dispune o instituție de credit este suficient de solidă pentru a putea acoperi astfel de pierderi neașteptate dacă acestea s-ar produce în decursul unui orizont de timp stabilit (de obicei de 1 an).

În ceea ce privește **pierderile așteptate**, acestea se produc cu o oarecare regularitate, însă nivelul lor este mai redus. Astfel, pe baza datelor statistice, se poate determina un nivel mediu al acestora, nivel ce este rezonabil ca instituția de credit să se aștepte că se va înregistra în perioada următoare. Dat fiind acest caracter previzibil al pierderilor așteptate, nivelul lor este asumat în activitatea bancară, însă nu ca un risc ce trebuie acoperit prin baza de capital, ci ca un cost al creditării, al cărui impact se reflectă în contul de profit și pierderi. În consecință, acest cost urmează a fi acoperit prin politica de stabilire a comisioanelor și marjelor de dobândă, precum și prin provizioane.

Această perspectivă practică este reflectată în însuși modul de determinare al cerinței de capital pentru riscul de credit în cadrul utilizării abordării bazate pe modele interne de rating, așa cum aceasta a fost calibrată prin acordul Basel II. Astfel, formula în baza căreia se determină ponderea de risc de cre-

Figura 1 - Distincția pierdere așteptată/pierdere neașteptată în administrarea riscului de credit

Sursă: Bank of International Settlements - An explanatory note on the Basel II IRB Risk Weight Functions, iunie 2005
- <http://www.bis.org/bcbs/irbriskweight.htm>, preluare proprie

dit este calibrată pentru a reflecta doar nivelul pierderii neașteptate.

Așadar, din punct de vedere prudential, în condițiile în care nivelul minim reglementat al fondurilor proprii asigură acoperirea pierderilor neașteptate, pentru o reflectare fidelă și un management sănătos al riscului de credit **este esențială determinarea corectă a pierderilor așteptate și acoperirea lor corespunzătoare cu provizioane**. Din aceste considerente, în cadrul măsurilor de supraveghere prudentială a instituțiilor de credit unul din aspectele urmărite este evitarea subevaluării nivelului pierderii așteptate și implicit constituirea unui nivel necorespunzător al provizioanelor pentru pierderi din credite.

2.2. ABORDĂRI ȘI CRITERII DE DIFERENȚIERE ÎN CONSTITUIREA PROVIZIOANELOR

Având în vedere dublul interes, atât cel al reglementatorilor în domeniul raportării financiare, cât și cel al supraveghetorilor bancari, teoria și practica economică au evidențiat o serie de abordări diferite în constituirea provizioanelor. Rigurozitatea necesară pentru reglementarea ajustărilor în vederea apropiării perspectivelor contabile și a celor prudentiale în ceea ce privește nivelul considerat adecvat al provizioanelor pentru pierderi din credite impune criteriile de diferențiere a abordărilor avute în vedere.

2.2.1 Momentul recunoașterii pierderii în funcție de ciclul economic

O primă diferențiere are în vedere **momentul recunoașterii pierderii prin provizioane în funcție de ciclul economic**. Astfel, se disting *modele de provizionare statică* în cadrul cărora provizioanele sunt constituite având în vedere pierderile așteptate la un anumit moment în timp. Nivelul pierderilor așteptate se determină având în vedere estimări pe termen scurt (de obicei 1 an) ale comportamentului debitorilor. Spre deosebire de acestea, *modele de provizionare dinamică* se bazează pe estimări pe termen lung ale ratelor medii de nerambursare, asigurând astfel o provizionare de-a lungul ciclului economic. Provizioanele dinamice se calculează pornind de la formule reglementate de supraveghetori și calibrate utilizând date istorice privind nivelul estimat al creditării și rata medie de pierderi așteptate în funcție de fazele ciclului economic. Avantajul acestor modele, comparativ cu alte sisteme de provizionare, constă în caracterul lor anti-ciclic, conducând la nivelarea fluctuației veniturilor de-a lungul ciclului economic, prin constituirea unor provizioane mai mari în perioadele de avânt economic (practic, atunci când se

generează riscul de credit), dar care vor fi utilizate pentru acoperirea pierderilor ce se vor înregistra ulterior în fazele de declin economic când se va materializa riscul asumat în perioada anterioară. Există însă și dificultăți în aplicarea provizionării dinamice care rezidă în principal din necesitatea existenței unei baze de date care să acopere un întreg ciclu economic. Totodată, având în vedere că și în determinarea cerințelor de capital se utilizează un orizont de timp relativ scurt (de obicei un an), în provizionarea prudentială se reține modelul provizionării statice.

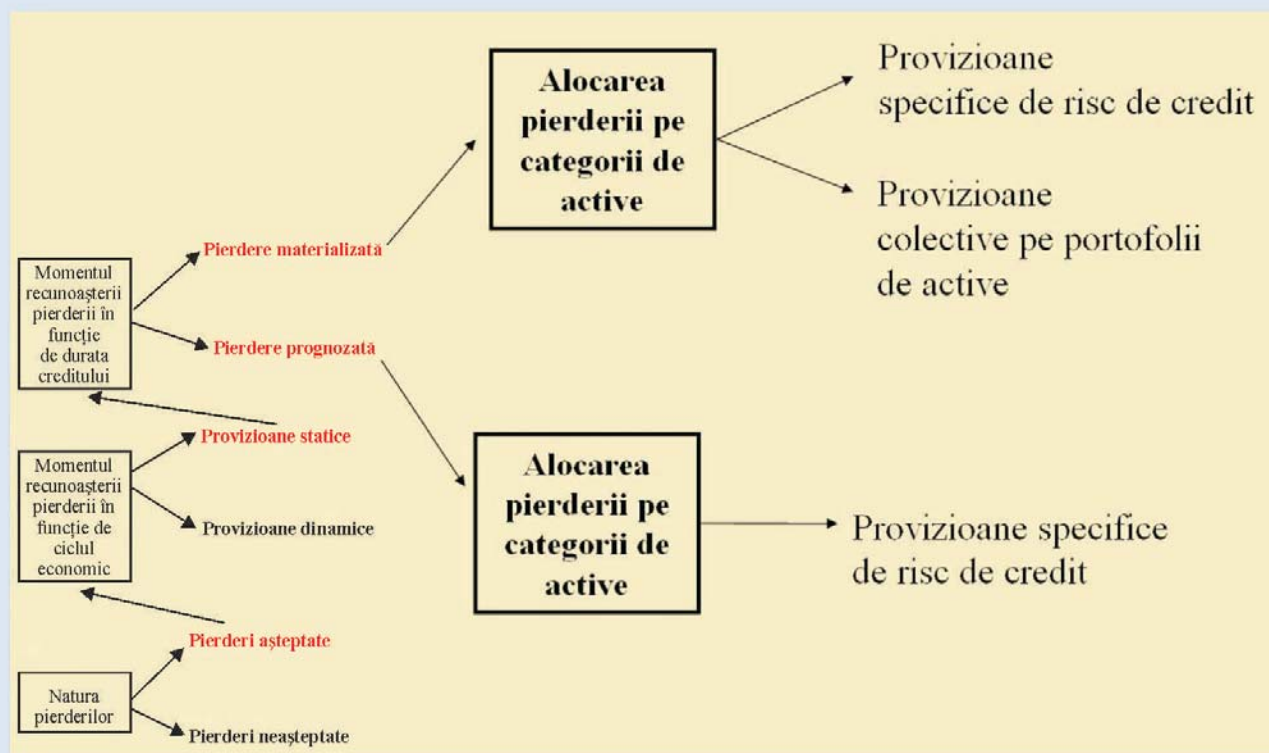
2.2.2 Momentul recunoașterii pierderii în funcție de durata creditului

În continuare, reținând drept criteriu **momentul recunoașterii pierderii în funcție de durata creditului**, pentru determinarea provizioanelor statice se disting două modele conceptuale, respectiv **modelul pierderii materializate (așteptate)**, dezvoltat în cadrul referențialului IFRS și **modelul pierderii prognozate (neașteptate)** avut în vedere în calibrarea cerințelor prudentiale de capital Basel II.

În cadrul *modelului pierderii așteptate*, constituirea provizioanelor pentru recunoașterea pierderilor din credite intervine doar la momentul în care aceste pierderi se materializează, sau este probabil a se materializa (întrucât s-a produs un eveniment declanșator în acest sens) și efectul producerii lor poate fi măsurat într-o manieră credibilă. În cadrul *modelului pierderii prognozate*, pierderile sunt recunoscute ex-ante prin constituirea provizioanelor pe întreaga perioadă în care activele financiare generează venituri, fără a se aștepta producerea unui eveniment declanșator în acest sens.

În cadrul *modelului pierderii așteptate*, pierderile nu sunt recunoscute ex-ante prin constituirea provizioanelor pe baza experienței privind comportamentul debitorilor. Din punct de vedere al managementului riscului, recunoașterea acestor pierderi este *întârziată* până la momentul confirmării prin *producerea evenimentului declanșator*. Din punct de vedere al administrării riscului de credit, îndeosebi al caracterului său preventiv și pro-activ, se poate afirma că modelul pierderii prognozate rezultă în relieful unei situații de fapt, neavând meritul de a permite anticiparea unei pierderi viitoare.

Spre deosebire de acesta, *modelul pierderii prognozate* impune recunoașterea existenței unei pierderi așteptate intrinseci activului, încă de la momentul generării acestuia, *asigurându-se astfel acoperirea cu anticipație a pierderilor viitoare*. Un astfel de model de provizionare răspunde unui management sănătos al riscului de credit în cadrul căruia, așa cum am arătat anterior, pierderea așteptată trebuie considerată un cost al creditării.

Sursă: Prelucrare proprie

În consecință, în cadrul unui astfel de model se pornește de la prezumția că nivelul prognozat mediu al pierderilor viitoare face parte din determinarea inițială a ratei efective a dobânzii, corespunzând astfel unor practici sănătoase de afaceri (care ar impune costuri de creditare diferențiate în funcție de bonitatea și implicit riscul debitorului).

Pe măsură ce estimările viitoare cu privire la nivelul pierderii prognozate (determinată pe baza parametrilor de risc stabiliți intern sau reglementați) se modifică, are loc o revizuire a estimărilor cu privire la posibilele venituri viitoare din credite. Diferența dintre aceste nivele prognozate pentru două perioade succesive determină nivelul efectiv al provizioanelor ce trebuie constituite pentru pierderile așteptate în viitor. Practic, modelul se bazează pe o *re-estimare continuă a bonității debitorilor*, fără a se baza pe producerea unui eveniment declanșator pentru recunoașterea pierderii probabile din credite. Este totuși de menționat faptul că, odată evenimentul declanșator producându-se, cerința de estimare a pierderii din credite este similară în cadrul celor două modele (și de la acest punct începând sistemele implementate deja în cadrul instituțiilor de credit pot fi utilizate pentru asigurarea unei evidențieri riguroase a pierderilor din credite).

2.2.3 Criteriul alocării pierderii pe categorii de active

Din punct de vedere al metodologiei de evaluare a depreciării, respectiv al procesului de alocare a pierderii pe categorii de active, *modelul pierderii materializate* IFRS distinge între *provizioane specifice de risc de credit* și *provizioane colective*. Provizioanele specifice de risc de credit se constituie pentru active semnificative individual și pentru care există dovezi obiective de depreciere (se poate identifica un eveniment declanșator), aprecierea gradului de semnificație al activelor trebuind să aibă în vedere modalitatea în care activul respectiv este tratat în administrarea riscurilor (gestionat pe bază individuală sau ca parte a unui portofoliu). În continuare, activele care nu sunt semnificative luate fiecare în parte, precum și cele semnificative pentru care nu există nici o dovadă obiectivă de depreciere a activului respectiv evaluat individual, dar pentru care apariția evenimentului declanșator induce starea de nerambursare în cadrul unui portofoliu de active omogene, se supun testului de depreciere la nivel de portofoliu (constituite din active cu caracteristici de risc similare).

În cadrul modelului, posibile evenimente declanșatoare sunt: dificultatea financiară semnificativă a debitorului; încălcarea contractului, de exemplu, neîndeplinirea obligației de plată a dobânzii sau a principalului; acordarea de către creditor debitorului a unei concesiuni pe care altminteri creditorul nu ar lua-o în considerare; devine probabil că debitorul va intra în faliment sau în altă formă de reorganizare financiară, date observabile indică o scădere cuantificabilă în viitoarele fluxuri de trezorerie estimate la nivel de grup de active financiare (chiar dacă scăderea nu poate fi încă identificată și alocată la nivelul activelor financiare individuale din grup).

În cadrul *modelului pierderii prognozate*, dat fiind că provizionarea începe încă din prima zi de recunoaștere a unui activ financiar, vorbim doar despre *provizioane specifice de risc de credit*, constituite prin evaluarea pierderii așteptate folosind parametri de risc determinați în acest sens prin modele interne respectiv *probabilitatea de nerambursare (PD – probability of default)*, *valoarea expunerii la momentul nerambursării (EAD – exposure at default)*, *pierderea la momentul nerambursării (LGD – loss given default)*.

2.3 PERSPECTIVA SUPRAVEGHETORILOR ASUPRA MODELULUI PIERDERII MATERIALIZATE (IFRS)

2.3.1 Cadrul actual de reglementare

În prezent, cadrul de reglementare prudențial aplicabil instituțiilor de credit în ceea ce privește provizionarea pierderilor din credite este reprezentat de **Regulamentul BNR nr.3/2009**. Acesta prevede constituirea unor provizioane specifice de risc de credit încă de la data la care activul a fost generat, având în vedere aplicarea concomitentă a trei criterii, respectiv: *performanța financiară*, *serviciul datoriei și inițierea procedurilor judiciare* (acest ultim fapt atrage clasificarea în categoria „pierdere” și provizionarea totală a valorii negarantate a creditului). Având în vedere cel puțin faptul că, din perspectiva aplicării criteriului performanței financiare, se constituie provizioane în mod progresiv pe măsura deteriorării acesteia, se poate afirma că este un model care nu se bazează pe apariția unui eveniment declanșator, în cazul acesta dificultatea financiară semnificativă, prezentând un caracter prospectiv.

Cadrul de reglementare prudențială constituit de *Regulamentul BNR nr. 3/ 2009 privind clasificarea creditelor și plasamentelor, precum și constituirea, regularizarea și utilizarea provizioanelor specifice de risc de credit, cu modificările ulterioare*, reprezintă totodată și bază pentru înregistrarea în contabilitate a nivelului minim al provizioanelor specifice afe-

rent creditelor/ plasamentelor. Din această perspectivă, odată cu trecerea la IFRS, provizioanele înregistrate în contabilitatea instituțiilor de credit vor fi cele determinate potrivit acestor standarde, utilizând așadar *modelul pierderii materializate*, fără a se mai utiliza ca bază nivelul determinat prin reglementările prudențiale.

După cum am precizat și în prima parte a lucrării, atâta timp cât cerințele de capital au rolul de a asigura acoperirea pierderilor neașteptate **pentru menținerea viabilității unei instituții de credit este esențial ca nivelul provizioanelor constituite să asigure o acoperire corespunzătoare a pierderilor așteptate**. Ori, așa cum am arătat anterior, din punct de vedere al rigorilor de prudență bancară, modelul IFRS de provizionare a pierderii materializate nu este suficient în acest sens întrucât nu asigură dimensionarea **corectă a riscului de credit**, la nivelul la care acesta este de fapt asumat și gestionat în administrarea instituțiilor de credit. Prin modelul contabil IFRS, pierderile prognozate dincolo de nivelul pierderii materializate sunt ignorate, deși ele sunt cunoscute managementului instituției de credit. În plus, ca urmare a practicilor neuniforme în identificarea evenimentului declanșator, modelul lasă loc unor **practici de arbitrajare a rezultatelor** aflate exclusiv la discreția managerilor. Astfel, perioadelor de avânt le sunt alocate exclusiv veniturile din activitatea de creditare fără corectarea acestora cu efectul riscurilor asumate în această perioadă, iar pierderile, drept consecință a riscurilor asumate în perioadele de avânt, sunt recunoscute abia în perioadele de declin.

2.3.2 Propuneri de filtru prudențial în domeniul provizioanelor și al indicatorului de solvabilitate

Având în vedere aspectele anterior arătate, precum și necesitatea ca indicatorii prudențiali să asigure o recunoaștere timpurie a riscurilor – ca precondiție pentru asigurarea stabilității financiare, la nivelul autorității de supraveghere a existat o preocupare permanentă pentru identificarea de soluții care să asigure că nivelul provizioanelor nu distorsionează calculul indicatorilor prudențiali.

În condițiile angajamentelor asumate privind trecerea la IFRS începând cu 1 ianuarie 2012, asigurarea concomitentă și a obiectivelor prudențiale impune reglementarea unui **filtru prudențial stabilit în funcție de ecartul dintre mărimea provizioanelor contabile IFRS și nivelul pierderii prognozate** în cadrul administrării riscurilor.

Reglementarea filtrului prudențial se diferențiază în funcție de abordarea utilizată de instituția de credit pentru calculul cerințelor minime de capital pentru riscul de credit, respectiv

abordarea standard (bazată pe ponderi de risc stabilite de reglementator) sau abordarea bazată pe modele interne de rating (cu ponderi de risc determinate intern în funcție de parametrii de risc specifici fiecărei expunerii pentru a reflecta nivelul pierderii prognozate aferente).

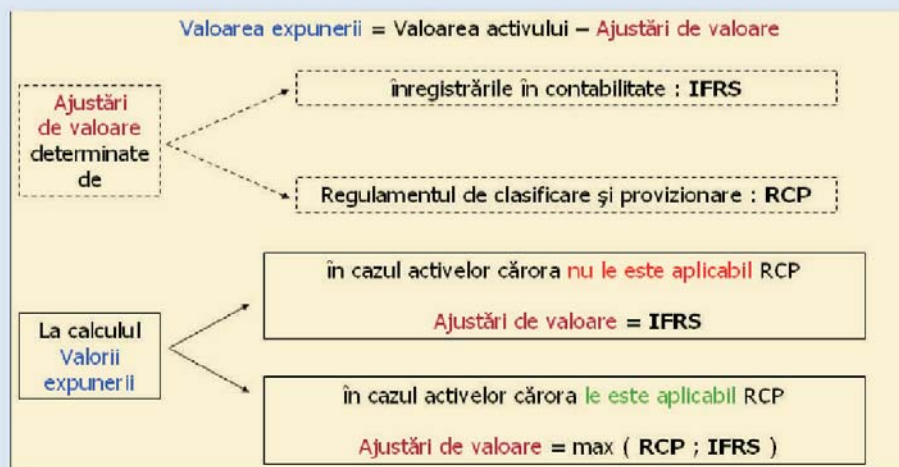
În cazul utilizării abordării bazate pe modele interne de rating, nu se impune reglementarea unui filtru suplimentar. În acest caz cerința de capital agreeată prin acordul Basel II¹ este calibrată astfel încât asigură acoperirea pierderilor neașteptate. Totodată, sistemele interne de rating permit determinarea în orice moment a nivelului pierderii prognozate ($EL = PD \times EAD \times LGD$), iar cadrul de reglementare include prevederi care corectează nivelul fondurilor proprii de care trebuie să dispună instituția de credit, în vederea acoperirii cerințelor de capital cu diferența între nivelul provizioanelor contabile (IFRS) și nivelul pierderii prognozate. Această metodologie se constituie într-un stimulent pentru bănci de a constitui provizioane contabile cât mai apropiate de nivelul considerat necesar din perspectiva administrării riscurilor (nivelul pierderii prognozate). Orice subevaluare a provizioanelor sub acest nivel penalizează instituția de credit întrucât conduce la diminuarea nivelului fondurilor proprii. Diferențele pozitive (provizioane constituite suplimentar față de nivelul pierderii prognozate) se admit ca elemente pozitive în determinarea fondurilor proprii disponibile, într-o limită de 0,6% din valorile ponderate la risc ale expunerilor.

Însă, în contextul utilizării abordării standard, întrucât modelul de determinare al cerinței minime de capital nu permite diferențierea nivelului pierderii așteptate de cel al pierderilor neașteptate, se remarcă lipsa unui model unic agreeat la nivel european pentru realizarea unei corespondențe între ponderile de risc de credit specifice abordării standard și parametrii de risc ce intră în determinarea nivelului pierderii prognozate.

În consecință, experiența statelor membre în reconcilierea provizionării contabile cu cea în scopuri de supraveghere prudențială este diversă. La nivelul statelor din Uniunea Europeană sunt implementate atât mecanisme preponderent calitative, care însă nu permit o verificare obiectivă a nivelului de adecvare al provizioanelor (*Marea Britanie, Irlanda, Cehia, Letonia, Lituania, Estonia*), cât și mecanisme care implică utilizarea unei metodologii cantitative furnizate de autoritatea competentă. Acestea din urmă se referă fie la mecanisme prudențiale ce înlocuiesc standardele contabile în raportările întocmite în scopuri de supraveghere bancară: (*Spania - modelul provizionării dinamice, Portugalia*), fie la mecanisme care se aplică în paralel cu standardele contabile prin suplimentarea nivelului de provizioane din contabilitate (*Malta, Slovacia*) sau prin ajustarea extracontabilă, asupra fondurilor proprii prudențiale, în sensul diminuării lor (*Grecia, Slovenia, Bulgaria*).

Pentru sectorul bancar românesc, filtrul propus prevede **deducerea** din fondurile proprii ale instituției de credit a **dife-**

Figura 3 - Ajustările de valoare în cadrul abordării standard pentru determinarea cerinței minime de capital aferentă riscului de credit

Sursă: Prelucrare proprie

¹ Prevederile Basel II sunt preluate integral în cadrul de reglementare prudențială a instituțiilor de credit din România, prin transpunerea prevederilor similare ale Directivelor europene în materie: Directiva 2006/48/EC și Directiva 2006/49/EC.

renței pozitive dintre provizioanele determinate pe baza regulamentului prudențial de clasificare/provizionare și cele determinate pe baza standardelor contabile. Filtrul are implicații însă și asupra determinării cerințelor de capital pentru riscul de credit potrivit abordării standard și implicit asupra indicatorului de solvabilitate.

În prezent, la calcularea cerințelor de capital pentru riscul de credit potrivit abordării standard (determinate prin înmulțirea **valorii expunerii** cu ponderea de risc aferentă expunerii respective și cu procentul de 8%), provizioanele sunt deduse la calcularea **valorii expunerii**. Această deducere are rolul de a evita dubla afectare a capitalului instituțiilor de credit: întrucât fondurile proprii sunt deja influențate în sensul diminuării cu valoarea provizioanelor și, prin urmare, nu mai este necesară calcularea de cerințe de capital pentru porțiunea de risc de credit deja provizionată.

Deoarece filtrul prudențial propus are în vedere diminuarea fondurilor proprii cu deficitul de provizioane prudențiale, este necesară luarea în calcul a respectivei diferențe și la determinarea **valorii expunerii**.

În acest sens, în scopul evitării dublei afectări a capitalului instituțiilor de credit, diferența pozitivă dintre provizioanele determinate pe baza regulamentului de clasificare (RCP) și cele determinate pe baza standardelor contabile urmează a fi dedusă și la **calculul valorii expunerii** în contextul determinării cerințelor de capital pentru riscul de credit potrivit abordării standard (figura 3).

3. Ajustări prudențiale în determinarea fondurilor proprii

Aplicarea la nivel individual a regulilor specifice IFRS poate conduce la recunoașterea, în capitalurile proprii ale instituțiilor de credit, a unor sume care nu corespund din punct de vedere prudențial definiției și rigorilor specifice fondurilor proprii (**permanență, disponibilitate pentru acoperirea pierderilor, evaluare credibilă**). În acest sens, pentru a asigura menținerea calității fondurilor proprii se impune completarea cadrului de reglementare cu o serie de filtre prudențiale al căror rol este acela de a corecta valoarea fondurilor proprii în sensul eliminării, în scopuri prudențiale, a elementelor care, în baza aplicării regulilor IFRS, pot majora capitalurile proprii ale instituțiilor de credit la nivel individual, fără însă ca substanța lor economică să corespundă perspectivei prudențiale a noțiunii de fonduri proprii.

Menționăm că în prezent *Regulamentul BNR-CNVM nr.18/23/2006*, republicat, prevede astfel de filtre pentru determinarea fondurilor proprii la nivel consolidat, prevederile respective fiind elaborate prin transpunerea prevederilor art. 64 (4) din cadrul Directivei nr.2006/48/CE și ale *Ghidului CEBS privind aplicarea filtrelor prudențiale pentru determinarea capitalului reglementat, emis în anul 2004*.

O dată cu trecerea la utilizarea IFRS și la nivel individual se impune reglementarea aplicării unor filtre similare și la acest nivel.

3.1. În ceea ce privește filtrele prevăzute de Directivă, acestea vizează următoarele elemente:

a) Diferențele de valoare justă aferente câștigurilor și pierderilor nerealizate în cadrul unor operațiuni de acoperire a fluxurilor de trezorerie a instrumentelor financiare evaluate la cost amortizat

Potrivit regulilor IFRS, câștigurile și pierderile din modificarea valorii juste a elementelor de acoperire în cadrul unei operațiuni de acoperire a fluxurilor de trezorerie, în condițiile în care acoperirea este eficientă, se recunosc în capitalurile proprii, aceasta reprezentând de fapt o amânare a recunoașterii în rezultatul perioadei curente a modificărilor de valoare aferente acestor instrumente până la momentul la care va interveni o modificare similară pe elementul acoperit.

Având în vedere că rezervele respective au capacitatea de a acoperi doar pierderile aferente tranzacțiilor respective, nefiind disponibile în orice moment pentru acoperirea altor pierderi, filtrul prudențial urmărește să neutralizeze efectul asupra fondurilor proprii a rezervelor din evaluarea la valoare justă, până la momentul transferării acestor rezerve în contul de profit și pierdere. Astfel, filtrul propus constă în deducerea din fondurile proprii de nivel 1 a diferențelor mai sus menționate.

b) Câștigurile și pierderile aferente evaluării datorii la valoarea justă determinate de modificarea anterioară a ratingului instituției de credit raportoare

În cazul deteriorării ratingului instituției de credit raportoare, având în vedere posibilitatea acesteia de a-și răscumpăra în aceste condiții respectivele instrumente de datorie la un preț mai mic, tratamentul contabil IFRS al acestor datorii conduce la înregistrarea unui câștig. Astfel, în lipsa aplicării unui filtru prudențial, instituția de credit ar înregistra, în mod paradoxal, o îmbunătățire a poziției de capital, deși probabilitatea ca aceasta să nu își poată onora la timp obligațiile crește.

Având în vedere acest aspect, filtrul propus prevede deducerea din fondurile proprii de nivel 1 a câștigurilor și pierderilor aferente evaluării datorii la valoarea justă determinate

de modificarea anterioară a ratingului instituției de credit raportoare.

3.2, Deosebit de ajustările prudențiale furnizate de *Directiva nr.48/CE/2006*, modificarea cadrului de reglementare ca urmare a trecerii la IFRS își propune preluarea și a celorlalte filtre prevăzute de *Ghidul CEBS emis în 2004* (și încorporate totodată și în cadrul de raportare prudențială COREP, elaborat de Comitetul supraveghetorilor bancari europeni). Este de menționat că, deși aceste filtre nu se regăsesc în Directivă, din analiza *Raportului asupra filtrelor prudențiale emis de CEBS în septembrie 2009*² reiese faptul că majoritatea statelor membre au preluat aceste filtre în legislația națională. Așa cum am arătat anterior, pentru România, ele sunt deja incluse în cadrul COREP, fiind însă aplicabile în prezent doar pentru raportarea la nivel consolidat.

Potrivit prevederilor *Ghidului CEBS*, la determinarea fondurilor proprii la nivel individual se vor avea în vedere ajustări aferente următoarelor elemente:

- **Elemente de natura diferențelor din reevaluarea imobilizărilor corporale**

Potrivit regulilor IFRS, în cadrul capitalurilor proprii ajung să se regăsească și elemente care sunt de natura unor rezerve/diferențe din reevaluarea imobilizărilor corporale și investițiilor imobiliare, rezultate ca urmare a evaluării ulterioare la valoarea justă a acestor elemente, după cum urmează:

a) **Pentru investițiile imobiliare**, potrivit IFRS instituțiile de credit pot opta ca evaluarea ulterioară să se realizeze la valoarea justă, caz în care câștigurile și pierderile nerealizate rezultate din modificări ale valorii juste aferente unei astfel de investiții sunt recunoscute direct în contul de profit și pierdere al perioadei și implicit în fondurile proprii (dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art.6(1) din *Regulamentul BNR-CNVM nr.18/23/2006*, republicat).

Aceste câștiguri nerealizate, recunoscute în rezultatul perioadei, nu răspund însă în totalitate criteriilor de eligibilitate pentru includerea în capitalul reglementat, **nefiind disponibile imediat și în integralitatea lor pentru acoperirea pierderilor**, în special în situațiile în care conducerea instituției de credit nu își propune cedarea respectivelor **investiții într-un termen scurt**.

Având în vedere acest aspect, precum și volatilitatea care s-ar induce asupra fondurilor proprii ale instituțiilor de credit ca urmare a regulilor contabile, aceste câștiguri nu trebuie lu-

ate în considerare integral la determinarea fondurilor proprii.

În consecință, filtrul propus este ca impactul pierderilor nerealizate aferente investițiilor imobiliare asupra rezultatului perioadei să se ia în considerare la determinarea fondurilor proprii de nivel 1, în timp ce câștigurile nerealizate să fie eliminate din fondurile proprii de nivel 1 și să se includă în fondurile proprii de nivel 1 în proporție de 45%.

b) Raționamentul prezentat în cazul elementelor de la lit.a) este valabil și în ceea ce privește **rezervele din reevaluarea imobilizărilor corporale, obținute prin aplicarea modelului reevaluării din IAS 16**, impunându-se și în acest caz aplicarea unui filtru similar.

Față de acest element este însă de menționat că în prezent, potrivit art.15 alin.(2) lit.a) din *Regulamentului BNR-CNVM nr.18/23/2006*, republicat (ce transpune prevederile art.57 lit.d) din Directiva nr. 2006/48/CE), în determinarea fondurilor proprii de nivel individual **rezervele din reevaluarea imobilizărilor corporale, ajustate cu obligațiile fiscale aferente, se pot include integral în fondurile proprii de nivel 2 calculate la nivel individual**.

Potrivit cadrului de raportare COREP, în cadrul poziției „Rezerve din reevaluare” (prevăzută drept componentă a fondurilor proprii de nivel 2), se precizează însă că la acest element trebuie avute în vedere doar rezervele din reevaluare, altele decât cele rezultate din aplicarea IFRS (și asupra cărora se aplică filtru). Rezervele din reevaluare ca urmare a aplicării IFRS sunt prevăzute distinct alături de celelalte elemente asupra cărora se aplică filtre prudențiale.

Ca urmare, se are în vedere aplicarea filtrului în ceea ce privește diferențele din reevaluarea imobilizărilor corporale, respectiv deducerea din fondurile proprii de nivel 1 a câștigurilor nerealizate aferente evaluării și includerea acestora în fondurile proprii de nivel 2 de bază doar în proporție de 45% din valoarea netă de obligații fiscale, **doar asupra sumelor ce vor rezulta din aplicarea IFRS începând cu 01.01.2012**. Sumele existente în sold reprezentând „Rezerve din reevaluare” vor continua să fie menținute integral în fondurile proprii de nivel 2 până la realizarea respectivelor sume.

- **Diferențe din evaluarea la valoarea justă a instrumentelor financiare.**

Tratamentul din punct de vedere prudențial al acestor elemente diferă în funcție de clasificarea contabilă a instrumentelor evaluate, după cum urmează:

² Raportul prezintă modul în care statele membre au implementat în legislația națională recomandările incluse în Ghidul emis inițial de CEBS asupra filtrelor prudențiale.

❖ Instrumente de capitaluri proprii clasificate ca active financiare disponibile în vederea vânzării

Potrivit regulilor IFRS, câștigurile și pierderile nerealizate aferente evaluării la valoare justă a acestor instrumente se recunosc direct în cadrul rezervelor, componente ale capitalurilor proprii. Ca și în cazul diferențelor din evaluarea imobilizărilor corporale și a investițiilor imobiliare câștigurile nerealizate aferente acestor elemente nu sunt conforme în totalitate cu criteriile de eligibilitate pentru includerea în fondurile proprii, în special din punct de vedere al disponibilității de acoperire a pierderilor. Aceste aspecte ce decurg din tratamentul contabil pot induce un grad de volatilitate ridicat asupra fondurilor proprii ale instituțiilor de credit. În consecință, se urmărește filtrarea, prin eliminarea din fondurile proprii de nivel 1, a câștigurilor nerealizate aferente evaluării la valoarea justă a instrumentelor de capitaluri proprii clasificate ca active financiare disponibile pentru vânzare și includerea acestora în fondurile proprii de nivel 2 în proporție de 45% din valoarea netă de obligații fiscale. Pierderile nerealizate rămân să afecteze fondurile proprii de nivel 1.

❖ Creditele, creanțele, precum și instrumentele de datorie clasificate ca active financiare disponibile pentru vânzare

Potrivit regulilor IFRS câștigurile și pierderile nerealizate rezultate din evaluarea la valoarea justă a acestor instrumente se recunosc direct în cadrul rezervelor.

Ca și în cazul instrumentelor de capitaluri proprii, câștigurile nerealizate astfel recunoscute nu răspund în totalitate criteriului referitor la capacitatea de a participa integral și imediat la acoperirea pierderilor, îndeosebi în situațiile în care intenția conducerii instituției de credit nu este aceea de a le ceda într-un termen scurt. Deși aceste instrumente sunt disponibile în vederea vânzării, câștigurile/pierderile rămân nerealizate, fapt ce poate prejudicia calitatea fondurilor proprii.

Ca atare, se impune ca filtru prudențial eliminarea din fondurile proprii de nivel 1 a **câștigurilor nerealizate** aferente evaluării la **valoarea justă** a creditelor, creanțelor și instrumentelor de datorie clasificate ca active financiare disponibile pentru vânzare. În ceea ce privește **pierderile nerealizate**, pentru o abordare prudentă se prevede menținerea efectului acestora în fondurile proprii de nivel 1.

4. Concluzii

Trecerea la IFRS ca bază a contabilității instituțiilor de credit creează o serie de provocări în plan prudențial, corecta gestionare a acestora implicând ca prim pas o analiză detaliată a consecințelor politicilor contabile asupra indicatorilor prudențiali, urmată de reglementarea prudențială a filtrelor necesare în acest sens. Reglementarea are în vedere asigurarea nedistorsionării indicatorilor prudențiali ai instituțiilor de credit ca urmare a utilizării IFRS, având în vedere totodată constrângerile date de specificul național în contextul textelor reglementate în materie la nivel european.

Bibliografie

1. Gebhardt, Günther; Novotny-Farkas, Zoltan, *The effects of IFRS adoption on the financial reporting quality of European banks*, July 2010, http://www.uc3m.es/portal/page/portal/dpto_economia_empresa/seminarios/eAECA2010-2011/Novotny.pdf
2. Saurina, Jesus, *Loan loss provisions in Spain. A working macroprudential tool* – noiembrie 2009, Revista de stabilitate financiară a Băncii Spaniei, <http://www.bde.es/webbde/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/RevistaEstabilidadFinanciera/09/Noviembre/ief0117.pdf>
3. Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), *Sound credit risk assessment and valuation for loans*, June, 2006, Bank for International Settlements, <http://www.bis.org/publ/bcbs126.htm>
4. Committee of European Banking Supervisors (CEBS), *Analytical report on prudential filters*, octombrie 2007, http://www.eba.europa.eu/getdoc/d0ce6620-b3f7-40a5-8e5b-bc380f22f6ce/145Final_Analytical_report_on_prudential_filters.aspx
5. Committee of European Banking Supervisors (CEBS), *Guidelines on prudential filters for regulatory capital*, decembrie 2004, <http://www.eba.europa.eu/News-Communications/Year/2004/CEBS-guidelines-on-prudential-filters-for-regulatory.aspx>
6. European Commission services staff working document, *Possible further changes to the capital requirements directive*, 26 februarie 2010, http://ec.europa.eu/internal_market/bank/regcapital/index_en.htm
7. EFRAG – European Financial Reporting Advisory Group and Federation of European Accountants, *Impairment of the financial assets – the expected loss model*, decembrie 2009 <http://www.efrag.org/Front/p227-2-272/EFrag-FEE-Paper-Impairment-of-financial-assets-proactive.aspx>
8. Financial Stability Forum, *Report on Addressing Procyclicality in the Financial System*, 2 April 2009, http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_0904a.pdf

Priorități, responsabilități și riscuri în procesul de audit financiar aplicabil fondurilor de pensii private din România

Mariana BĂDOI*

Abstract

Priorities, Responsibilities and Risks applicable to the Audit of Private Pension Funds in Romania

The present study is the result of a larger research activity which aims to develop a comprehensive analysis of priorities, responsibilities and potential risks related in audit process for privately administered pension funds in Romania. Research is based on the analysis and interpretation of annual financial statements for the financial years 2008 - 2010, in according with analysis of financial audit reports, the legal framework applicable to them, operational and prudential reporting, functionality, operational characteristics of each pension schemes, internal procedures for the management of privately administered pension funds, internal control, internal audit, organization and management accounting. The theoretical concept is accompanied by practical examples of specific audit procedures.

Key words: *financial statements, privately administered pension funds, pension company, the participant of privately administered pension fund, second pillar, individual account*

JEL Classification: G 22, G 23, M 24

Cuvinte cheie: situații financiare, fondurile de pensii administrate privat, societățile de pensii, participantul fondului de pensii administrat privat, pilonul II, contul individual

Privire de ansamblu asupra fondurilor de pensii private din România

Sistemul de pensii private a apărut ca răspuns la realitățile economico-sociale, din necesitatea asigurării sustenabilității financiare pe termen lung a sistemului de pensii, având drept obiectiv principal îmbunătățirea nivelului pensiilor, astfel încât acestea să fie cât mai aproape de cerințele și nevoile pensionarilor. Cu alte cuvinte, crearea acestui sistem urmărește acordarea unui supliment la pensia acordată public tuturor participanților. În structura sa, sistemul de pensii private are două componente, bazate pe modelul „*defined contribution*”¹: o componentă obligatorie și o componentă facultativă. Administrarea fondurilor de pensii private² cade în competența societăților de pensii, reglementate, autorizate, supravegheate și controlate de Comisia de Suprave-

* Drd. Mariana Bădoi, Specialist Reglementări contabile, Comisia de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private, e-mail: maria.badoi@csspp.ro

1 Planurile de contribuții determinate sunt planurile de pensii în baza cărora sumele ce urmează a fi plătite ca pensii rezultă din contribuții la un fond și din câștigurile în urma investirii acestor contribuții.

2 Fondul de pensii administrat privat este fondul constituit prin contract de societate civilă, încheiat între participanți, în conformitate cu prevederile Codului civil referitoare la societatea civilă particulară și cu dispozițiile Legii nr. 411/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare;

ghere a Sistemului de Pensii Private³ (CSSPP).

Componenta obligatorie este reprezentată de fondurile de pensii administrate privat (pilonul II)⁴. O persoană devine participant⁵ în pilonul II prin semnarea unui act de aderare individual, din proprie inițiativă sau în urma repartizării sale de către CNPP⁶. Participarea în pilonul II este **obligatorie** pentru persoanele în vârstă de până la 35 de ani, nou intrate în piața forței de muncă și **facultativă** pentru celelalte categorii de persoane, în vârstă de până la 45 de ani, care sunt deja asigurate și contribuie la sistemul public de pensii. Contribuția unui participant din pilonul II este parte din contribuția individuală de asigurări sociale datorată la sistemul public de pensii. În luna iulie 2011, **5,34 milioane persoane** participau la Pilonul II, iar valoarea activelor nete înregistrată de fondurile de pensii administrate privat a fost de **5.550,49 milioane lei**⁷.

Componenta facultativă este reprezentată de fondurile de pensii facultative (pilonul III)⁸. O persoană care obține venituri potrivit legii devine participant la un fond de pensii facultative prin semnarea unui act de aderare individual. Aderarea la un fond de pensii facultative este **o opțiune individuală**. Contribuțiile la pilonul III se stabilesc conform regulilor schemei de pensii facultative, se rețin și se virează de către angajator odată cu contribuțiile de asigurări sociale obligatorii sau de către participant, lunar, în contul fondului de

pensii specificat în actul individual de aderare. Contribuția la un fond de pensii facultative poate fi de până la 15% din venitul salarial brut lunar sau din venitul asimilat acestuia al persoanei care aderă la un fond de pensii facultative. În luna iulie 2011, **243.757 persoane** participau la Pilonul II, iar valoarea activelor nete înregistrată de fondurile de pensii facultative a fost de **394,10 milioane lei**⁹.

Parametrizarea fondurilor de pensii administrate privat este prezentată structurat în Figura 1.

Aspecte introductive

Pornind de la dimensiunea, importanța și mai ales consecințele generate de auditarea situațiilor financiare anuale aplicabile fondurilor de pensii private din România, în cele ce urmează vom analiza pe larg **prioritățile, responsabilitățile și posibilele riscuri** corespunzătoare procesului de audit aferent. În acest context, scopul prezentului articol este de a atrage atenția asupra faptului că, deși auditorul nu este un garant care oferă asigurare absolută în ceea ce privește corectitudinea informațiilor prezentate în situațiile financiare, acesta poartă o răspundere considerabilă și anume aceea de a-i informa pe utilizatori dacă situațiile financiare sunt sau nu corect prezentate. Prin urmare, dacă auditorul consideră că situațiile nu prezintă o imagine fidelă sau dacă el nu

este în măsură să ajungă la o concluzie din cauza insuficienței probelor sau a unor circumstanțe cu caracter general, atunci el **poartă răspunderea** semnării acestor fapte utilizatorilor prin intermediul raportului său. Cu alte cuvinte, impunerea exercitării raționamentului profesional și menținerea unei atitudini de scepticism profesional față de toate aspectele angajamentului, pe tot parcursul procesului de audit aplicabil fondurilor de pensii private constituie deziderate care pot genera teme de analiză și dezbateri în rândul practicienilor.

Referitor la procesul de audit financiar aplicabil fondurilor de pensii private din România, studiul de față **abordează prioritățile** acestuia, din perspectiva rolului și competențelor cu care este investit auditorul financiar în protejarea intereselor participanților și ale beneficiarilor, sub toate aspectele. De asemenea, articolul **analizează responsabilitățile** care cad în sarcina administratorilor fondurilor de pensii private, comparativ cu responsabilitățile ce revin, conform legii, auditorilor acestora, ținând seama de principiul separării activității societății de pensii față de cel al fondului administrat, de evitarea conflictului de interese și cu precădere de obligațiile impuse cu titlu imperativ în sarcina lor de legiuitor. Totodată, analiza prezintă **posibilele riscuri** ce ar putea apărea în procesul de auditare al fondurilor de pensii private, având în vedere specificitatea și caracteristicile sistemului,

3 Comisia de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private (CSSPP) este autoritatea administrativă autonomă, de specialitate, independentă, autofinanțată, cu personalitate juridică, a cărei autoritate se exercită pe întreg teritoriul României și care funcționează în conformitate cu prevederile OUG nr. 50/2005 privind înființarea, organizarea și funcționarea Comisiei de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private (<http://www.csspp.ro/legislatie/5>)

4 Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și normele emise de CSSPP în aplicarea acesteia;

5 persoana care contribuie sau/și în numele căreia s-au plătit contribuții la un fond de pensii și care are un drept viitor la o pensie privată;

6 Casa Națională de Pensii Publice.

7 Sursa datelor: <http://www.csspp.ro/stiri/buletin-informativ-iulie-2011/137>

8 Legea nr. 204/2006 privind pensiile facultative, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 470 din 31/05/2006, cu modificările și completările ulterioare, și normele emise de CSSPP în aplicarea acesteia (<http://www.csspp.ro/legislatie/4>);

9 Sursa datelor <http://www.csspp.ro/stiri/buletin-informativ-iulie-2011/137>

Figura 1 - Parametrizarea fondurilor de pensii administrate privat

Nr. crt.	Denumire Administrator	Denumire Fond	Grad de risc	Comisi- onul su- portat din Contribuții	Comisi- onul su- portat din activul fondului	Taxa de Audit suportată din activul fondului	Penalitatea de transfer suportată din activul personal	Banca depo- zitară	Auditor financiar
1	AEGON SOCIETATE DE ADMINISTRARE A UNUI FOND DE PENSII ADMINISTRAT PRIVAT S.A.	Fondul de Pensii Administrat Privat VITAL	mediu	2,5%	0,05%/lună	20.000 lei/an (TVA inclus) pentru anii 2010 și 2011	5%	BRD-SocGen	Ernst&Young
2	ALICO SOCIETATE DE ADMINISTRARE A UNUI FOND DE PENSII ADMINISTRAT PRIVAT S.A.	Fondul de Pensii Administrat Privat ALICO	mediu	2,5%	0,05%/lună	13.600 lei/an (fără TVA)	5%	Raiffeisen Bank	PricewaterhouseCoopers
3	ALLIANZ-TIRIAC PENSII PRIVATE SOCIETATE DE ADMINISTRARE A FONDURILOR DE PENSII PRIVATE S.A.	Fondul de Pensii Administrat Privat AZT VIITORUL TĂU	mediu	2,5%	0,05%/lună	57.168 lei/an (fără TVA)	5%	BRD-SocGen	KPMG Audit
4	AVIVA SOCIETATE DE ADMINISTRARE A UNUI FOND DE PENSII PRIVAT S.A.	Fondul de Pensii Administrat Privat PENSIA VIVA	mediu	2,5%	0,05%/lună	4.230 lei/ an (TVA inclus)	5%	BRD-SocGen	Ernst&Young
5	BCR PENSII, SOCIETATE DE ADMINISTRARE A FONDURILOR DE PENSII PRIVATE S.A.	Fondul de Pensii Administrat Privat BCR	mediu	2,5%	0,05%/lună	33.000 lei/an (TVA inclus)	5%	Bancpost	Ernst&Young
6	BRD SOCIETATE DE ADMINISTRARE A FONDURILOR DE PENSII PRIVATE S.A.	Fondul de Pensii Administrat Privat BRD	mediu	2,5%	0,05%/lună	25.740 lei/an (TVA inclus)	5%	Banca Comercială Română	Ernst&Young
7	EUREKO SOCIETATE DE ADMINISTRARE A FONDURILOR DE PENSII PRIVATE S.A.	Fondul de Pensii Administrat Privat EUREKO	mediu	2,5%	0,05%/lună	34.564 lei/an (fără TVA)	5%	Bancpost	KPMG Audit
8	GENERALI SOCIETATE DE ADMINISTRARE A FONDURILOR DE PENSII PRIVATE S.A.	Fondul de Pensii Administrat Privat ARIPI	ridicat	2,5%	0,05%/lună	44.600 lei/an (TVA inclus)	5%	BRD-SocGen	Ernst&Young
9	ING PENSII SOCIETATE DE ADMINISTRARE A UNUI FOND DE PENSII ADMINISTRAT PRIVAT S.A.	Fondul de Pensii Administrat Privat ING	mediu	2,5%	0,05%/lună	30.000 lei/an (TVA inclus)	5%	BRD-SocGen	Ernst&Young

Sursa informațiilor: <http://www.csspp.ro/comparare-fonduri>, Analiză comparativă fonduri de pensii administrate privat (Pilon II) - 07.07.2011

circumstanțele care țin de mediul economic și de legislația în domeniul pensiilor private, caracteristicile operaționale și stabilitatea financiară, precum și mecanismele de control concepute la nivelul fiecărei entități.

Cercetările cu privire la **prioritățile, responsabilitățile și posibilele riscuri** corespunzătoare procesului de audit aferente fondurilor de pensii private din România au la bază analiza și interpretarea situațiilor financiare anuale aferente exercițiilor financiare 2008 - 2010, coroborate cu analiza rapoartelor de audit financiar, cadrul legal aplicabil acestora, activitatea operațională și raportările prudentiale, funcționalitatea operațională, caracteristicile fiecărei scheme de pensii private, procedurile interne privind activitatea de administrare a fondurilor de pensii private, controlul intern, auditul intern, organizarea și conducerea contabilității. Precizăm faptul că, în perioada analizată, piața auditului fondurilor de pensii private din România este acoperită de așa-numitele firme Big Four¹⁰.

Cerințele imperative dispuse de Legea nr. 411/2004¹¹ sub aspectul auditului financiar

Legiuitorul statuează faptul că fiecare participant al fondului de pensii private

are un cont individual, în care sunt evidențiate contribuțiile și transferurile de disponibilități ale participantului, precum și accesoriile aferente acestora. Contribuțiile și transferul de lichidități bănești la un fond de pensii se convertesc în unități de fond în maximum două zile lucrătoare de la data încasării acestora. **Valoarea activelor nete¹² și valoarea unității de fond ale unui fond de pensii¹³** se calculează atât de către administrator, cât și de depozitar în fiecare zi lucrătoare și se comunică CSSPP în aceeași zi și **sunt supuse, anual, auditării de către un auditor financiar**, membru al Camerei Auditorilor Financieri din România, avizat de CSSPP, care nu poate fi persoană afiliată angajatorului, administratorului sau depozitarului.

Situațiile financiar-contabile ale fondurilor de pensii private din România sunt auditate de persoane fizice sau juridice, persoane active, membre ale Camerei Auditorilor Financieri din România¹⁴. Aceste situații financiare sunt reglementate prin **Norma CSSPP nr. 14/2007**, cu modificările și completările ulterioare și cuprind bilanțul, contul de profit și pierdere, fluxurile de trezorerie, modificarea capitalurilor proprii și notele explicative. Cheltuielile privind activitatea de audit financiar a fondului de pensii sunt cheltuieli de exploatare, care se suportă din fondul respectiv. Raportul de audit financiar al fondului de pensii este prevăzut prin **Norma CSSPP nr. 11/2007 privind auditorul financiar pen-**

tru fondurile de pensii administrate privat și administratorii acestora cu modificările și completările ulterioare și nu poate fi întocmit de același auditor financiar mai mult de 5 ani consecutivi. Elementele componente ale raportului de audit aferent situațiilor financiare anuale ale unui fond de pensii administrat privat au în vedere:

- auditarea anuală a valorii activului net și a valorii unității de fond, auditorul financiar având obligația de a-și exprima opinia în ceea ce privește respectarea metodologiei de calcul a indicatorilor financiarilor specifice fondurilor de pensii administrate privat;
- identificarea situațiilor financiare anuale care fac obiectul auditului financiar, împreună cu cadrul de raportare financiară care a fost aplicat la întocmirea acestora;
- descrierea ariei auditului financiar, cu respectarea standardelor internaționale de audit conform cărora a fost efectuat auditul;
- opinia auditorului financiar care să exprime în mod clar punctul de vedere potrivit căruia situațiile financiare anuale oferă o imagine fidelă a activității fondului de pensii și care este conformă cadrului relevant de raportare financiară, cu respectarea cerințelor legale; opinia de audit poate fi: fără rezerve, cu rezerve, contrară sau imposibil de exprimat, dacă auditorul financiar nu a fost în

10 Deloitte & Touche, Ernst & Young, PricewaterhouseCoopers și KPMG.

11 Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1033 din 09/11/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare

12 activ net al fondului de pensii administrat privat la o anumită dată - valoarea care se obține prin deducerea valorii obligațiilor fondului din valoarea activelor acestuia la acea dată;

13 valoarea unității de fond - raportul dintre valoarea activului net al fondului de pensii la o anumită dată și numărul total de unități ale fondului la aceeași dată.

14 Art. 105 din Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1033 din 09/11/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare și art. 13 din Norma CSSPP nr. 11/2007 privind auditul financiar pentru fondurile de pensii administrate privat și administratorii acestora, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 288 din 02/05/2007, cu modificările și completările ulterioare;

măsură să exprime o opinie de audit;

- e) o referire privind aspectele asupra cărora auditorii financiari atrag atenția printr-un paragraf distinct, fără ca opinia de audit să fie cu rezerve;
- f) o referire privind gradul de conformitate a raportului administratorului referitor la administrarea fondului de pensii cu situațiile financiare anuale pentru același exercițiu financiar;
- g) o referire cu privire la respectarea prevederilor legale privind metodologia de calcul și evidență a provizioanelor tehnice ale fondului de pensii administrate privat constituite de către administrator, precum și a categoriilor de active care acoperă aceste provizioane tehnice;
- h) o referire despre practicile și procedurile controlului și auditului intern al administratorului cu privire la fondul de pensii administrat privat, precum și eventualele deficiențe constatate și recomandările făcute pentru remedierea acestora.

Auditorul financiar nu poate delega răspunderea privind activitatea specifică.

Conform art. 114. din Legea nr. 411/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare, administratorul fondului de pensii este obligat să elaboreze și să transmită CSSPP până la data de 15 aprilie **un raport anual**, care oferă o imagine reală și corectă a fondurilor de pensii administrate, care să cuprindă: situațiile activelor și pasivelor,

ale veniturilor¹⁵ și cheltuielilor pentru fiecare fond de pensii; contul de profit și pierdere privind activitatea proprie; situația comisioanelor plătite pentru depozitar, administrator și alte situații privind cheltuielile; numărul de participanți la fiecare schemă de pensii administrată privat. Ca urmare a acestei cerințe de lege, raportul anual este aprobat de un auditor avizat de CSSPP, care va prezenta inclusiv concluzii privind respectarea strategiei investiționale prezentate de administrator.

Priorități în procesul de audit financiar aplicabil fondurilor de pensii private din România

Având în vedere faptul că auditarea financiară este relativ o noutate în materie de audit financiar pentru România și mai ales ținând seama de particularitățile sistemului de pensii național, se cuvine să avem în vedere câteva aspecte, la care ne vom referi în continuare.

Familiarizarea cu fondul de pensii private cuprinde:

- a) **înțelegerea la un nivel înalt a actelor juridice care identifică și parametrizează un fond de pensii privat: contractul de administrare** încheiat între administrator și participant, care are ca obiect adminis-

trarea fondului de pensii; **contractul de depozitare** încheiat între administrator, ca reprezentant al fondului de pensii administrat privat în relațiile cu terții, și depozitar¹⁶, având ca obiect depozitarea activelor financiare ale fondului de pensii; schema de pensii private ca un sistem de termene, condiții și reguli pe baza cărora administratorul investește activele fondului de pensii în scopul dobândirii de către participanți a unei pensii private; **actele individuale de aderare** prin care persoanele își manifestă actul de voință de a fi parte la contractul de societate civilă și la prospectul schemei de pensii private; **prospectul schemei de pensii private**, ca document care cuprinde termenii contractului de administrare și ai schemei de pensii;

- b) **cunoașterea la un nivel înalt a regulilor de funcționare ale fondurilor de pensii private:** metodologia operațională de aderare a participanților, colectarea contribuțiilor, identificarea participanților, comisionarea contribuțiilor brute, convertirea contribuțiilor în unități de fond, calculul zilnic al unității de fond, alocarea de unități de fond în numele și în contul participantului, regulile de investire ale activelor fondurilor de pensii private, transferul participanților, plata activului personal al participantului, regulile referitoare la tranzacțiile permise prin contul colector¹⁷, contul opera-

15 Resursele financiare ale fondului de pensii se constituie din: contribuțiile nete convertite în unități de fond; drepturile cuvenite beneficiarilor și nerevendicate în termenul general de prescripție; dobânzile și penalitățile de întârziere aferente contribuțiilor nevirate în termen; sumele provenite din investirea veniturilor obținute.

16 Depozitar - instituția de credit din România, autorizată de Banca Națională a României, în conformitate cu legislația bancară, ori sucursala din România a unei instituții de credit, autorizată într-un stat membru al Uniunii Europene sau aparținând Spațiului Economic European, avizată de Comisie pentru activitatea de depozitare, potrivit legii, căreia îi sunt încredințate spre păstrare, în condiții de siguranță, toate activele fiecărui fond de pensii administrat privat.

17 contul colector - contul bancar al fondului de pensii, deschis la banca depozitar pentru efectuarea încasărilor contravalorii contribuțiilor individuale brute ale participanților

tional¹⁸, contul de transferuri¹⁹ și contul de plăți²⁰, regimul de comisionare și regimul de taxare fiscal aplicabil pensiilor private, tratamentele contabile specifice fondurilor de pensii private, gestiunea conturilor individuale ale participanților, registrul participanților.

Un auditor al fondurilor de pensii private trebuie să-și desfășoare activitatea la un nivel înalt al calității în ceea ce privește următoarele dimensiuni: semnificația și valoarea subiectelor tratate; obiectivitatea și echitatea evaluărilor făcute și opiniilor exprimate; sfera de cuprindere și caracterul complet al planificării și performanța auditurilor efectuate; corectitudinea și validitatea opiniilor, sau a constatărilor și concluziilor; adecvarea recomandărilor; relevanța altor aspecte prezentate în rapoartele de audit și alte produse; punctualitatea emiterii rapoartelor de audit și a altor produse raportată la termenele statutare și nevoile utilizatorilor anticipați; claritatea prezentării rapoartelor de audit și a altor produse; eficiența efectuării auditurilor și altor activități conexe; eficacitatea din punct de vedere al rezultatelor și impacturilor obținute.

Plecând de la faptul că auditorul fondurilor de pensii private nu este un garant al corectitudinii situațiilor financiare²¹, acesta trebuie să se asigure că: toți cei implicați în audit înțeleg planul în integralitatea sa și sarcinile care le sunt

încredințate; fiecare persoană implicată în audit are abilitățile necesare pentru a îndeplini sarcinile ce i-au fost încredințate; și nici un conflict de interese și nici un alt factor nu ar putea împiedica vreo persoană implicată în audit de a îndeplini sarcinile ce i-au fost încredințate într-o manieră competentă și obiectivă. Prin urmare, sunt primordiale urmărirea unor priorități, precum: calitatea personalului, calitatea procesului și calitatea rezultatelor.

Responsabilitățile administratorilor și auditorilor fondurilor de pensii private

Responsabilitatea adoptării unor politici contabile corespunzătoare, a menținerii unui control intern adecvat și a efectuării unor prezentări corecte în situațiile financiare îi revine managementului și nu auditorului. Dat fiind faptul că societățile de pensii²² gestionează întreaga **activitate de administrate a fondurilor de pensii**²³, managerii sunt informați mult mai bine decât auditorii despre operațiunile fondului de pensii și despre activele, datoriile și capitalurile proprii aferente. Activitatea de administrare a unui fond de pensii²⁴ cuprinde în principal: administrarea și investirea activelor fondului de pensii; convertirea con-

tribuțiilor în unități de fond; plata drepturilor cuvenite participanților și beneficiarilor, conform legii; calculul zilnic al activului net al fondului de pensii și al unității de fond; evidența conturilor individuale și actualizarea acestora, precum și furnizarea documentelor privind participarea, notificarea, informarea periodică sau transferul; gestionarea operațiunilor zilnice ale fondului de pensii; dispunerea efectuării plăților datorate entităților implicate; mandatarea și monitorizarea agenților de marketing ai fondului de pensii; gestionarea relațiilor cu instituțiile implicate; elaborarea, prezentarea, depunerea, publicarea și distribuirea către CSSPP și participanți a situațiilor financiare și a rapoartelor solicitate conform cadrului legal aplicabil; gestionarea, păstrarea și arhivarea documentelor privind fondul de pensii, participanții și beneficiarii săi etc. De asemenea, activitatea de administrare a unui fond de pensii presupune obligația societății de pensii de a organiza, evidenția și administra distinct activele și pasivele fiecărui fond de pensii administrat privat, separat de celelalte fonduri de pensii facultative pe care le gestionează același administrator și de contabilitatea proprie a administratorului, fără posibilitatea transferului între fonduri sau între fonduri și administrator.

Spre deosebire de administratorii fondurilor de pensii, cunoștințele auditorilor despre operațiunile fondurilor de pensii

18 contul operațional - unul sau mai multe conturi ale fondului de pensii, deschis/deschise la instituții de credit, utilizat/utilizate pentru efectuarea de investiții și pentru stingerea obligațiilor fondului de pensii

19 contul de transfer - contul bancar al fondului de pensii deschis la banca depozitar pentru operațiuni de virament a contravalorii activelor personale transferate ale participanților

20 contul pentru plata contravalorii activelor personale ale participanților fondului de pensii în caz de deces, invaliditate și deschidere a dreptului la pensie, denumit și contul DIP - contul bancar al fondului de pensii deschis la banca depozitar pentru plata contravalorii activului personal net al participantului la fond în caz de invaliditate, în caz de deces și în caz de deschidere a dreptului acestuia la pensie

21 Arens, Alvin; Loebbecke, James, *Audit: o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, Ediția a 8-a, 2003, p. 173

22 administratorul fondului de pensii private - societatea comercială pe acțiuni constituită în conformitate cu dispozițiile Legii nr. 411/2004 republicată, cu modificările și completările ulterioare, denumită societate de pensii, care are ca obiect exclusiv de activitate administrarea fondurilor de pensii și, opțional, furnizarea de pensii private;

23 Administratorul nu poate delega răspunderea privind administrarea fondului de pensii.

24 temeiul legal: art. 57 alin. (1) din Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1033 din 09/11/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

private, sub toate aceste aspecte menționate mai sus și referitoare la controlul intern, sunt limitate la informațiile colectate în cursul realizării auditului.

Răspunderea pe care o poartă managementul în ceea ce privește corectitudinea aserțiunilor din situațiile financiare ale fondurilor de pensii private este intrinsec legată de privilegiul de a decide asupra dezvăluirilor de informații considerate necesare. Deși managementul este direct răspunzător pentru întocmirea situațiilor financiare anuale și a notelor informative însoțitoare ale acestora, nu este interzis ca auditorul să schițeze situațiile financiare în numele său sau să facă anumite sugestii pentru rezolvarea unor probleme. În contextul în care administratorul fondului de pensii insistă asupra unei prezentări a situațiilor financiare pe care auditorul o consideră inacceptabilă, auditorul are două opțiuni: fie să emită o opinie nefavorabilă sau o opinie cu rezerve, fie să se retragă din angajamentul de audit.

Auditorul poartă răspunderea de a planifica auditul fondului de pensii private astfel încât să se obțină o asigurare rezonabilă privind prezența sau absența unor prezentări eronate semnificative²⁵ în situațiile financiare, indiferent dacă aceste prezentări eronate sunt cauzate de greșeli sau de fraude. Ar fi extrem de costisitor și probabil imposibil să se impună auditorilor obligația de a descoperi toate erorile și fraudele nesemnificative²⁶. Plecând de la faptul că cea mai mare parte a probelor de audit re-

zultă din testarea unui eșantion dintr-o bază de date, eșantionarea presupune astfel în mod inevitabil un grad de risc de a nu descoperi o eroare semnificativă. Chiar dacă dau dovadă de bunăcredință, auditorii pot face greșeli și inexactități de raționament. Pe de altă parte, dacă auditorul ar purta răspunderea de a ajunge la o convingere absolută că toate informațiile prezentate în situațiile financiare ale fondului de pensii sunt corecte, volumul probelor și respectiv, costul funcției de audit ar crește într-o asemenea măsură încât auditul nu ar mai putea fi justificat din punct de vedere economic. Prin reducerea la absurd, în contextul în care s-ar aplica această soluție, auditorii se vor afla în imposibilitatea de a demasca toate erorile semnificative în cursul fiecărui audit. Cea mai bună apărare pe care o poate adopta un auditor, în situația în care erorile semnificative nu au fost identificate în cursul auditului, este că auditul a fost realizat în conformitate cu standardele de audit și cu normele profesionale emise de Camera Auditorilor Financiar din România²⁷ și, totodată, trebuie să informeze CSSPP de îndată ce, în exercitarea atribuțiilor sale, a luat cunoștință de acte sau fapte ale administratorului care: (a) reprezintă încălcări ale prevederilor legii și/sau ale reglementărilor ori normelor emise de CSSPP în aplicarea acestora, prin care sunt stabilite condițiile de autorizare și de desfășurare a activității fondului de pensii administrat privat; (b) sunt de natură să afecteze semnificativ situația patrimonială a fondului de pensii administrat privat sau buna sa funcționare.

De asemenea, este esențial ca planurile auditului fondului de pensii private să fie pregătite și ca membrii personalului să aibă calificările necesare pentru a realiza sarcina auditului, sub toate aspectele sale. Scopul asigurării calității este de a evalua în ce măsură sunt urmate politicile și procedurile stipulate și de a stabili dacă acestea au avut impactul dorit asupra auditului. Rapoartele de audit ar trebui să fie clare, punctuale, concise și obiective. Ele ar trebui să furnizeze un rezumat corect al tuturor faptelor relevante. Toate constatările și concluziile trebuie susținute de probe adecvate, corecte și echitabile în procesele verbale. Problemele raportate trebuie să fie corect analizate și calificate. Punctele de vedere ale entităților auditate cu privire la chestiunile semnificative pe parcursul auditului legate de problemele ridicate de auditori ar trebui menționate și discutate în raport.

Identificarea principalelor riscuri asociate structurii de portofoliu investițional al fondurilor de pensii private

Dacă realizăm o trecere prin literatura de specialitate²⁸ și dăm o rundă de „evaluare la rece” prin auditurile financiare

25 Prezentările eronate sunt, în general, considerate semnificative dacă efectul combinat al erorilor și al fraudelor necorectate din situațiile financiare anuale ar fi putut schimba sau influența deciziile unei persoane rezonabile care utilizează respectivele situații financiare.

26 Arens, Alvin; Loebbecke, James, *Audit: o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, Ediția a 8-a, 2003, p. 172

27 Art. 106 din Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1033 din 09/11/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare;

28 Ernst & Young, *International GAAP 2010, Generally Accepted Accounting Practice under International Financial Reporting Standards*, vol. I, II, Ed. Wiley John & Sons Ltd, 2010, pag. 2611- 2692; IFRS 7 FINANCIAL INSTRUMENTS: (<http://www.iasplus.com/standard/ifrs07.htm>, <http://www.pwc.com/gx/en/ifrs-reporting/A-practical-guide-to-IFRS7-publication.jhtml>, <http://www.ifrs.org/Current+Projects/IASB+Projects/Derecognition/amendments+to+IFRS+7/amendments+to+IFRS+7.htm>)

ale fondurilor de pensii private, regăsim două categorii principale de riscuri asociate structurii de portofoliu propuse: riscuri financiare și riscuri operaționale.

RISCURI FINANCIARE

Riscul specific instrumentelor financiare este riscul asociat emitenților și instrumentelor financiare emise de către aceștia. Evenimentele care pot afecta un emitent pot afecta și valoarea instrumentelor emise de acesta. Printr-o bună diversificare a portofoliului și o abordare prudentială se poate reduce semnificativ riscul specific, însă acesta nu poate fi eliminat în totalitate.

Riscul de piață cuprinde trei tipuri de risc:

- riscul valutar este riscul ca valoarea unui instrument financiar să fluctueze din cauza variațiilor cursului de schimb valutar;
- riscul ratei de dobândă este riscul ca valoarea unui instrument financiar să fluctueze din cauza variațiilor ratelor de piață ale dobânzii;
- riscul de preț este riscul ca valoarea unui instrument financiar să fluctueze ca rezultat al schimbării prețurilor din piață, chiar dacă aceste schimbări sunt cauzate de factori specifici instrumentelor individuale sau emitențului acestora sau factori care afectează toate instrumentele tranzacționate pe piață.

Termenul „risc de piață” încorporează nu numai potențialul de pierdere, dar și cel de câștig. Fluctuația pieței poate conduce atât la pierderi, cât și la câștigi în favoarea fondului de pensii private.

Riscul de credit este riscul care derivă din capacitatea emitențului unui instru-

ment financiar de a-și onora la timp și în totalitate obligațiile de plată care îi revin (plata de cupoane, principal, dividende etc.).

Riscul de lichiditate este riscul rezultat din incapacitatea de a vinde într-un timp scurt un activ financiar la o valoare apropiată de valoarea sa justă.

Riscul de reinvestire este riscul ca fluxurile de trezorerie viitoare să fie reinvestite la un randament diferit de cel estimat inițial.

RISCURI OPERAȚIONALE

Riscuri asociate contribuțiilor plătite la fondul de pensii private

- Riscul de neîncasare a contribuției este riscul ca plata contribuțiilor plătite la fondul de pensii private să nu fie efectuată la timp sau deloc, din cauza unor factori externi societății de pensii. Această situație poate afecta valoarea activului net individual și a acumulărilor obținute de participant.
- Riscul de nealocare a contribuției este riscul ca sumele virate cu titlu de contribuții în contul Fondului să fie alocate eronat sau să nu fie alocate în termen. Riscul de nealocare depinde atât de factori externi societății de pensii (sisteme informatice de distribuție a contribuțiilor, erori/lipsă de date de identificare a participanților), cât și de factori interni (erori de operare, indisponibilitate aplicații, nerespectare a normelor și procedurilor).

Pentru a reduce riscul de audit la un nivel acceptabil scăzut, auditorul trebuie să determine reacțiile generale la riscurile evaluate la nivelul situațiilor financiare ale fondului de pensii

private și trebuie să proiecteze și să aplice alte proceduri de audit pentru a reacționa la riscurile evaluate la nivelul afirmațiilor²⁹.

Recomandări practice

Din experiența practică prezentăm în continuare anumite proceduri practice utile în identificarea riscurilor ce pot apărea în procesul de audit financiar aplicabil fondurilor de pensii private din România.

- *Analiza identificării contribuțiilor brute, comisionarea acestora, convertirea și alocarea unităților de fond în conturile individuale ale participanților în maximum două zile lucrătoare de la data încasării acestora și modul cum au fost soluționate erorile identificate la nivelul gestiunii operaționale a conturilor participanților;*
- *Analiza tratamentului investițional, având în vedere prevederile proiectului schemei de pensii, strategia investițională a fondului de pensii, circuitul documentelor justificative, impactul erorilor operaționale asupra valorii unității de fond și modul cum au fost soluționate erorile identificate la nivelul portofoliului de investiții;*
- *Analiza operațiunilor privind viramentele contribuțiilor individuale ale participanților la fondurile de pensii ce se efectuează prin intermediul contului colector, deschis la depozitar:*
 - încasarea contribuțiilor individuale ale participanților la fondurile de pensii, conform listei de vira-

29 ISA 330 “Procedurile auditorului ca răspuns la riscurile evaluate”, <http://web.ifac.org/clarity-center/isa-330>

- mente emise de CNPP și ordinului de plată;
 - plata comisionului de administrare din contribuții brute, conform ordinului de plată;
 - plata sumelor care se regăsesc în contul colector al fondului, virate eronat și necuvenite acestuia, conform ordinului de plată;
 - bonificarea dobânzilor aferente disponibilităților existente în contul colector la un moment dat, conform extrasului de cont;
 - transferul dobânzilor bonificate asupra disponibilităților existente în contul colector la un moment dat, din contul colector în contul operațional, conform ordinului de plată.
- *Analiza operațiunilor privind tranzacțiile desfășurate prin contul operațional al fondului de pensii:*
 - operațiuni privind încasarea sumelor aferente activelor personale ale participanților, din contul colector al fondului de pensii, conform ordinului de plată;
 - operațiuni privind investirea în active financiare, conform ordinului de plată;
 - operațiuni privind stingerea obligațiilor fondului de pensii, precum plata taxei de audit și a comisioanelor de administrare din activul net al fondului de pensii, conform ordinului de plată;
 - operațiuni privind viramentul contravalorii activelor personale transferate ale participanților în contul de transfer, conform ordinului de plată;
 - operațiuni privind viramentul contravalorii activelor personale
- transferate ale participanților din contul de transfer, conform ordinului de plată;
 - operațiuni privind plata contravalorii activului personal net al participantului la un fond de pensii administrat privat în caz de invaliditate, în caz de deces și în caz de deschidere a dreptului acestuia la pensie, în contul DIP al fondului de pensii, conform ordinului de plată;
 - bonificarea dobânzilor aferente disponibilităților existente în contul operațional la un moment dat, conform extrasului de cont;
 - transferul dobânzilor bonificate asupra disponibilităților existente în contul colector la un moment dat, în contul operațional din contul colector, conform ordinului de plată;
 - transferul dobânzilor bonificate asupra disponibilităților existente în contul de transfer la un moment dat în contul operațional din contul de transfer, conform ordinului de plată;
 - transferul dobânzilor bonificate asupra disponibilităților existente în contul DIP la un moment dat în contul operațional din contul DIP, conform ordinului de plată.
- *Analiza operațiunilor privind tranzacțiile desfășurate prin contul de transfer al fondului de pensii deschis la banca depozitar se desfășoară pe următoarele categorii de operațiuni:*
 - operațiuni privind viramentul contravalorii activelor personale transferate ale participanților din contul operațional, conform ordinului de plată;
- operațiuni privind viramentul contravalorii activelor personale transferate ale participanților în contul operațional, conform ordinului de plată;
 - operațiuni privind plata penalităților, în caz de transfer al participantului mai devreme de 2 ani de la data aderării sale, conform prevederilor prospectului schemei de pensii și al normelor în vigoare, din contul de transfer al fondului în contul bancar al administratorului, conform ordinului de plată;
 - operațiuni privind încasarea provizionului tehnic din contul bancar al administratorului fondului de pensii de la care se transferă, conform prevederilor prospectului schemei de pensii și al normelor în vigoare, în contul de transfer al noului fond, în numele participantului transferat, în aceeași zi în care se efectuează transferul contravalorii activului personal al respectivului participant, conform ordinului de plată;
 - bonificarea dobânzilor aferente disponibilităților existente în contul de transfer la un moment dat, conform extrasului de cont;
 - transferul dobânzilor bonificate asupra disponibilităților existente în contul de transfer la un moment dat din contul de transfer în contul operațional, conform ordinului de plată.
- *Analiza operațiunilor privind tranzacțiile desfășurate prin contul DIP al fondului deschis la banca depozitar:*
 - operațiuni privind viramentul contravalorii activului personal net al participantului la un fond de pensii în caz de invaliditate, în caz de deces și în caz de deschidere a dreptului acestuia

la pensie din contul de operațiuni în contul DIP al fondului de pensii, conform ordinului de plată;

- operațiuni privind plata activului personal net al participantului la un fond de pensii în caz de invaliditate, în caz de deces și în caz de deschidere a dreptului acestuia la pensie, conform ordinului de plată;
- operațiuni privind plata comisi-oanelor, conform ordinului de plată;
- bonificarea dobânzilor aferente disponibilităților existente în contul DIP la un moment dat, conform extrasului de cont;
- transferul dobânzilor bonificate asupra disponibilităților existente în contul DIP la un moment dat din contul DIP în contul operațional, conform ordinului de plată.

Concluzii

Observăm că dimensionarea riscurilor ce pot apărea în procesul de audit financiar aplicabil fondurilor de pensii private din România exercită o presiune majoră în rândurile auditorilor, susținută mai ales de contextul economic defavorabil al crizei financiare. Acest fapt generează la rândul lui, ca *efect de domino*, creșterea gradului de scepticism profesional, coroborat cu întărirea mecanismelor de control. Un alt aspect demn de subliniat este importanța strategiei auditorului unui fond de pensii private sub aspectul înțelegerii structurii entității auditate, a componentelor sale și a funcționalității sale practice. Toate acestea sunt utile de înțeles și respectiv de pus în practică atât societăților de pensii, cât mai ales auditorilor care

auditează fondurile de pensii private.

În condițiile actuale, pe fondul crizei financiare, auditorilor le revine sarcina de a contribui în mod substanțial la asigurarea unei piețe de audit de înaltă calitate, precum și pentru a preveni fenomenul de malpraxis în materie de audit. Astfel, practic, executând rolul principal de „câine de pază”, auditorilor le revine sarcina de a îmbunătăți în permanență metodele și practicile de verificare aplicate și de a explora căile cele mai bune de urmat. De aceea, în condițiile de criză, este foarte important

a se urmări evoluția riscului sistemic, nivelul de siguranță și încredere în sectorul auditului, a arăta greșelile și a completa lacunele acolo unde ele există, a preciza concepțiile și a face posibilă și eficace, prin mijloace potrivite, aplicarea celor mai eficiente soluții.

Încheiem prin a preciza faptul că rolul societății de pensii se interferează cu rolul și funcțiile auditorului fondului de pensii private, într-o modalitate de percepere complexă a finalității auditului, a exigențelor necesare realizării procesului de audit.

Bibliografie

Arens, Alvin; Loebbecke, James, *Audit: o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, Ediția a 8-a, 2003

Ernst & Young, *International GAAP 2010, Generally Accepted Accounting Practice under International Financial Reporting Standards*, vol. I, II, Ed. Wiley John & Sons Ltd, 2010

Farmache, Stere; Rusovici, Alexandru; Rusu, Gheorghe, *Manager în misiunea de audit*, Ed. Monitorul Oficial R.A., București, 2008

IFAC, *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit financiar 2009*, Coeditare C.A.F.R. - Ed. Irecson, București, 2009

Legislație aplicabilă

Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1033 din 09/11/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare;

Legea contabilității nr. 82/1991, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 265 din 27/12/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare;

Ordonanță de urgență nr. 50 /2005 privind înființarea, organizarea și funcționarea Comisiei de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 509 din 15/06/2005, cu modificările și completările ulterioare;

Norma CSSPP nr. 11/2007 privind auditorul financiar pentru fondurile de pensii administrate privat și administratorii acestora, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 288 din 02/05/2007, cu modificările și completările ulterioare;

Norma C.S.S.P.P nr. 14/2007 privind reglementările contabile conforme cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene aplicabile entităților autorizate, reglementate și supravegheate de Comisia de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 488bis din 20/07/2007, cu modificările și completările ulterioare.

Considerații privind impactul contabilității creative asupra calității informațiilor prezentate în situațiile financiare anuale

Neculai TABĂRĂ* & Alina RUSU**

Abstract

Considerations Concerning the Impact of Creative Accounting on the Quality of the Information Presented in the Annual Financial Statements

Handling the behavior of the accounting information users by providing them, through the financial statements, a company's image that its managers want, does not mean necessarily breach accounting rules and regulations, but it can be done well within the law. It is the so-called creative accounting. This can be facilitated by gaps in accounting rules or sometimes accountants are oriented towards certain professional subjective judgments by the accounting norms. Creative accounting may serve different purposes depending on the interests that the company management has and its practice diminishes the credibility of accounting information,

because it is made a distorted representation of the firm reality. The objective of this paper is to identify the main creative accounting techniques and how they influence the information in annual financial statements, affecting their quality and reliability. To investigate the issue, the authors examined several definitions of the term, presented the main techniques for handling information and tried to offer some solutions for limiting the phenomenon.

Key words: *creative accounting, accounting rules, annual financial statements, credibility, detection method*

JEL Classification: M41, F30

Cuvinte cheie: *contabilitate creativă, reglementări contabile, situații financiare anuale, credibilitate, modalitate de detectare*

Introducere

Grație caracterului său sistematic, omogen și diversității informațiilor pe care le oferă, contabilitatea apare ca principal furnizor de informații necesare procesului decizional.

Obiectivul său este de a prezenta informații despre poziția financiară, performanțele și modificările poziției financiare ale unei entități economice. Însă aceste informații sunt utile partenerilor companiei în procesul decizional numai dacă satisfac anumite caracteristici care asigură calitatea raportării.

* Prof. univ. dr, Colectivul de Contabilitate, Departamentul Administrarea Afacerilor, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași, email: neculaitabara@yahoo.com

** Drd., Școala Doctorală de Economie, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași, email: alina.ionela.rusu@gmail.com

Organismul american de normalizare, Financial Accounting Standard Board (FASB), în al său **SFAC no. 2: Qualitative Characteristics of Accounting Information**, recunoștea o paletă largă de caracteristici calitative: utilitatea informațiilor pentru luarea deciziilor, relevanța (pertinența), fiabilitatea (obiectivitatea sau credibilitatea), oportunitatea (respectarea termenelor), valoarea predictivă, valoarea retrospectivă, verificabilitatea, neutralitatea, fidelitatea, prudența, continuitatea, importanța semnificativă, echilibrul între avantaje și costuri, caracterul complet (integralitatea, exhaustivitatea), absența elementelor care să conducă la interpretări eronate, inteligibilitatea, comparabilitatea¹.

Potrivit **Cadrului de întocmire și de prezentare a situațiilor financiare** al IASB², analiza caracteristicilor calitative ale informațiilor contabile se desfășura în jurul a patru vectori de calitate: inteligibilitatea, relevanța, fiabilitatea și comparabilitatea. Aceste caracteristici considerate a fi principale erau susținute de o serie de calități anexe: importanța relativă, imaginea fidelă, primordialitatea conținutului economic asupra naturii juridice, neutralitate, prudență și exhaustivitate (integralitate, caracter complet)³.

În cadrul procesului de convergență inițiat de IASB și FASB, s-a elaborat proiectul unui document conceptual comun: **Cadrul conceptual pentru raportarea financiară**, valabil de la 1 ianuarie 2011. În capitolul 3 al acestei reglementări, intitulat „Caracteristici calitative ale informației financiare utile”, caracteristicile calitative au fost împărțite în două categorii⁴: caracteristici fundamentale (relevanța și reprezentarea fidelă) și caracteristici auxiliare (comparabilitatea, verificabilitatea, oportunitatea, inteligibilitatea).

O informație **relevantă (relevant)**, care atunci când este utilizată poate face diferența între deciziile utilizatorilor, trebuie să aibă **valoare predictivă și/sau retrospectivă**. De asemenea, ea este **semnificativă** dacă omiterea ei ar putea influența deciziile pe care utilizatorii le iau pe baza informației financiare ale unei entități specifice.

Pentru a **reprezenta fidel (faithful representation)** realitatea fenomenelor economice, informația financiară trebuie să fie **completă (complete)**, **neutră (neutral)** și **lipsită de erori (free from error)**. Totuși, conform noului cadru conceptual, aceste caracteristici nu trebuie absolutizate.

Atunci când există două sau mai multe modalități, considerate la fel de relevante și de fidele, pentru a descrie un fenomen economic, caracteristicile auxiliare sunt cele care ajută la alegerea uneia dintre ele. Așadar, **comparabilitatea (comparability)**, **verificabilitatea (verifiability)**, **oportunitatea (timeliness)** și **inteligibilitatea (understandability)** sporesc utilitatea unei informații care îndeplinește deja caracteristicile fundamentale.

Raportarea financiară impune costuri, de aceea este important ca acestea să fie justificate de beneficiile determinate de publicarea informațiilor.

Dar în ciuda creșterii importanței documentelor de sinteză în cadrul procesului decizional și a intensificării activității dezvoltate de organisme de normalizare, informația contabilă nu reușește să-și îndeplinească decât parțial obiectivul de a oferi o imagine cât mai aproape de realitate asupra averii și afacerii unei entități. La începutul secolului al XXI-lea, calitatea și credibilitatea informațiilor financiar-contabile prezentate în principalele documente contabile de sinteză au fost puse la îndoială de criza economică generalizată manifestată pe plan mondial și de scandalurile financiare înregistrate la nivelul unor mari companii (Enron, Parmalat etc.). Acestea au la bază fie descoperirea unor falsuri, fie a unor tehnici de disimulare a situației reale, fenomene cunoscute sub denumirea de contabilitate creativă.

Prima mențiune cu privire la contabilitate creativă a fost făcută acum mai bine de jumătate de secol și îi aparține părintelui contabilității, Luca Paciolo⁵. În celebrul său tratat, **Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita**, acesta a prezentat câteva tehnici de contabilitate creativă. În Veneția, în condițiile unui comerț exterior foarte bine dez-

1 FASB, *Statement of Financial Accounting Concepts No. 2: Qualitative Characteristics of Accounting Information*, disponibil la <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175820900526&blobheader=application%2Fpdf>

2 IASB, *Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*, par. 24 - 46, disponibil la <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/en/framework.pdf>

3 Această opinie este preluată și de normalizatorii români în OMFP 3.055 din 29/10/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 766 din 10/11/2009, sect. 2, pct. 23

4 FASB, *Conceptual Framework for Financial Reporting*, disponibil la <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175821997186&blobheader=application%2Fpdf>

5 Balaciu, Diana; Vladu, Alina Beatrice, *Creative accounting - players and their gains and loses*, Analele Universității din Oradea. Fascicula Științe Economice, tom XIX, nr. 2, decembrie 2010, p. 813

voltat, relațiile dintre comercianți erau înregistrate în baza principiilor contabilității în partidă dublă și înscrise cu cerneală în registre principale și secundare. Când apăreau discrepanțe între acestea, adesea călimara de cerneală era vărsată peste registre – și nu din întâmplare de fiecare dată – pentru a face ilizibile înregistrările.

În ultimii patruzeci de ani, contabilitatea creativă a făcut obiectul a numeroase articole și lucrări, diferiți autori încercând să ofere o definiție pentru această noțiune. De exemplu, Lainez și Callao⁶ consideră contabilitatea creativă drept utilizarea posibilităților (acestea sunt: existența opțiunilor, subiectivismul și lacunele în norme) oferite de legislația contabilă de a prezenta situații financiare care să reflecte o imagine dorită și nu una obiectivă a realității. De aceeași părere sunt și Gowthorpe și Amat⁷ care menționează: „*cei care elaborează situațiile financiare pot manipula imaginea realității economice prezentate celor interesați prin intermediul acestor documente*”. Conform altei opinii⁸ „*contabilii își pot utiliza cunoștințele de specialitate pentru a manipula cifrele publicate în conturile anuale ale întreprinderii*”. Altă definiție, mai precisă, afirmă: „contabilitatea creativă constituie procedeul prin care conducerea profită de lipsurile sau neclaritățile existente în normele contabile pentru a prezenta o imagine modificată a performanței financiare. Ea respectă litera, dar, evident, nu și spiritul legii⁹”. Raffournier înțelege prin „contabilitate creativă” utilizarea flexibilității și a lacunelor din reglementările contabile pentru a prezenta situația financiară a întreprinderii într-o manieră diferită de cea care ar rezulta din aplicarea obișnuită a normelor existente¹⁰.

Cea mai complexă definiție a contabilității creative îi aparține însă lui Naser¹¹, în opinia căruia contabilitatea creativă este: „*1) procesul prin care, dată fiind existența unor breșe în reguli, se manipulează cifrele contabile și, profitând de flexibilitate, se alege acele practici de măsurare și divulgare ce permit transformarea documentelor de sinteză din ceea ce ele ar trebui să fie în ceea ce managerii doresc; 2) procesul prin care tranzacțiile sunt structurate de asemenea manieră încât*

să permită producerea rezultatului contabil dorit”.

Stolowy definește contabilitatea creativă plecând de la două aspecte: obiectivele urmărite și procedeele utilizate pentru manipularea informațiilor¹². Obiectivul contabilității creative are în vedere modificarea conturilor, de regulă în sensul ameliorării lor, dar uneori și în scopul „deteriorării”, mai ales atunci când se dorește minimizarea rezultatului pentru reducerea impozitului sau a sumei aferente participării salariaților la profit. De asemenea, autorul menționat consideră că utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă se poate realiza și fără un obiectiv precis, de exemplu atunci când regulile contabile nu prevăd soluții pentru diferite situații apărute în practică.

O descriere a principalelor procedee de contabilitate creativă și a efectelor pe care utilizarea lor le are asupra informațiilor din situațiile financiare vom realiza în primele două părți ale materialului nostru.

În concluzie, contabilitatea creativă se referă la practicile de contabilitate care derivă din uzanțele contabile standard, caracterizate prin anumite tehnici mai mult sau mai puțin complexe de creație contabilă, scopul final fiind modificarea de către producătorii de informații contabile în sensul dorit a poziției financiare și a performanțelor entității reflectate de situațiile financiare.

Metodologia de cercetare

Această lucrare își propune să identifice și să analizeze principalele tehnici de contabilitate creativă și modul în care ele influențează informațiile prezentate în situațiile financiare anuale, afectându-le calitatea și credibilitatea. Ținând seama de specificul fiecărui procedeu, am prezentat modalitățile prin care poate fi detectată prezența acestora. De asemenea, în partea finală a lucrării, am încercat să oferim câteva soluții pentru reducerea posibilităților de acțiune ale contabilului creativ.

6 Lainez, Jose; Callao, Susana, *Contabilidad creativa*. Editorial Civitas, Madrid, 1999, p. 20

7 Gowthorpe, Catherine; Amat, Oriol, *Creative Accounting: Some Ethical Issues of Macro- and Micro-Manipulation*, în „Journal of Business Ethics”, vol. 57, nr. 1/2005, p. 59

8 Blake, John; Bond, Robert; Amat, Oriol; Oliveras, Ester, *The ethics of creative accounting - some Spanish evidence*, în “Business Ethics A European Review”, vol. 9, nr. 3/2000, p. 138

9 Shah, Atul, *Exploring the influences and constraints on creative accounting in the United Kingdom*, în “European Accounting Review”, vol. 7, nr. 1/1998, p. 84

10 Raffournier, Bernard, *Comptabilité créative et normalisation comptable*, La Revue du Financier, nr. 139, 2003, p. 74

11 Naser, Kamal, *Creative financial accounting: its nature and use*, Prentice Hall, Hemel Hempstead, 1993, p. 59.

12 Stolowy, Herve, *Comptabilité créative*, în Colasse, Bernard (coord.), *Encyclopédie de Comptabilité, Contrôle de Gestion et Audit*, Editions Economica, Paris, 2009, pp. 188-189

Metodologia de cercetare utilizată pentru elaborarea articolului vizează exclusiv metode de tip calitativ. Documentarea (revederea literaturii de specialitate) și analiza comparativă sunt completate în abordarea noastră prin recursul la examinarea critică și raționamentele de tip inductiv și deductiv.

Câteva tehnici de contabilitate creativă¹³

Pentru a îndeplini obiectivele menționate anterior, entitățile economice și conducătorii lor dispun de diferite tehnici de manipulare a informațiilor prezentate în conturile anuale, fie pentru a influența nivelul rezultatului, fie pentru a modifica poziția financiară a companiei.

Uneori, reglementările contabile permit ca aceeași tranzacție să poată fi reflectată în contabilitate în diverse moduri. Este vorba, în principal, de criteriile de evaluare a activelor, de tratamentul veniturilor și cheltuielilor, de amortizări și ajustări, de cheltuielile de cercetare și dezvoltare, de planurile de pensii, de operațiunile în valută și de regulile de consolidare. În aceste cazuri, normele contabile permit alegerea unor criterii mai conservatoare (care reduc beneficiul) sau mai puțin conservatoare (care sporesc beneficiul) în funcție de interesele existente. De asemenea, există operațiuni care nu sunt în totalitate reglementate. Astfel, în cazul unor inovații juridice, economice și financiare al căror tratament contabil nu este prevăzut în norme, sunt apelate diferite tehnici creative pentru găsirea unor soluții adecvate.

Pentru a se contabiliza anumite operațiuni care sunt influențate de evenimente viitoare se pot efectua estimări pesimiste sau optimiste ale viitorului. Acest lucru afectează, de exemplu, ajustările pentru depreciere și amortizarea. În unele cazuri, cum ar fi determinarea duratei de viață a activelor pentru a se calcula amortizarea lor, este normal ca aceste estimări să fie făcute în cadrul companiei, iar contabilul creativ are, astfel, oportunitatea sau posibilitatea de a fi mai mult sau mai puțin precaut sau optimist în estimare. În alte cazuri, se angajează un profesionist extern pentru a efectua aceste estimări, iar contabilul creativ poate manipula evaluarea

alegând un evaluator cunoscut pentru pesimismul sau optimismul său.

Se pot crea tranzacții artificiale atât pentru a manipula valorile din bilanț, cât și pentru a transfera profiturile între diferite perioade contabile. Acest lucru se realizează prin înregistrarea a două sau mai multe tranzacții care implică o terță parte, de obicei o bancă.

Unele tranzacții cu caracter extraordinar pot fi efectuate și înregistrate în așa fel încât să se ofere imaginea contabilă dorită. De exemplu, dacă o companie deține un imobil evaluat la cost istoric, în valoare de un milion de euro, care poate fi ușor vândut, în prezent, pentru trei milioane de euro, managerii companiei au libertatea de a alege în ce an să vândă proprietatea și, prin urmare, exercițiul căruia îi vor spori profitul.

În unele cazuri, pot fi modificate de un an la altul metodele contabile utilizate. Totuși, în România principiul contabil al permanenței metodelor solicită ca metodele de evaluare și politicile contabile să fie aplicate în mod consecvent de la un exercițiu financiar la altul. Modificarea acestora se poate face doar în situații excepționale și trebuie menționată și justificată în notele explicative la situațiile financiare anuale.

Situațiile prezentate mai sus explică de ce companiile pot manipula situațiile lor financiare, fără să fie nevoie să se abată de la reglementările contabile în vigoare. Acest lucru este valabil pentru normele contabile din orice țară, inclusiv pentru țările cu un număr mare de standarde cum este cazul Statelor Unite, unde „lacunele și flexibilitatea U. S. GAAP permite o mare varietate de rezultate contabile”¹⁴.

Efectele utilizării tehnicilor de contabilitate creativă asupra informațiilor oferite de situațiile financiare

În literatura de specialitate¹⁵ sunt identificate numeroase efecte pe care utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă le poate avea asupra prezentării informațiilor din conturile anuale:

13 Amat, Oriol; Perramon, Jordi; Oliveras, Ester, *Fiabilidad de la información contable. El caso de las empresas incluidas en el IBEX 35*, Los trabajos del XII Congreso de AECA “Transparencia Empresarial y Sociedad del Conocimiento”, Cádiz, 29 Septiembre - 1 Octubre 2003, disponibil la <http://www.aeca.es/xiicongresoaecca/cd/107a.pdf>; Stolowy, Herve, *Op. cit.*, pp. 189-203;

14 Largay, James, *Lessons from Enron*, Accounting Horizons, vol. 16, nr. 2, 2002, p. 154.

15 Amat, Oriol; Perramon, Jordi; Oliveras, Ester, *Op. cit.*; Feleagă, Nicolae; Malciu, Liliana, *Politici și opțiuni contabile (Fair accounting versus Bad accounting)*, Editura Economică, București, 2002, pp. 390-393; Raffournier, Bernard, *Op. cit.*, p. 79; Mulford, Charles; Comiskey, Eugene, *The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices*, John Wiley and Sons, New York, 2002, p. 78-145.

- **Modificarea valorii și structurii cheltuielilor.** Normele contabile lasă o anumită marjă de manevră în cuantificarea cheltuielilor care aparțin unui exercițiu. De exemplu, pentru anumite active se indică doar numărul maxim de ani în care trebuie amortizate. O durată mai mare sau mai mică de amortizare afectează mărimea rezultatului. În mod similar pot fi analizate provizioanele și posibilitatea activării unor cheltuieli;
- **Modificarea valorii și structurii veniturilor.** În anumite cazuri, se poate grăbi sau încetini recunoașterea veniturilor prin aplicarea principiului prudenței sau a principiului conectării cheltuielilor la venituri;
- **Modificarea valorii activelor.** Existența unei flexibilități în ceea ce privește calculul amortizării și provizioanelor creează posibilitatea majorării sau diminuării valorii nete a activelor. De asemenea, stocurile se pot evalua prin diferite metode și, drept urmare, valoarea lor poate fi diferită, cu efecte corespunzătoare asupra contului de profit și pierdere. Modificările respective afectează mărimea activelor curente și necurente, precum și indicatorii calculați pe baza acestora;
- **Modificarea valorii și structurii capitalurilor proprii.** Modificarea veniturilor și cheltuielilor afectează mărimea rezultatului și, în consecință, mărimea rezervelor. Se modifică, astfel, valoarea capitalurilor proprii și toate ratele calculate pe baza acestora;
- **Modificarea valorii datoriilor.** În unele țări, normele contabile permit regularizarea anumitor datorii, precum cele legate de pensionare, pe un interval de timp. Ca urmare, o întreprindere interesată în majorarea rezultatului va proceda la repartizarea datoriei pe o perioadă maxim permisă;
- **Reclasificarea activelor sau datoriilor.** Uneori, pot exista dubii în ceea ce privește încadrarea unui element într-o categorie sau alta. Este cazul titlurilor care, în funcție de intenția întreprinderii, trebuie înscrise în activele curente sau în activele necurente, ceea ce afectează ratele calculate pe seama acestora;
- **Manipularea informațiilor prezentate în anexă.** Există părți în anexă în care se pot include mai multe sau mai puține informații. Lipsa unor informații relevante poate afecta deciziile utilizatorilor externi;

Identificarea tehnicilor de contabilitate creativă

Ținând seama de semnificația și efectele utilizării tehnicilor de contabilitate creativă, putem afirma că este destul de dificil să se identifice și să se corecteze situațiile financiare care au fost întocmite în mod creativ, în vederea luării unor decizii relevante.

O sinteză a rezultatelor cercetărilor noastre este prezentată în tabelul nr. 1

Există practici de contabilitate creativă care pot fi detectate *în conturile anuale ale companiei*. Prin urmare, ar fi oportun să se analizeze politicile contabile utilizate, care sunt prezentate în anexe.

Pentru a se identifica eventualele lor modificări, este necesar să se compare aceste politici cu cele utilizate de întreprindere în anii precedenți, precum și cu cele (mai mult sau mai puțin) conservatoare aplicate de concurenții săi.

De asemenea, este necesar să se revizuiască raportul de audit, dacă auditorul își exprimă o opinie modificată¹⁶. Această situație poate apărea atunci când au loc schimbări ale politicilor contabile de la un an la altul sau când există elemente care nu sunt incluse în situațiile financiare.

O altă tehnică ce poate fi folosită este analiza rezultatelor extraordinare și a rezultatelor din anii anteriori, deoarece acestea pot încerca să ascundă o variație a profitului exercițiului care nu se dorește să apară în rezultatele ordinare. Analiza evoluției vitezei de rotație a creanțelor clienți, a stocurilor și a furnizorilor este, de asemenea, recomandată, pentru detectarea manipulărilor care ar putea afecta aceste elemente contabile.

Uneori, manipularea conturilor se face prin intermediul unor societăți din grup, cu care se efectuează tranzacții fictive la prețuri diferite de cele de pe piață. Prin urmare, este important să se analizeze și operațiunile cu societățile din grup.

Există alte manipulări ale conturilor care nu pot fi detectate prin analizarea situațiilor financiare anuale. În aceste cazuri, este esențial să se *revizuiască registrele contabile*. Acest tip de control este efectuat de către auditori.

16 Conform ISA 705 „Modificări ale opiniei raportului auditorului independent”, opinia modificată se poate referi la o opinie cu rezerve, o opinie adversă sau chiar la imposibilitatea exprimării unei opinii.

Figura 1 - Parametrizarea fondurilor de pensii administrate privat

Nr. crt.	Practici de contabilitate creativă	Impact asupra situațiilor financiare	Modalitate de detectare
1.	Creșterea sau reducerea cheltuielilor cu provizioanele și ajustările pentru depreciere	Reducerea sau sporirea profitului, a capitalurilor proprii, a activelor sau datoriilor	I, II, III
2.	Modificarea diferitelor elemente ale politicii de amortizare: metoda de amortizare, durata de amortizare, valoarea reziduală	Reducerea sau majorarea profitului, a capitalurilor proprii, a activelor	I, II, III
3.	Includerea sau nu a anumitor cheltuieli în costul de producție sau în cel de achiziție al activelor	Reducerea sau majorarea profitului, a capitalurilor proprii, a activelor	I, II, III, VI
4.	Selectarea imobilizărilor care vor fi incluse în procesul de reevaluare	Reducerea sau sporirea profitului, a capitalurilor proprii, a activelor	I, II, III, IV, V
5.	Considerarea cheltuielilor de cercetare-dezvoltare, a cheltuielilor ulterioare punerii în funcțiune a activelor sau a costurilor îndatorării drept cheltuieli ale perioadei sau capitalizarea lor	Reducerea sau sporirea profitului, a capitalurilor proprii, a activelor	I, II, III
6.	Contabilizarea cheltuielilor pe seama rezultatului reportat în loc de includerea lor în contul de profit și pierdere	Creșterea profitului	III, IV, VII
7.	Finanțare extrabilanțieră pe seama filialelor neincluse în perimetrul de consolidare	Reducerea datoriilor	IV, VII
8.	Schimbări ale metodelor de evaluare a stocurilor	Reducerea sau sporirea profitului, a capitalurilor proprii, a activelor	I, II, III, VI
9.	Contabilizarea tranzacțiilor realizând estimări viitoare pesimiste sau optimiste	Sporirea sau reducerea profitului, a capitalurilor proprii și a altor active sau pasive	I, II, III, IV
10.	Crearea de rezultate extraordinare (vânzare de imobilizări, cheltuieli sau venituri din anii anteriori)	Sporirea sau reducerea profitului, a capitalurilor proprii și a altor active sau pasive	V
11.	Considerarea rezultatelor extraordinare ca fiind ordinare și invers	Sporirea sau reducerea profitului, a capitalurilor proprii și a altor active sau pasive	I, II, IV, V
12.	Anticiparea recunoașterii veniturilor sau amânarea identificării cheltuielilor	Creșterea profitului și a capitalurilor proprii	I, II, IV, VI
13.	Amânarea recunoașterii veniturilor sau anticiparea identificării cheltuielilor	Scăderea profitului și a capitalurilor proprii	I, II, IV, VI
14.	Vânzări fictive	Creșterea profitului, a capitalurilor proprii, a activelor	II, III, IV, VI, VII
15.	Compensarea activelor cu pasivele sau a cheltuielilor cu veniturile	Sporirea sau reducerea profitului, a capitalurilor proprii și a altor cheltuieli și venituri	III, IV
16.	Evaluarea tranzacțiilor cu entitățile din grup la prețuri diferite de cele ale pieței sau falsificarea prețurilor	Sporirea sau reducerea profitului, a capitalurilor proprii și a altor active sau datorii	II, III, IV, VI, VII
17.	Imputarea fondului comercial constatat asupra rezervelor sau capitalizarea și amortizarea sa pe durata de utilitate	Sporirea sau reducerea profitului, a capitalurilor proprii și a altor active sau datorii	I, II, III, IV, VI, VII, VIII
18.	Modificări ale politicii de clasificare a titlurilor de plasament	Reclasificarea activelor și datoriilor	I, II, III, V
19.	Cesiunea de moment a titlurilor de plasament la o valoare de piață foarte ridicată față de prețul lor de achiziție și răscumpărarea imediată	Majorarea profitului, a capitalurilor proprii, a activelor	III, IV, V
20.	Finanțări de tip „mezanin” (emisiunea de obligațiuni convertibile în acțiuni, obligațiuni cu bonuri de subscriere de acțiuni etc), care nu pot fi incluse cu certitudine nici capitalurilor proprii, nici datoriilor financiare.	Scăderea datoriilor și creșterea capitalurilor proprii	II, III, IV, V
21.	Producția de imobilizări	Creșterea profitului, a capitalurilor proprii și a activelor	IV
22.	Operații de lease-back - vânzarea unui activ și preluarea imediată a acestuia în locație.	Creșterea profitului, a capitalurilor proprii și scăderea activelor	III, IV, V, VII

Note:

I comparații ale politicilor contabile utilizate în exercițiul curent și în cele precedente;

II comparații cu politicile contabile și metodele utilizate de concurenți;

III analizarea existenței opiniilor cu rezerve în rapoartele auditorilor;

IV examinarea registrelor contabile;

V analizarea rezultatului extraordinar și a rezultatelor exercițiilor anterioare;

VI analizarea evoluției duratei de rotație a creanțelor clienți, a stocurilor și a furnizorilor;

VII analiza tranzacțiilor cu întreprinderile din grup;

VIII analizarea mișcărilor din conturile de rezerve.

Sursa: proiecția autorilor

Câteva propuneri pentru a îmbunătăți credibilitatea situațiilor financiare

Utilizatorii se așteaptă ca situațiile financiare ale întreprinderii să ofere informații fiabile, obiective, pertinente și care să fie comparabile cu ale altor companii de la nivel național și internațional. Dar se pare că tehnicile de contabilitate creativă, care reduc fiabilitatea informației contabile, sunt din ce în ce mai des utilizate de către entitățile economice și sunt facilitate de actualele reglementări contabile. Principiul prudenței și cel al costului istoric, împreună cu lipsa de informații despre activele necorporale, determină pierderea multor informații contabile relevante. De asemenea, diferențele între standardele de contabilitate din fiecare țară determină lipsa de comparabilitate a informațiilor contabile la nivel internațional.

Prin urmare, sunt necesare schimbări importante atât la nivelul reglementărilor, cât și al supravegherii contabilității pentru a satisface așteptările utilizatorilor informației contabile.

În opinia noastră, pentru ca informația contabilă să fie credibilă și de calitate trebuie să se reducă posibilitățile de acțiune ale contabilului creativ. Prin urmare, normalizatorii trebuie să elimine din standardele de contabilitate alternativele care permit contabilizarea în diferite moduri a aceleiași tranzacții. În același sens, este necesară limitarea posibilităților de realizare a estimărilor. Aceste măsuri vor reduce domeniul de aplicare pentru cosmetizările „legale”.

De asemenea, ar trebui limitate posibilitățile de a folosi rezultatul extraordinar și rezultatul reportat. Indică ar fi și introducerea, în mod obligatoriu, cel puțin de către societățile cotate la bursă, în situațiile lor financiare, a rezervelor auditorilor, atunci când acestea pot fi cuantificate. În plus, este necesar să se înăsprească sancțiunile împotriva directorilor care „cosmetizează” informațiile contabile, după exemplul Statelor Unite ale Americii.

Pe de altă parte, nu este suficient să se amelioreze cadrul contabil. Este important să se asigure independența profesiei contabile, iar organismele de supraveghere și sistemul judiciar să garanteze respectarea legislației în vigoare. Auditorii trebuie să ia o poziție clară și fermă atunci când există semne de creativitate.

Pentru a împiedica dezvoltarea contabilității creative ar trebui să se acorde o mai mare importanță principiului contabil al permanenței metodelor, care „este o balustradă și, dacă este urmat în mod eficient, previne alunecarea”¹⁷.

În ceea ce privește problema diferențelor contabile internaționale, este necesar ca organismele de reglementare și organismele profesiei contabile să accelereze procesul de adoptare cât mai curând posibil la nivel național a Standardelor Internaționale de Raportare Financiară, cel puțin de către societățile care depășesc o anumită dimensiune și nu numai de către cele cotate la bursă.

În cele din urmă, până ce toate aceste recomandări vor fi puse în aplicare, este de dorit ca analiștii financiari să includă în rapoartele lor informații cu privire la practicile contabile creative pentru a ajuta investitorii să ia cele mai bune decizii de investiții.

De exemplu, atunci când utilizează datele contabile ar trebui să țină cont și de rezervele incluse în rapoartele de audit.

Concluzii

Insuficiența normelor contabile, eterogenitatea lor și procesul de armonizare aflat în desfășurare, care, în final, se traduc printr-o libertate de decizie permisă de fiecare organism normalizator, constituie o serie de factori care permit proliferarea creativității contabile.

Contabilitatea creativă presupune că întreprinderea în cauză profită de lipsurile existente în norme și de flexibilitatea acestora în vederea distorsionării informațiilor publicate, managementul întreprinderii având posibilitatea ca, în funcție de interesele urmărite, fie să „netezească” rezultatul, fie să ofere o imagine favorabilă asupra acestuia.

Deși există o diferență clară între contabilitatea creativă și încălcarea deliberată a legii (frauda), ambele fenomene apar în condiții de dificultate financiară a întreprinderilor și au la bază intenția de a înșela. În consecință, chiar dacă utilizarea contabilității creative nu este întotdeauna ilegală, ea arată faptul că managerii, aflați sub presiune financiară, caută soluții fără a-și mai pune problema respectării unor standarde etice. Cu alte cuvinte, adevărul spus pe jumătate și minciuna pot fi considerate ca susceptibile de posibile fraude.

Practicile de contabilitate creativă nu vor dispărea decât

¹⁷ Stolowy, Herve, Op. cit., p. 201

odată cu dispariția cauzelor care le-au generat, astfel că dorința normalizatorilor contabili de limitare a contabilității creative trebuie să aibă în vedere circumstanțele ce permit manifestarea acesteia.

Însă experiența arată că, de fiecare dată când apare o normă nouă, entitățile găsesc o cale să-i minimizeze impactul. Astfel încât, oricât de multe reguli ar implementa profesia, întotdeauna vor fi unii care vor găsi o cale de a „bate” sistemul.

Ca urmare, misiunea normalizatorilor și profesioniștilor contabili nu este una simplă: imaginației trebuie să i se răspundă cu imaginație.

Acknowledgements: Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European, prin Autoritatea pentru Managementul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, grant POS-DRU/88/1.5/S/47646.

This work was partially supported by the European Social Fund in Romania, under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013, grant POS-DRU/88/1.5/S/47646

Referințe bibliografice

- Amat, Oriol; Perramon, Jordi; Oliveras, Ester, *Fiabilidad de la información contable. El caso de las empresas incluidas en el IBEX 35*, Los trabajos del XII Congreso de AECA “Transparencia Empresarial y Sociedad del Conocimiento”, Cádiz, 29 Septiembre - 1 Octubre 2003, disponibil la <http://www.aeca.es/xiicongresoaecca/cd/107a.pdf>
- Balaciu, Diana; Vladu, Alina Beatrice, *Creative accounting – players and their gains and loses*, în *Analele Universității din Oradea. Fascicula Științe Economice*, tom XIX, nr. 2, decembrie 2010, pp. 813-819.
- Blake, John; Bond, Robert; Amat, Oriol; Oliveras, Ester, *The ethics of creative accounting - some Spanish evidence*, în “Business Ethics A European Review”, vol. 9, nr. 3/2000, pp. 136-142.
- Feleagă, Nicolae; Malciu, Liliana, *Politici și opțiuni contabile (Fair accounting versus Bad accounting)*, Editura Economica, București, 2002.
- Gowthorpe, Catherine; Amat, Oriol, *Creative Accounting: Some Ethical Issues of Macro- and Micro-Manipulation*, în „Journal of Business Ethics”, vol. 57, nr. 1/2005, pp. 55 - 64.
- Láinez, Jose; Callao, Susana, *Contabilidad creativa*, Editorial Civitas, Madrid, 1999.
- Largay, James, *Lessons from Enron*, în “Accounting Horizons”, vol. 16, nr. 2, 2002, pp. 153-156.
- Mulford, Charles; Comiskey, Eugene, *The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices*, John Wiley and Sons, New York, 2002.
- Naser, Kamal, *Creative financial accounting: its nature and use*, Prentice Hall, Hemel Hempstead, 1993.
- Raffournier, Bernard, *Comptabilité créative et normalisation comptable*, “La Revue du Financier”, nr. 139, 2003, pp. 74-83
- Shah, Atul, *Exploring the influences and constraints on creative accounting in the United Kingdom*, în “European Accounting Review”, vol. 7, nr. 1/1998, pp. 83-104
- Stolowy, Herve, *Comptabilité creative*, în Colasse, Bernard (coord.), *Encyclopédie de Comptabilité, Contrôle de Gestion et Audit*, Editions Economica, Paris, 2009, pp. 187-208.
- FASB, *Statement of Financial Accounting Concepts No. 2: Qualitative Characteristics of Accounting Information*, disponibil la <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175820900526&blobheader=application%2Fpdf>
- FASB, *Conceptual Framework for Financial Reporting*, disponibil la <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175821997186&blobheader=application%2Fpdf>
- OMFP 3.055 din 29/10/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 766 din 10/11/2009.

Studiu privind unele aspecte practice ale operațiunilor de reorganizare

Alexandra LAZĂR* & Monica AVRAM**

Abstract

Study on Practical Aspects of Reorganization Operations

The current article analyzes key issues involved in restructuring operations, in reference to national legislation.

In this context the authors have considered the provisions of Law no. 31/1990, republished, with subsequent amendments as well as the accounting norms regarding main operations of merger, division, dissolution and liquidation of companies and the withdrawal or the exclusion of shareholders and their tax treatment, approved by Ministry of Public Finance no. 1376/2004.

The study followed the way national accounting rules are applied in order to establish a possible connection between the selection of methods used to determine the exchange ratio and how is made the transfer of assets and liabilities for accounting purposes, pending to the conditions in which these operations are realized.

Key words: *merger, division, evaluation of companies, exchange ratio, book value, fair value, type of control*

JEL Classification: *M 490*

Cuvinte cheie: *fuziune, divizare, evaluarea societăților, raport de schimb, valoare contabilă, valoare reală, tipul de control*

Evaluarea societăților comerciale care se reorganizează în vederea determinării raportului de schimb.

Metode de evaluare a societăților comerciale care se reorganizează

Fuziunea, divizarea și desprinderea societăților comerciale reprezintă modalități de reorganizare juridică a societăților comerciale, prin intermediul cărora se realizează, din punct de vedere economic, o serie de opțiuni strategice de dezvoltare și restructurare a întreprinderilor.

În România, din punct de vedere juridic, operațiunile de fuziune și divizare sunt reglementate de Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale¹, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Fuziunea și divizarea societăților comerciale sunt, potrivit cadrului legal în vigoare, operațiuni care presupun parcurgerea unor etape specifice.

Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1376/2004 pentru aprobarea normelor metodologice privind reflectarea în contabilitate a principalelor operațiuni de fuziune, divizare, dizolvare și lichidare a societăților comerciale, precum și retra-

* Dr., director adjunct, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: alexandra.lazar@mfinante.ro

** Drd., consilier superior, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: monica.avram@mfinante.ro

¹ Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1066 din 17 noiembrie 2004, cu modificările și completările ulterioare;

*gereea sau excluderea unor asociații din cadrul societăților comerciale și tratamentul fiscal al acestora*² prevede că pentru evaluarea societăților intrate în fuziune se poate folosi una dintre următoarele metode: metoda patrimonială sau metoda activului net, metoda bursieră, metoda bazată pe rezultate (valoarea de rentabilitate, valoarea de randament, valoarea de supraprofit), metode mixte și metoda bazată pe fluxul financiar sau cash-flow. Astfel, metodele de evaluare adaptate specificității firmelor ce urmează a fuziona sau diviza pornesc fie de la o *abordare patrimonială*, în termeni de evaluare a elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, fie de la o *abordare financiară* în termeni de fluxuri monetare (profit, plusvaloare bursieră etc.).

Valoarea globală determinată potrivit metodelor de evaluare a fiecărei societăți participante reprezintă valoarea aportului net al fiecărei societăți în parte și poate fi diferită sau nu de activul net contabil în funcție de metoda convenită de către părți.

Valoarea activului net contabil este egală cu valoarea aportului net numai în cazul în care s-a folosit metoda patrimonială sau activul net de evaluare globală a societății.

În legislația națională, utilizarea uneia dintre cele două metode (pe baza valorilor evaluate ale societăților sau pe baza activului net contabil) este o opțiune la latitudinea adunării generale a acționarilor/asociaților.

Valoarea aportului net stă la baza calculării raportului de schimb al acțiunilor

sau părților sociale, prin compararea valorii contabile a unei acțiuni ori părți sociale a societății absorbite cu valoarea contabilă a unei acțiuni sau părți sociale a societății absorbante, raport verificat de experți în conformitate cu prevederile legii societăților comerciale. Valoarea contabilă a unei acțiuni/părți sociale a societății participante la operațiunile de fuziune reprezintă raportul între activul net/aportul net al fiecărei societăți participante și numărul de acțiuni care compun capitalul social al acestora.

Într-o operațiune de fuziune, divizare sau divizare parțială nu trebuie confundată valoarea financiară reținută la data de referință pentru determinarea parității de schimb cu valoarea la care se realizează transferul din punct de vedere contabil al elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii care se regăsesc în evidențele contabile ale societății cedente către societatea beneficiară.

Determinarea parității are ca singur scop stabilirea unei valori echitabile de schimb între acționarii societăților participante.

În practica internațională există situații în care acest raport de schimb stabilit prin calcule financiare nu corespunde raportului de schimb rezultat din negocierea între societățile implicate. Această deoarece, ținând seama de anumite criterii de apreciere, se consideră că paritatea respectivă este mai echitabilă.³

Prevederi privind transferul din punct de vedere contabil al aportului pentru ast-

fel de operațiuni sunt cuprinse în *Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1376/2004 pentru aprobarea normelor metodologice privind reflectarea în contabilitate a principalelor operațiuni de fuziune, divizare, dizolvare și lichidare a societăților comerciale, precum și retragerea sau excluderea unor asociații din cadrul societăților comerciale și tratamentul fiscal al acestora*. Potrivit Capitolului 4 din normele metodologice menționate, în situația când societatea care a preluat afacerea continuă activitatea comercială a întreprinderii care și-a cedat bunurile, la operațiunile de fuziune se poate folosi metoda valorii nete contabile, care presupune preluarea tuturor activelor bilanțiere. Aceasta este singura prevedere contabilă legată de modalitatea de transfer a patrimoniului și nu este o regulă imperativă. Alegerea modalității de transmitere din punct de vedere contabil a patrimoniului, respectiv la valoarea activului net contabil sau la valoarea evaluată, este opțiunea societăților care fuzionează sau care se divizează.

Prin comparație, potrivit legislației franceze, înainte de 2004, pentru determinarea valorii luate în considerare la contabilizarea aportului în cazul fuziunilor sau divizărilor, societățile erau libere să aleagă între două modalități de evaluare a aportului (pe baza valorilor activului net contabil sau pe baza valorilor reale).⁴

Începând cu 1 ianuarie 2005, pentru determinarea valorii de transfer din punct de vedere contabil trebuie respectate reguli contabile imperative, conform cărora utilizarea valorii reale sau a valo-

2 Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1376/2004 pentru aprobarea normelor metodologice privind reflectarea în contabilitate a principalelor operațiuni de fuziune, divizare, dizolvare și lichidare a societăților comerciale, precum și retragerea sau excluderea unor asociații din cadrul societăților comerciale și tratamentul fiscal al acestora, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1012 din 3 noiembrie 2004, iar anexa la ordin a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1012bis din 3 noiembrie 2004;

3 Ristea, Mihai; Olimid, Lavinia; Stoian, Ana; Nișulescu, Ileana; Răileanu, Vasile, *Contabilitatea societăților comerciale*, vol II, Editura CECCAR, 1996, p.64.

4 PricewaterhouseCoopers, *Fusions et opérations assimilées*, Editions Francis Lefebvre, 2006, p.57

rii activului net contabil este obligatorie numai în anumite situații.⁵

Pentru a determina care regulă trebuie aplicată pentru transmiterea din punct de vedere contabil a aportului, potrivit reglementărilor franceze, trebuie combinate două criterii: modalitatea de control existentă între societățile participante în momentul realizării operațiunii și sensul în care se realizează operațiunea.

Ca urmare, am considerat utilă efectuarea unui studiu în vederea analizării modalității practice de aplicare a reglementărilor contabile naționale, de stabilire a unei legături între metodele folosite pentru determinarea raportului de schimb și pentru transferul din punct de vedere contabil al aportului, în raport de tipul de control existent între societățile participante la operațiunile de fuziune, divizare și aport parțial de active.

Tipul de control cuprins în prezentul studiu se referă la:

- **control comun** - evidențiază raportul dintre societățile participante înainte de fuziune în care una din societăți o controlează pe cealaltă sau ambele societăți sunt controlate de o societate mamă;
- **control distinct** - situația în care între societăți nu există o relație de control comun.

Scopul, obiectivele și metodologia cercetării

Cercetarea a avut ca scop analiza modului de aplicare a reglementărilor și legislației actuale, în vederea identificării

posibilităților de îmbunătățire a reglementărilor contabile specifice acestor operațiuni, stabilirea unor reguli clare și suficient de detaliate, astfel încât să răspundă cerințelor specialiștilor implicați în astfel de operațiuni.

Obiectivele cercetării propuse au vizat o latură calitativă orientată în scopul aprecierii stadiului efectiv de aplicare a reglementărilor și legislației specifice acestor operațiuni.

Prezentul studiu aduce în atenție opțiunile privind elementele luate în considerare pentru calculul parității și transpunerea contabilă a unor operațiuni de fuziune, divizare și divizare parțială, în funcție de modalitatea concretă de realizare a reorganizării.

Metodologia cercetării a avut în vedere o cercetare calitativă de tip exploratoriu și o cercetare cantitativă de tip descriptiv.

Prin cercetarea calitativă de tip exploratoriu s-a urmărit elaborarea unor ipoteze pe baza cărora s-au stabilit obiectivele ulterioare ale cercetării.

Metodele utilizate în această cercetare preliminară au constat în analiza datelor disponibile din diferite surse oficiale, cu scopul stabilirii unei legături între modalitatea de determinare a raportului de schimb, modalitatea de transfer din punct de vedere contabil de la societatea absorbită sau care se divizează la societatea absorbantă sau beneficiară și tipul de control.

Pentru stabilirea eșantionului s-a procedat la alegerea aleatoare a unei perioade în care au avut loc reorganizări și analiza tuturor operațiunilor de fuziune, divizare și divizare parțială din acea perioadă. În acest sens, s-au analizat pu-

blicațiile Monitorului Oficial al României, Partea IV, în perioada 1 ianuarie 2011 – 31 iulie 2011, eșantionul fiind format din 26 de operațiuni de fuziune și divizare din care 20 operațiuni de fuziune, 5 operațiuni de divizare parțială și o operațiune de divizare prin transmiterea în totalitate a patrimoniului.

Dorim să subliniem că această cercetare ar putea fi extinsă pe un eșantion care să acopere o perioadă mai îndelungată. Totuși, apreciem că informațiile și rezultatele obținute pot constitui un real punct de pornire în acest sens.

Rezultatul cercetării este centralizat în tabelul nr. 1.

Sinteza rezultatelor cercetării

Raportat la anumite criterii de analiză, situația se prezintă astfel:

a) în funcție de modalitatea concretă de realizare a operațiunilor de reorganizare

Din totalul de 26 de operațiuni, 20 de operațiuni sunt de fuziune prin absorbție (în proporție de 76,93%), 5 operațiuni de divizare parțială (în proporție de 19,23%) și o operațiune de divizare prin transmiterea în totalitate a patrimoniului (în proporție de 3,84%) - Figura 1.

b) în funcție de tipul de control care există între societățile participante (figura 2), din 26 de operațiuni:

- 1) din 20 de operațiuni de fuziune prin absorbție, 17 operațiuni

5 Règlement CRC n° 2004-01 du 4 mai 2004 relatif au traitement comptable des fusions et opérations assimilées, publié le 8 juin 2004 au Journal Officiel http://www.minefi.gouv.fr/directions_services/CNCompta/ | 21/12/2004

Tabel 1 - Situația operațiunilor de fuziune, divizare și divizare parțială

Nr. operațiuni	Tipul operațiunii	Tip control	Element luat în considerare pentru		Data de efect contabil
			calculul parității	transferul patrimoniului	
4	Fuziune prin absorbție	Control comun	Activ net contabil	Activ net contabil	Nu se precizează
1	Fuziune prin absorbție	Control comun	Activ net contabil	Activ net contabil	Data protocolului de predare primire
1	Fuziune prin absorbție	Control comun	Nu se emit acțiuni - activ net negativ	Activ net contabil	Data de efect juridic
7	Fuziune prin absorbție	Control comun	Activ net contabil	Activ net contabil	Data de efect juridic
1	Fuziune prin absorbție	Control distinct	Valoarea reală potrivit metodei evaluării globale	Valoarea reală potrivit metodei evaluării globale	Efect retroactiv
1	Fuziune prin absorbție	Control comun	Activ net contabil	Activ net contabil	Data ulterioară datei juridice
1	Fuziune prin absorbție	Control comun	Activ net contabil	Activ net contabil	Efect retroactiv
1	Fuziune prin absorbție	Control comun	Valoarea reală potrivit metodei evaluării globale	Valoarea reală potrivit metodei evaluării globale	Efect retroactiv
1	Fuziune prin absorbție	Control comun	Hotărârea AGA	Nu se precizează	Nu se precizează
1	Fuziune prin absorbție	Control distinct	Valoarea reală potrivit metodei evaluării globale	Activ net contabil	1) Efect retroactiv, sau 2) Data ulterioară datei juridice
1	Divizare parțială	Societate nou constituită	Hotărârea AGA	Activ net contabil	Data de efect juridic
1	Divizare parțială	Societate nou constituită	Hotărârea AGA	Valoarea reală potrivit metodei evaluării globale	Data de efect juridic
1	Divizare parțială	Societate nou constituită	Hotărârea AGA	Activ net contabil	Nu se precizează
1	Fuziune prin absorbție	Control distinct	Nu s-a determinat raportul de schimb	Activ net contabil	Nu se precizează
1	Divizare	Societăți nou constituite	Hotărârea AGA	Valoarea reală potrivit metodei evaluării globale	Data de efect juridic
1	Divizare parțială	Control comun	Activ net contabil	Activ net contabil	Data de efect juridic
1	Divizare parțială	Control comun	Valoarea reală potrivit metodei evaluării globale	Valoarea reală potrivit metodei evaluării globale	Data ulterioară datei juridice

Sursa: prelucrare proprie

sunt realizate între societăți aflate sub control comun și 3 operațiuni sunt realizate între societăți aflate sub control distinct;

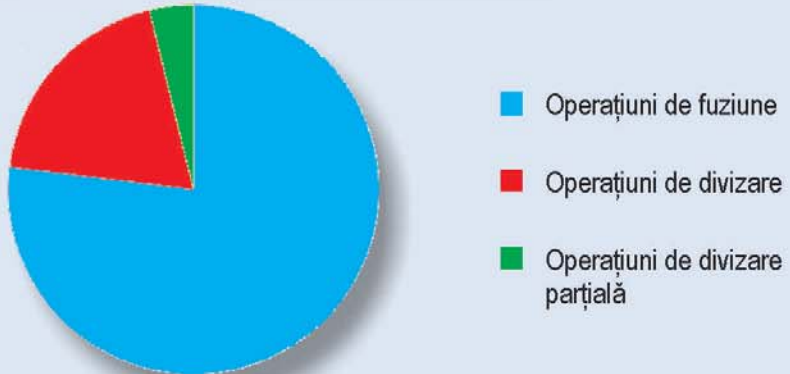
- 2) din 5 operațiuni de divizare parțială, 2 operațiuni implică societăți aflate sub control comun și 3 operațiuni implică societăți nou constituite;
- 3) o operațiune de divizare are ca rezultat transmiterea în totalitate a patrimoniului la două societăți nou constituite.

c) în funcție de modalitatea de calcul al parității (la valoarea activului net contabil sau la valoarea evaluată a societăților participante):

Din 26 de operațiuni (figura 3), pentru 15 operațiuni raportul de schimb este determinat în funcție de activul net contabil; pentru o operațiune nu se calculează paritatea întrucât capitalurile proprii ale societății absorbite sunt negative; pentru 5 operațiuni determinarea modului de remunerare a aportului a fost stabilită de către adunarea generală a acționarilor -asociaților deoarece au implicat constituirea de societăți noi; pentru 4 operațiuni calculul parității este efectuat ținând cont de valoarea aportului determinat pe baza evaluării globale a societăților; pentru o operațiune nu se precizează calculul raportului de schimb care a stat la baza determinării parității, noul capital social al societății absorbante fiind rezultatul unei însumări algebrice dintre capitalul social inițial al societății absorbante, capitalul social al societății absorbite și încă o sumă neidentificabilă.

d) în funcție de legătura dintre tipul operațiunii (fuziune, divizare, divizare parțială), modalitatea de calcul al parității și tipul de con-

Figura 1 - Modalități de realizare a operațiunilor de reorganizare

Sursă: prelucrare proprie

Figura 2 - Tipuri de control existente între societățile participante

Sursă: prelucrare proprie

Figura 3 - Modalități de determinare a parității

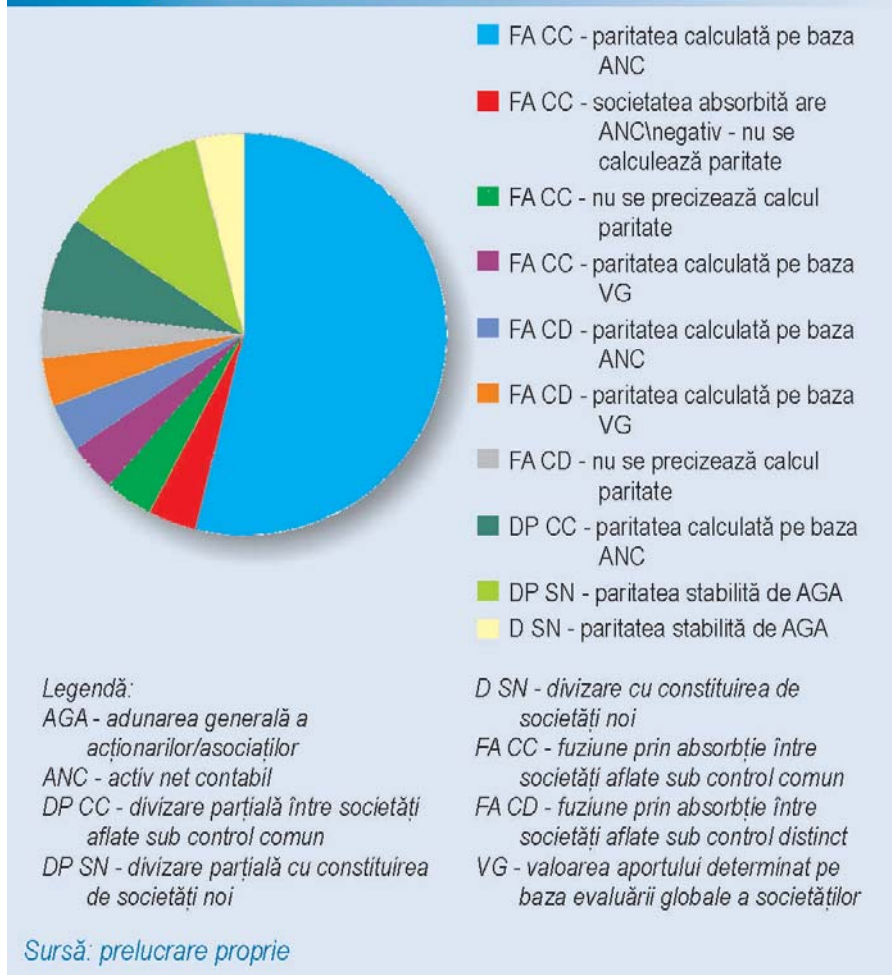
Legendă: AGA - adunarea generală a acționarilor/asociaților

Sursă: prelucrare proprie

trol existent între societățile participante (figura 4):

- 1) din 17 operațiuni de fuziune prin absorbție realizate între societăți aflate sub control comun, la 14 operațiuni raportul de schimb este determinat în funcție de activul net contabil; la o operațiune nu se calculează paritatea întrucât capitalurile proprii ale societății absorbite sunt negative; la o operațiune nu se precizează calculul care a stat la baza determinării raportului de schimb; la o operațiune calculul parității este efectuat ținând cont de valoarea aportului determinat pe baza evaluării globale a societăților;
- 2) din 3 operațiuni de fuziune prin absorbție realizate între societăți aflate sub control distinct, pentru o operațiune calculul raportului de schimb s-a determinat pe baza activului net contabil, pentru o operațiune s-a calculat pe baza aportului determinat pe baza evaluării globale a societăților și pentru o operațiune nu s-a precizat modalitatea în care s-a calculat raportul de schimb;
- 3) din două operațiuni de divizare parțială realizată între societăți sub control comun, ambele societăți au determinat paritatea în funcție de activul net contabil;
- 4) la 3 operațiuni de divizare parțială care implică constituirea de noi societăți, determinarea modului de remunerare a aportului a fost stabilită de către adunarea generală a acționarilor/asociaților;
- 5) la operațiunea de divizare prin transmiterea în totalitate a patrimoniului, modalitatea de remunerare de către societățile nou înființate a aportului primit de la societatea care se divizează a fost hotărâtă de adunarea generală a acționarilor/asociaților.

Figura 4 - Corelația între calculul parității și tipul de control existent între societățile participante la operațiunile de reorganizare

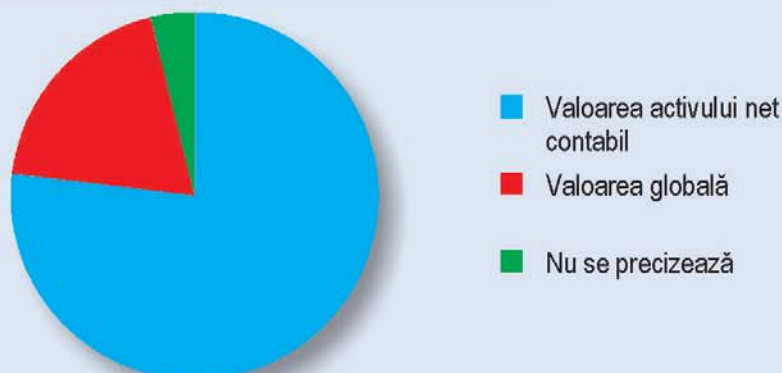
e) în funcție de modalitatea de transfer din punct de vedere contabil al patrimoniului aportat (la valoarea activului net sau la valoarea de evaluare globală a societății) de la societatea absorbită/care se divizează la societatea absorbantă /societățile beneficiare (figura 5).

Din 26 operațiuni, pentru 20 de operațiuni transferul din punct de vedere contabil al patrimoniului aportat se realizează la valoarea activului net contabil; pentru 5 operațiuni transferul este efectuat la valoarea de evaluare globală a societății; pentru o operațiune nu se precizează valoarea de transfer.

f) în funcție de modalitatea de transfer din punct de vedere contabil al patrimoniului aportat, corelată cu modalitatea de realizare a operațiunilor de reorganizare (fuziune, divizare, divizare parțială) și tipul de control existent între societățile participante (Figura 6):

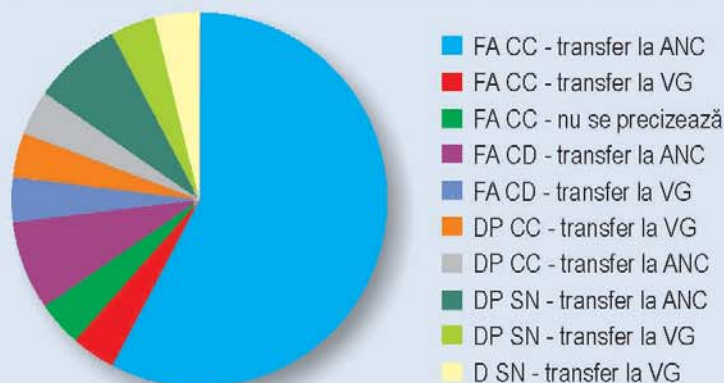
- 1) din 17 operațiuni de fuziune prin absorbție între societăți sub control comun, pentru 15 operațiuni, transferul din punct de vedere contabil al aportului se efectuează la valoarea activului net contabil; pentru o operațiune se realizează la valoarea de evaluare globală și

Figura 5 - Transpunerea contabilă a patrimoniului aporat

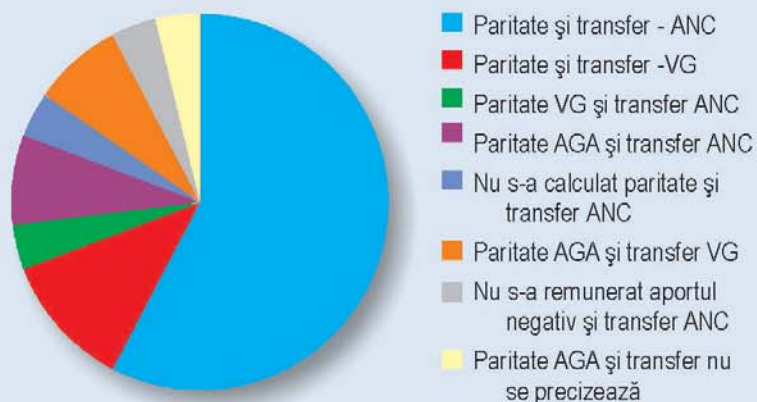
Sursă: prelucrare proprie

Figura 6 - Corelația între transpunerea contabilă a patrimoniului aporat și tipul de control existent între societățile participante la operațiunile de reorganizare

Sursă: prelucrare proprie

Figura 7 - Corelații între determinarea parității și transpunerea contabilă

Sursă: prelucrare proprie

pentru o operațiune nu se precizează valoarea de transfer;

- 2) din 3 operațiuni de fuziune prin absorbție între societăți aflate sub control distinct, pentru două operațiuni transferul patrimoniului se realizează la valoarea activului net contabil și numai pentru o operațiune la valoarea de evaluare globală a societății;
- 3) din două operațiuni de divizare parțială efectuate între societăți sub control comun, pentru o operațiune transferul patrimoniului se realizează la valoarea de evaluare globală și pentru o operațiune transferul patrimoniului se realizează la valoarea activului net contabil ;
- 4) din 3 operațiuni de divizare parțială cu înființarea de noi societăți, pentru două operațiuni transferul aportului se realizează la valoarea activului net contabil și pentru o operațiune se realizează la valoarea de evaluare globală;
- 5) pentru operațiunea de divizare cu transmiterea în totalitate a patrimoniului unor societăți nou constituite, transferul aportului se realizează la valoarea de evaluare globală.

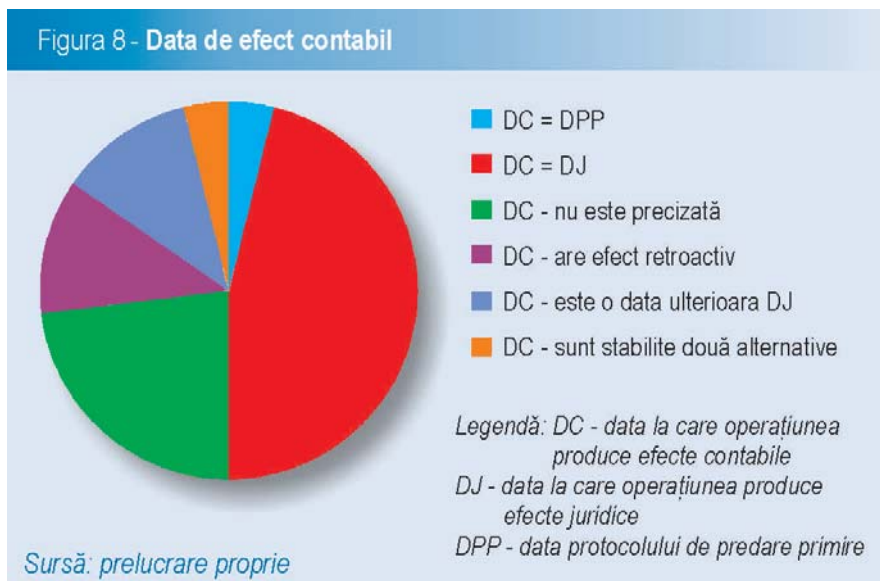
g) în ceea ce privește legătura între modalitățile de determinare a parității și de transfer din punct de vedere contabil a patrimoniului (Figura 7), din 26 de operațiuni:

- 1) pentru 15 operațiuni atât pentru determinarea parității, cât și pentru transferul din punct de vedere contabil al aportului s-au folosit valorile activului net al societăților participante;
- 2) pentru 3 operațiuni, atât pentru determinarea parității, cât și pentru transferul din punct de vedere contabil al aportului s-au folosit valo-

riile de evaluare globală a societăților participante;

- 3) pentru o operațiune pentru calculul parității s-au folosit valorile potrivit evaluării globale și valoarea activului net contabil pentru transferul din punct de vedere contabil al aportului;
 - 4) pentru două operațiuni modalitatea de remunerare a aportului a fost hotărâtă de AGA, iar transferul s-a realizat la valoarea activului net contabil;
 - 5) pentru o operațiune nu s-a calculat raport de schimb, iar transferul a fost efectuat la valoarea activului net contabil;
 - 6) pentru două operațiuni modalitatea de remunerare a aportului a fost hotărâtă de AGA, iar transferul s-a efectuat la valoarea globală;
 - 7) pentru o operațiune nu s-a remunerat aportul negativ, iar transferul din punct de vedere contabil al aportului a fost făcută la valoarea activului net contabil;
 - 8) pentru o operațiune remunerarea aportului este hotărâtă de către AGA, iar modalitatea de transfer din punct de vedere contabil nu se precizează.
- h) în ceea ce privește data de la care tranzacțiile societății absorbite sau divizate sunt considerate din punct de vedere contabil ca aparținând societății absorbante sau oricăreia dintre societățile beneficiare (Figura 8), din totalul de 26 operațiuni:**
- 1) pentru 12 operațiuni data la care operațiunea produce efecte contabile este aceeași cu data la care operațiunea produce efecte juridice;
 - 2) o operațiune în care data la care reorganizarea produce efecte con-

Figura 8 - Data de efect contabil

tabile este stabilită la data protocolului de predare primire;

- 3) pentru 6 operațiuni data la care operațiunea produce efecte contabile nu este precizată;
- 4) pentru 3 operațiuni data la care operațiunea produce efecte contabile are efect retroactiv;
- 5) pentru 3 operațiuni data la care operațiunea produce efecte contabile este o dată ulterioară datei la care operațiunea produce efecte juridice, stabilită în prima zi a lunii următoare în care s-a majorat capitalul societății absorbante ca efect al fuziunii;
- 6) pentru o operațiune sunt menționate două date la care operațiunea produce efecte contabile și anume data la care operațiunea produce efecte juridice dacă operațiunea este realizată într-un interval stabilit și o dată ulterioară datei la care operațiunea produce efecte juridice, stabilită în prima zi a lunii următoare în care s-a majorat capitalul societății absorbante ca efect al fuziunii, dacă operațiunea se efectuează după intervalul stabilit.

Concluzii generale

Rezultatele cercetării au scos în evidență următoarele aspecte:

- preponderența operațiunilor de fuziune prin absorbție în raport cu celelalte tipuri de operațiuni (divizare, divizare parțială). De asemenea, se constată absența operațiunilor de fuziune prin contopire, iar în cazul operațiunilor de divizare opțiunea pentru divizarea parțială față de divizarea prin transmiterea în totalitate a patrimoniului unor societăți beneficiare;
- realizarea practică a operațiunilor de reorganizare prin fuziune, divizare și divizare parțială vizează în special societățile aflate sub control comun, aspect care evidențiază motivațiile economico-financiare ale participanților la aceste operațiuni, orientate mai mult spre o reorganizare internă decât spre o dezvoltare externă;
- determinarea raportului de schimb, pentru mai mult de jumătate din situațiile analizate, în funcție de valo-

- rile activului net contabil ale societăților participante la operațiunile de reorganizare;
- cele mai multe operațiuni realizate sunt operațiuni de fuziune prin absorbție realizate între societăți aflate sub control comun, care au determinat raportul de schimb în funcție de valorile activului net contabil ale societăților participante la operațiunile de reorganizare. Determinarea raportului de schimb în funcție de valoarea globală a societății este foarte puțin utilizată atât în cazul operațiunilor de fuziune prin absorbție între societăți aflate sub control comun, cât și sub control distinct. De asemenea, pentru operațiunile de divizare și divizare parțială în care patrimoniul societății divizate sau o parte din acesta este transmis uneia sau mai multor societăți nou înființate, modalitatea de remunerare a acționarilor societății divizate este determinată potrivit deciziei adunării generale a acționarilor/asociațiilor în funcție de condițiile de înființare a noilor societăți;
 - în majoritatea operațiunilor de reorganizare s-a ales ca transferul din punct de vedere contabil al aportului de la societatea absorbită/societatea comercială care se divizează la societatea absorbantă, respectiv beneficiară, să fie realizat la valoarea activului net contabil;
 - de asemenea, cele mai multe operațiuni realizate sunt operațiuni de fuziune prin absorbție realizate între societăți aflate sub control comun și care au ales ca transferul din punct de vedere contabil al aportului societății absorbite/societatea comercială care se divizează la societatea absorbantă, respectiv beneficiară, să fie realizat la valoarea activului net contabil;
- în general, există o corelație între modalitatea de determinare a raportului de schimb și transfer din punct de vedere contabil al aportului societății absorbite sau care se divizează (dacă raportul de schimb este determinat în funcție de activul net contabil, transferul din punct de vedere contabil al aportului societății absorbite sau care se divizează este efectuat la valoarea activului net contabil al acesteia; aceeași situație și pentru valoarea de evaluare globală a societăților participante). Există puține situații în care determinarea raportului de schimb și transferul din punct de vedere contabil al aportului societății absorbite sau care se divizează nu utilizează aceleași valori (în studiul nostru, a existat situația în care determinarea raportului de schimb s-a realizat în funcție de valorile evaluate globale și transferul din punct de vedere contabil la valoarea activului net contabil);
 - pentru cea mai mare parte a operațiunilor, data la care operațiunea își produce efectele contabile este stabilită la data la care operațiunea își produce efectele juridice.
- Ca urmare, modalitatea de realizare a operațiunilor de reorganizare este diversă, opțiunile privind alegerea modalităților de determinare a raportului de schimb sau de transcriere contabilă a valorii de aport transferate sunt la latitudinea conducerii societăților implicate, neputându-se stabili o legătură între aceste opțiuni și tipul de control existent între societățile participante.**
- Alte observații** rezultate din analiza datelor înscrise în proiectele de fuziune/divizare:
- a) există confuzii în ceea ce privește terminologia prevăzută de legislație și cea utilizată în documentațiile de reorganizare (de exemplu: „aport net contabil ajustat” sau „valoarea contabilă netă ajustată a unei acțiuni”);
 - b) sunt situații în care evaluarea globală a societăților participante la operațiunile de divizare/fuziune este calculată de către evaluatori autorizați sau situații în care evaluarea globală este determinată ca rezultat al calculelor interne ale societăților implicate. Nu există prevederi legale exprese (nici în Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, nici în Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1376/2004) referitoare la persoanele care determină valoarea globală a societății;
 - c) se constată nerespectarea prevederilor legale privind determinarea capitalului social la societatea comercială absorbantă. Potrivit Ordinului ministrului finanțelor publice nr. 1376/2004, calculul valorii cu care se majorează capitalul social la societatea absorbantă ține cont de raportul de schimb, determinat și aprobat în funcție de valorile de aport ale societăților implicate. S-au constatat situații în care capitalul social al societății absorbante rezultat după fuziune este determinat ca suma aritmetică a capitalului social inițial al societății absorbante și al societății absorbite. Determinarea majorării capitalului social în urma unei operațiuni de fuziune prin absorbție, prin simpla însumare aritmetică a capitalurilor sociale ale societăților participante nu este nici legală și nici corectă din punct de vedere al echității față de acționarii implicați, decât dacă operațiunea are alte motivații decât cele economice;

- d) nu se cunoaște cadrul legal și reglementările contabile aplicabile. În documentațiile analizate există referințe la activ și pasiv (potrivit reglementărilor contabile în vigoare, aprobate de Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009⁶, cu modificările și completările ulterioare, situațiile financiare anuale cuprind informații despre elementele de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii). De asemenea, există confuzii privind reglementările contabile aplicabile (de exemplu, întocmirea bilanțurilor de fuziune/divizare în unele situații se efectuează potrivit „reglementărilor contabile armonizate cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene și cu Standardele de Contabilitate, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009” sau în alte situații se face referire la „reglementările contabile armonizate cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene și cu Standardele de Contabilitate, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1376/2004”);
- e) există mai multe modalități de determinare a numărului de părți sociale/acțiuni ce trebuie emise de societățile nou înființate într-o operațiune de divizare parțială, și anume:
- prin aplicarea unui procent corespunzător patrimoniului desprins la capitalul social al societății care se divizează, sau
 - capitalul social al societății care se divizează rămâne neschimbat, iar pentru societățile nou constituite AGA hotărăște un alt capital social, proporțional cu cotele de participare ale acționarilor/asociaților la societatea care se divizează;
- f) nu toate societățile cuprind în proiectul de fuziune/divizare situațiile financiare întocmite la data stabilită pentru determinarea raportului de schimb. În studiul efectuat au existat 7 proiecte de fuziune/divizare în care s-au prezentat doar câteva elemente din situațiile financiare întocmite pentru a stabili condițiile fuziunii și anume: total active, total datorii, activ net contabil. În unele cazuri, situațiile financiare întocmite în vederea determinării raportului de schimb cuprind bilanțul al cărui format este diferit și neconform cu reglementările contabile în vigoare de la momentul întocmirii acestora sau cu prevederile cuprinse în Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1376/2004. De asemenea, datele cuprinse în bilanțul întocmit pentru determinarea condițiilor fuziunii nu sunt verificate și valoarea activului net contabil este diferită de valoarea capitalurilor proprii. În unele situații, termenul de active curente este folosit pentru active circulante;
- g) o parte din bilanțurile cuprinse în proiectele de fuziune au informații financiare din două perioade (pentru perioada cuprinsă între începutul exercițiului financiar și data la care se întocmesc situațiile financiare și perioada aferentă exercițiului financiar precedent), iar o parte au informații referitoare doar la perioada aferentă exercițiului financiar în care se realizează operațiunile.

Bibliografie

- Ristea, Mihai; Olimid, Lavinia; Stoian, Ana; Nișulescu, Ileana; Răileanu, Vasile, *Contabilitatea societăților comerciale*, vol II, Editura CECCAR, 1996, p. 64;
- PricewaterhouseCoopers, *Fusions et opérations assimilées*, Editions Francis Lefebvre, 2006, p.57;
- Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată, cu completările și modificările ulterioare, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1066 din 17 noiembrie 2004, cu modificările și completările ulterioare;
- Monitorul Oficial al României, Partea IV, perioada 1 ianuarie – 31 iulie 2011
- Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1376/2004 pentru aprobarea normelor metodologice privind reflectarea în contabilitate a principalelor operațiuni de fuziune, divizare, dizolvare și lichidare a societăților comerciale, precum și retragerea sau excluderea unor asociați din cadrul societăților comerciale și tratamentul fiscal al acestora, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1012 din 3 noiembrie 2004, iar anexa la ordin a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1012bis din 3 noiembrie 2004 ;
- Règlement CRC n° 2004-01 du 4 mai 2004 relatif au traitement comptable des fusions et opérations assimilées, publié le 8 juin 2004 au Journal Officiel http://www.minefi.gouv.fr/directions_services/CNCompta/ | 21/12/2004;
- Reglementările contabile conforme cu directivele europene, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 766 din 10 noiembrie 2009, cu modificările și completările ulterioare.

⁶ Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 766 din 10 noiembrie 2009;

Camera Auditorilor Financiari între cel de-al 2-lea și al 3-lea Congres al auditorilor financiari 2009 - 2011

În această lună, un important eveniment profesional marchează activitatea Camerei Auditorilor Financiari din România: "Congresul al 3-lea al auditorilor financiari". Cum se cunoaște, manifestarea este prevăzută a se desfășura pe durata a două zile - 3-4 noiembrie 2011 - la Hotel Marriott din Capitală, sub genericul "Profesia de audit - pentru încrederea investitorilor și protejarea interesului public". În agenda Congresului este prevăzut și un moment festiv, care va marca Ziua Națională a Auditorului Financiar. Reuniunea a numeroși specialiști din țară și din străinătate, reprezentând organizații profesionale internaționale de prestigiu - IFAC, FEE, FIDEF, ACCA, instituții publice - Președinție, Guvern, Banca Națională a României, ministere, organizații profesionale din țară cu care Camera are protocoale de colaborare, precum CECCAR, ANEVAR, Camera Consultaților Fiscali, Uniunea Profesiiilor Liberale, UNPIR, Sistemul Camerelor de Comerț - vor dezbate probleme de o deosebită actualitate ale profesiei atât în plen, cât și în cadrul celor șase ateliere: "Interesul public - misiune fundamentală a auditorului", "Profesia de audit, provocări și probleme regionale", "Recunoașterea rolului societal al auditului", "Consolidarea încrederii în profesia de audit", "Dezbateri cu privire la documentul emis de Comisia Europeană intitulat «Cartea Verde - politica de audit: lecțiile crizei»; "Dinamizarea pieței auditului - auditurile mixte".

În preajma Congresului, oferim cititorilor noștri un documentar în care sunt jalonate principalele activități desfășurate de Camera Auditorilor Financiari din România în perioada care a trecut de la precedentul Congres care a avut loc în iunie 2009. Sunt repere ale progresului remarcabil obținut de organizația profesională pe drumul afirmării dezvoltării profesiei în România și al creșterii prestigiului său pe plan internațional.

● Un număr mai mare de membri

- iunie 2009 – 3.744 auditori financiari
- octombrie 2011 – 4.068 auditori financiari

● O nouă conducere, aleasă în cadrul Conferinței din 2011, pentru o perioadă de 3 ani:

- **Horia Neamțu**, președinte
- **Carmen Mataragiu** – prim-vicepreședinte
- **Ana Morariu** – vicepreședinte
- **Georgeta Petre** – vicepreședinte
- **Ana Dincă** – vicepreședinte
- **Elena Iordache** – membru
- **Mircea Bozga** – membru
- **Scarlat Orzescu** – membru
- **Tatiana Dănescu** – membru
- **Pavel Năstase** – membru
- **Daniel Botez** – membru

A. Activități în sprijinul membrilor Camerei

- Deschiderea primei **reprezentanțe regionale** a Camerei Auditorilor Financiari din România în zona de Nord-Est la Iași, la data de 26 noiembrie 2010, cuprinzând județele Bacău, Iași, Neamț, Suceava și Vaslui.
- O nouă arhitectură a **website-ului CAFR**, care oferă un volum mai mare de informații de larg interes cu privire la activitatea Camerei, inclusiv în limba engleză.
- Publicarea pe site-ul Camerei a unor serii de **informații și alte materiale** de interes pentru membrii CAFR.
- Îmbunătățirea procedurilor privind **controlul calității**.

● A fost editat **Ghidul privind auditul calității**, material publicat în urma dreptului de copyright acordat de Institutul Contabililor Autorizați din Scoția.

● Conferințe și simpozioane

- Conferința anuală a Camerei Auditorilor Financiari din România, Cluj-Napoca 2009, București 2010 și 2011;
- Ziua Națională a Auditorului Financiar, Timișoara – 2009 și București – 2010
- Participarea CAFR, în calitate de expozant, la conferința „Insolvența – Soluții financiare, soluții juridice”

● Seminarii profesionale

- seminarii tehnice pe tema aplicării IFRS și ISA, organizate cu sprijinul ACCA - Satu Mare și Constanța.
- seminarii profesionale cu tema „A-bordări ale auditului financiar”, organi-

zate pe regiuni de dezvoltare la Pitești, București, Brașov, Timișoara și Iași.

- seminar de pregătire profesională, organizat cu sprijinul Institutului Contabililor Autorizați din Scoția, la București.
- seminar internațional privind controlul calității activității de audit financiar, organizat cu sprijinul Institutului Contabililor Autorizați din Anglia și Țara Galilor, la Baia Mare.
- masa rotundă privind „Asigurarea controlului calității”, organizată cu sprijinul Institutului Contabililor Autorizați din Anglia și Țara Galilor, București
- seminar profesional internațional cu tema „Auditul financiar – necesitate a guvernantei corporative”, București, Camera de Comerț și Industrie a României
- seminarii de instruire pe tema de combatere a spălării banilor, organizate de CAFR în colaborare cu Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor, la care au participat auditori financiari din București, Constanța, Galați, Tulcea, Brașov, Buzău, Ilfov, Giurgiu, Iași, Bacău, Timiș, Sibiu, Covasna, Prahova și Argeș.

B. Pregătire profesională și acces la profesie

- organizarea programului anual de pregătire profesională, pentru auditorii financiari, membri ai Camerei și stagiarii în activitatea de audit financiar, organizat anual în cadrul centrelor teritoriale de pregătire profesională;
- pregătirea profesională a lectorilor formatori care susțin cursuri în cadrul programului anual de pregătire profesională, prin participarea acestora la mese rotunde privind tematica cursurilor;
- organizarea anuală a testului de verificare a cunoștințelor în domeniul financiar-contabil, pentru accesul la stagiul și a examenului de competență profesională pentru atribuirea calității de auditor financiar

C. Reglementări legale care vizează activitatea Camerei și a auditorilor financiari

- CAFR a adoptat Standardele Internaționale de Audit clarificate – 2009, emise de IAASB, care au fost traduse și editate sub forma de „Manual”;
- CAFR a adoptat Codul Etic al Profesioniștilor Contabili emis de IFAC, care a fost publicat în limba română sub copyright IFAC;
- S-a publicat în M.O. al României Legea nr.26/2010 pentru modificarea și completarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 75/ 1999;
- S-a publicat în M.O. al României nr.345, Hotărârea Guvernului României nr.433/27 aprilie 2011 privind adoptarea Regulamentului de organizare și funcționare a CAFR
- CAFR a publicat „Ghidul privind unele reglementări ale profesiei de auditor”, ediția a IV-a, revizuită și completată;
- Prin Hotărârea Consiliului CAFR nr. 239/15.06.2011, s-au modificat formulele de raport anual, conform cererii auditorilor financiari.

D. Activitatea la nivel național

- Protocoale de colaborare cu CEC-CAR:
 - privind cooperarea în domeniul organizării și monitorizării stagiului
 - privind recunoașterea cursurilor de pregătire profesională
- CAFR a devenit membru al Asociației Facultăților de Economie din România
- Protocol de colaborare între CAFR și Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, având ca obiectiv principal crearea unui sistem funcțional la nivel național – Sistemul IMI PQ NET – „Rețeaua Autorităților Competente pentru Calificările Profesionale din România”. Protocol între CAFR și CNRD
- Participarea CAFR la consultările publice privind diferite proiecte legislative care vizează activitatea de audit

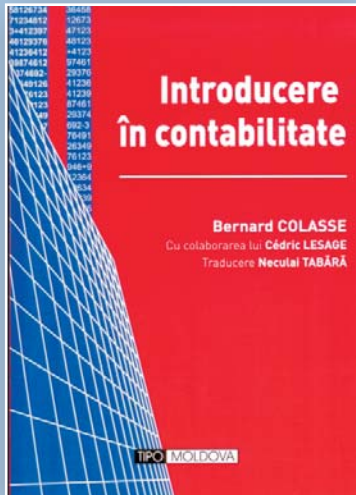
financiar: proiectul de Lege pentru modificarea OUG 90/2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale consolidate și proiectul de Lege privind organizarea și funcționarea sistemului de plată a pensiilor private

- Colaborare permanentă cu organismul de supraveghere publică a activității de audit statutar

E. Activitatea la nivel internațional

- CAFR a devenit membru cu drepturi depline FEE (decembrie 2010).
- CAFR a devenit membru instituțional al Asociației Internaționale pentru Educație Contabilă și Cercetare
- Un membru al Consiliului CAFR (Dna Carmen Mataragiu) devine membru în cadrul Comitetului pentru Națiuni în Curs de dezvoltare din cadrul IFAC.
- Participarea CAFR la consultările Comisiei Europene privind:
 - Cartea Verde cu privire la „Politica de audit”,
 - Cartea Verde cu privire la „Modernizarea Directivei referitoare la calificările profesionale”
 - Cartea Verde cu privire la „Cadrul de guvernanță”
- Participarea activă a reprezentanților Consiliului CAFR la diferite evenimente internaționale
- Acorduri de cooperare și protocoale semnate cu organizații profesionale din străinătate: acord de cooperare ACCA privind recunoașterea profesională reciprocă a membrilor celor două organisme profesionale; acord de cooperare cu Institutul Contabililor Autorizați din Scoția (ICAS); acord de cooperare cu Institutul Contabililor Publici Autorizați din Bulgaria; acord de cooperare cu Institutul Contabililor Autorizați din Anglia și Țara Galilor (ICAEW); acorduri de cooperare cu Camera Auditorilor din Ungaria, cu Uniunea Auditorilor din Ucraina, cu Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Moldova, cu Camera Auditorilor din Lituania.

Semnal editorial

Volumul intitulat **Introducere în contabilitate**, în traducerea excelentă a profesorului **Neculai Tabără**, apărut recent la editura Tipo Moldova, reprezintă un demers științific și academic de anvergură, cu un nivel ridicat de complexitate. Dis-

tinsul autor, profesorul **Bernard Colasse**, de la Université Paris-Dauphine, structurează această lucrare în cinci părți distincte, realizând astfel o abordare longitudinală și transversală a contabilității în esența ei.

Prima dintre aceste părți este dedicată poziționării științei contabile atât din perspectiva începuturilor sale, cât și a dimensiunilor actuale. O importanță aparte este acordată problematicii principiilor contabile fundamentale, întregind astfel caracterul de bază al acestei părți a lucrării. Pornind de la un astfel de fundament științific, autorul își dezvoltă lucrarea prin abordarea unor aspecte de natură tehnică specifice contabilității. Un prim pas în acest sens îl reprezintă aspectele privind patrimoniul entității cu toate elementele sale complementare, precum evidența contabilă, documentele contabile și deter-

minarea performanței financiare a entității. Toate aceste aspecte sunt mai apoi reconsiderate prin intermediul operațiunilor economice curente specifice activității de exploatare, de investiții și de finanțare. În următoarea parte a lucrării se supun atenției cititorului elemente de particularitate ale contabilității.

În prefața lucrării prof. univ. dr. **Dumitru Mățiș** își exprimă convingerea că orice reprezentant al mediului academic, profesionist contabil, student ori simplu cititor pasionat de sfera contabilității va regăsi în rândurile acestei lucrări fascinația domeniului contabilității, precum și incursiunile în cultura specifică mediului contabil românesc și francez, toate încadrate într-un context actual al interacțiunilor la nivel internațional, prin considerarea unor organisme de referință în domeniul reglementării contabile, precum IASB și FASB.

Important pentru autori!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din Consiliul Științific al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific. Articolele se

trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic cu extensia **.doc**, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului - **română**, pentru autorii români sau **engleză**, pentru autorii străini; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagină; în articol se precizează titlul în limba română și engleză, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice în subsolul paginii; un rezumat în limbile engleză și română de circa o pagină redactat la persoana a III-a, în care se prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză, inclusiv clasificarea JEL.

Detalii pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

Important for the Authors!

The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the Scientific Council of the „Financial Audit” Journal, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: innovative input, actuality, importance and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted, accepted with reviewing, rejected. The results of the

assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published. The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the article is drafted is **English**; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, footnote references from the bibliography; an abstract in English presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, in English, and also by JEL Classification.

Details on our website www.revista.cafr.ro, section: „Reviews” and „Manuscripts”.

Fig. 2 - Frequency distribution of each gene from MLGP analysis of 407 isolates from 102 pediatric patients. Colored bars indicate the percent of isolates in which each gene was found. The graph compares the frequency in ST-25 isolates vs. all non-ST-25 isolates.

comparing the
 a sequence
 d by colored
 ncy (18%) and
 ytic (SMEC)

ms Encountered

ation for MLST sequencing. Some strains required
 larify the genus and species of problem strains. Also, a
 testing because of amplification problems. These
 uores

determine why the
 clone that is
 adherence